

Eksempelsamling

Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet

2005–2007: De gode eksemplene

BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET

Eksempelsamling

Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet

2005–2007: De gode eksemplene

BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET

Forord

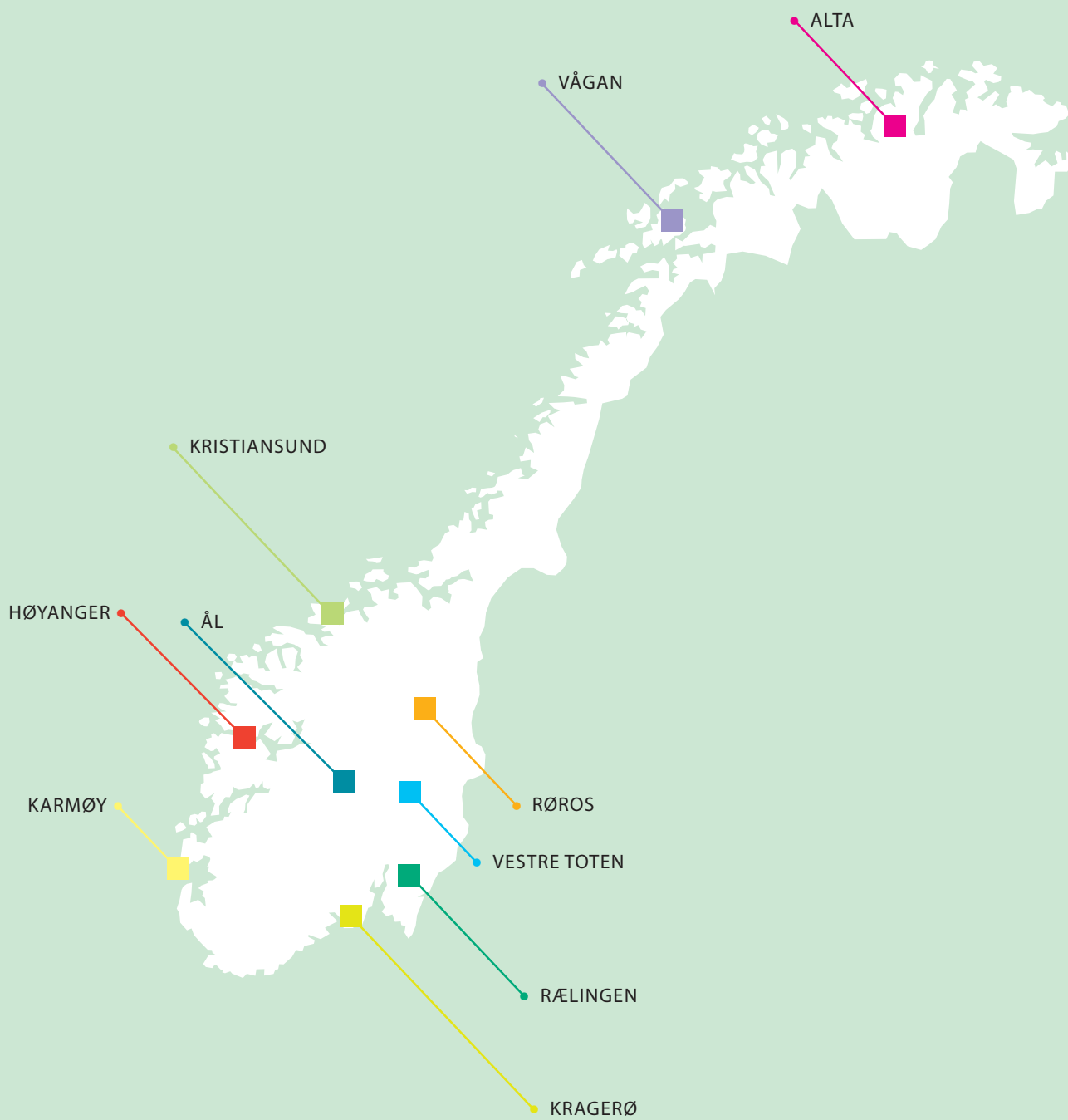
Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet ble igangsatt av Barne- og familiedepartementet høsten 1998. Målet har vært å styrke og videreutvikle de lokale oppvekstmiljøene gjennom et bredt samarbeid mellom offentlige og frivillige krefter. Siden starten i 1998 har 28 kommuner deltatt i programmet.

Kommunene som presenteres i denne eksempelsamlingen har deltatt i Utviklingsprogrammet i tre-årsperioden 2005–2007. Eksemplene fra arbeidet i kommunen gir et innblikk i mangfoldet av tiltak og initiativ som er kommet i stand, eller som har blitt styrket og videreutviklet gjennom Utviklingsprogrammet. Eksemplene er utarbeidet av Yngve Carlsson, tidligere forsker ved Norsk Institutt for By og Regionsforskning (NIBR), nå seniorrådgiver i KS. Forfatteren står faglig ansvarlig for innholdet.

Det har vært en viktig målsetting at andre kommuner skal kunne lære av arbeidet i deltakerkommunene. Vi håper eksemplene kan inspirere andre kommuner til et økt fokus på å sikre gode oppvekstmiljøer for barn og unge.

Eksemplene markerer også avslutningen på departementets samarbeid med de ti kommunene. Vi vil takke for et spennende og lærerikt samarbeid.

Barne- og likestillingsdepartementet, februar 2008

INNHold

Forord	5
Utviklingsprogrammet – en kort beskrivelse	8
 INNLEDNING TIL EKSEMPLENE FRA ALTA OG VÅGAN	10
 Klubb Z i Vågan: fra fritidsklubb i krise til klubb i vekst	15
 Alta: Når ungdomshuset sprenger alle grenser	19
 INNLEDNING TIL EKSEMPLENE FRA RØROS, HØYANGER, KARMØY OG KRAGERØ	24
 Høyanger: Ungdomshus som sentrum for sjøldrevne aktiviteter	27
 Røros: LAN-parties...er ittno som kjæm tå sæ sjøl	33
 Karmøy: Utvikling av oppvekstmiljøet ved hjelp av Open Space-metoden	39
 Kragerø: Mopedverksted i regi av menigheten	43
 INNLEDNING TIL EKSEMPLET KRISTIANSUND	46
 Kristiansund: Det er ikke din skyld – Gruppe for ungdom med foreldre/pårørende som er rus- eller spilleavhengige	49
 INNLEDNING TIL EKSEMPLET FRA RÆLINGEN	54
 Rælingen: Koordineringssystemet SaFiR	57
 INNLEDNING TIL EKSEMPLENE FRA ÅL OG VESTRE TOTEN	62
 Ål: Hva gir en til barn og unge som har det meste? Svar: Innflytelse	65
 Vestre Toten: Ungdomskonferanser for å skape entusiasme i ungdomsrådsarbeidet	71

Utviklingsprogrammet – en kort beskrivelse

Barne- og familiedepartementet startet ved årsskiftet 1998–1999 opp et tre-årig Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet. Målet med programmet var:

«Å styrke og videreutvikle de lokale oppvekstmiljøene gjennom et bredt samarbeid mellom offentlige og frivillige krefter. Å bedre barn og ungdom sine muligheter til deltakelse, medvirkning og mestring står sentralt. Samtidig skal innsatsen mot vold, mobbing, rus, kriminalitet og rasisme i ungdomsmiljøene styrkes.»

(Rundskriv Barne- og familiedepartementet februar 1999.s.1).

Programmet retter seg med andre ord både mot å bedre det generelle oppvekstmiljøet, samtidig som kommunene skal stimuleres til å gjøre en ekstra innsats mot det som er «trist og leit». I sum kan en si at programmet rommer det meste av den virksomhet som det offentlige og sivile samfunn bedriver overfor barn og unge. De deltagende kommunene mottar årlige stimuleringsmidler som skal nyttes til innsats og arbeid for å bedre oppvekstmiljøet for barn og ungdom. Fra departementets side understrekes betydningen av at arbeidet planlegges og gjennomføres i samråd med ungdom, foreldre og frivillige organisasjoner – og at det legges opp til et godt samarbeid mellom ulike etater og tjenester.

Den enkelte kommune har stått relativt fritt til hva den skal anvende stimuleringsmidlene til. Den viktigste begrensningen har vært at midlene ikke skal brukes direkte til lønnsmidler til kommunale stillinger. Kommunene har kunnet velge hvilke områder eller problemstillinger de har villet anvende midlene på, og de har stått fritt til å konsentrere dem mot en eller få problemstillinger eller spre dem på flere. Programmet skiller seg derfor klart fra de fleste statlige forsøks- og utviklingsprogrammer som har en tydeligere tematisk avgrensning. I noen av kommunene har denne type utviklingsmidler vært referert til som «gladpenger». I det ligger det en mulighet til å gjøre noe som man i en stresset og økonomisk stram kommunal hverdag ikke har hatt mulighet til å prioritere. I andre kommuner har de vært anvendt til å forsterke innsatsen mot problemer som kommunen definerer som spesielt viktige eller vanskelige.

I Utviklingsprogrammets første fase fra 1999–2001 deltok ti kommuner¹ – alt fra små distriktskommuner til noen av landets største byer. En gjennomgang av erfaringer fra arbeidet i de ti kommunene viste at de naturlig nok prioriterte å «bruke programmet» ulikt. Kontekstene var ulike og utfordringene forskjellige. Å sammenstille erfaringer og resultater fra et slikt arbeid hvor kommunene gjør ulike ting i ulike kontekster viste seg å være svært vanskelig.

I Utviklingsprogrammets andre fase fra 2002 til 2004 ble det valgt ut åtte nye kommuner². Disse var ikke innbyrdes så ulike som i den foregående perioden. Seks av de åtte kommunene ble valgt ut fordi de lå i randsonen i en større urban region. De hadde mange av de samme utfordringer som storbyene, men uten at de fikk verken den samme økonomiske støtte, nettverk eller faglig støtte som formidles gjennom Barne- og familiedepartementets tilskuddsordning «Ungdomstiltak i større bysamfunn». To distriktskommuner ble valgt ut fordi de hadde særegne utfordringer hvor midler fra utviklingsprogrammet kunne spille en rolle.

Gjennom kommunenes presentasjoner på de felles-samlingene som departementet arrangerte, ble det tydelig at også disse kommunene prioriterte å «bruke programmet» svært ulikt – så ulikt at det ville ha liten hensikt å forsøke å gjennomføre en tverrgående evaluering. Samtidig viste disse presentasjonene at de enkelte kommuner i programmet gjorde erfaringer som det var viktig å ta vare på og få formidlet til et videre publikum. I stedet for en tverrgående evaluering besluttet Barne- og familiedepartementet den gang å utarbeide en eksempelsamling fra arbeidet. Hver kommune fikk i oppdrag å velge ut et tiltak eller en prosess som de var spesielt fornøyd med og som kunne ha overføringsverdi til andre kommuner. Forsker Yngve Carlsson ved NIBR fikk i oppdrag å beskrive tiltaket. Rapporten kom ut i NIBR's notatserie (2005 nr.114) med tittel: Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljø 2002–2004: De gode eksemplene.

¹ Dette var kommunene Tana, Tromsø, Tjeldsund, Stord, Sandnes, Kristiansand, Drammen, Lørenskog, Eidskog og Bøler bydel (Oslo).

² De kommunene som ble valgt ut var: Kautokeino, Fauske, Verdal, Time, Lillesand, Nedre Eiker, Skedsmo og Askim.

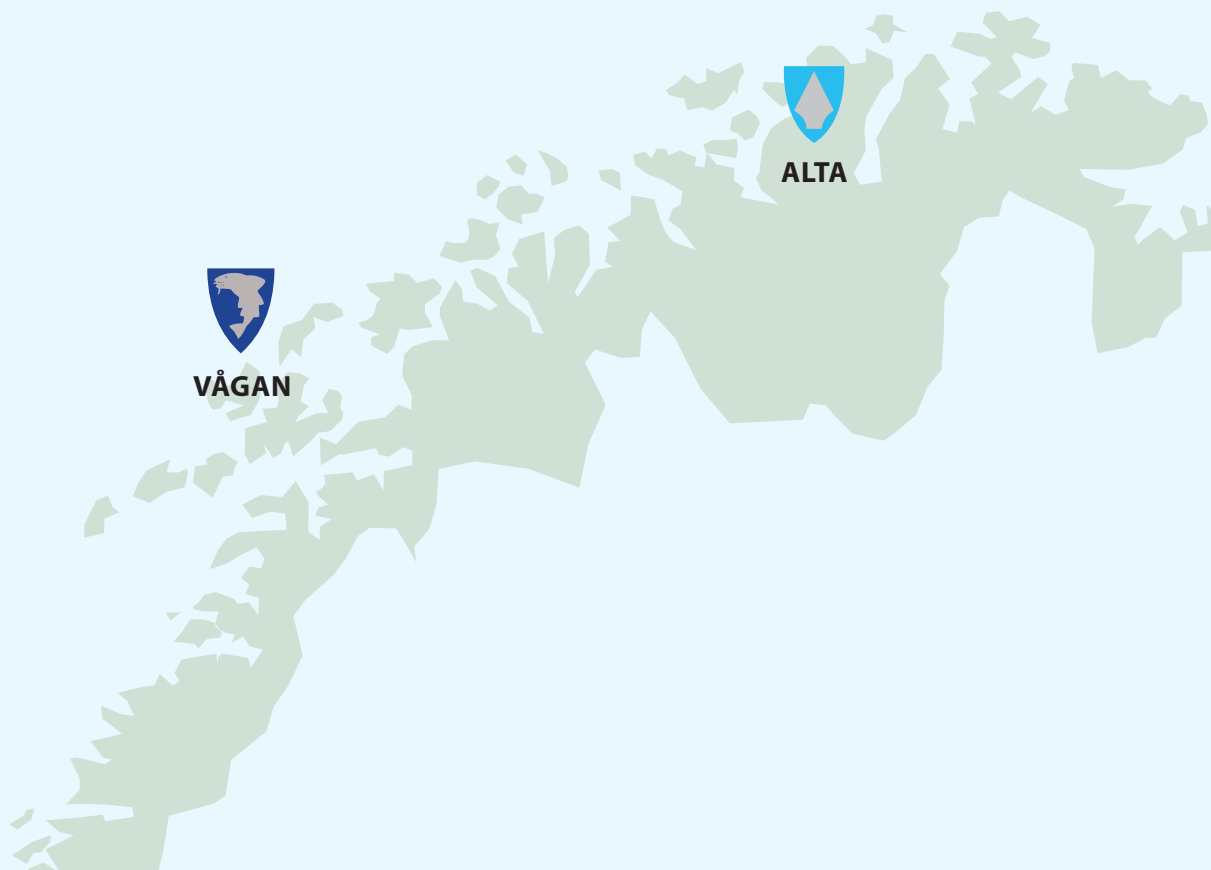
Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet ble gjentatt med en tredje pulje kommuner i årene 2005–2007. Følgende ti kommuner har deltatt: Alta, Høyanger, Karmøy, Kragerø, Kristiansund, Rælingen, Røros, Vestre Toten, Vågan og Ål. Rapporten fra disse kommunene er utarbeidet på samme måte som i 2005. Hver kommune har valgt ut et tiltak, prosjekt eller en prosess. Yngve Carlsson har besøkt kommunen, intervjuet nøkkelinformanter og samlet inn data for å kunne gi en troverdig beskrivelse av eksemplet og kanskje knytte noen refleksjoner til det. En viktig hensikt er å tydeliggjøre gode erfaringer slik at de kan anvendes andre steder også.

Disposisjon av den videre rapport

Det enkelte kommuneeksempel presenteres i de påfølgende kapitler. At eksempler fra noen kommuner presenteres bredere enn andre, skyldes ikke ulikheter i

hvor interessante eller gode de er. Delvis skyldes dette tiltakets bredde. Det er enklere å beskrive et konkret tiltak som for eksempel et mekkeverksted for lokale ungdommer (jf. Kragerø), enn hvordan en kommune har organisert det tverretatlige arbeidet rundt barn og unge eller driften av et stort ungdomskulturhus. Ulikheter i presentasjon skyldes delvis også at forfatteren ikke kan være like godt inne i alle de problemstillinger som de enkelte prosjekter aktualiserer. For å understreke at dette ikke er en tradisjonell forskningsrapport, er det i liten grad henvist til annen forskning.

INNLEDNING TIL EKSEMPLENE FRA ALTA OG VÅGAN

Hvordan få en «mellomstor» fritidsklubb til fungere i en «mellomstor» kommune?

De kommunale fritidsklubbene i Norge har en over 50 år lang historie siden den første ble etablert på Hammersborg i Oslo i 1953. På 1960-tallet ble det etablert fritidsklubber rundt om i de større byene. Det var først på slutten av 1970-tallet og første halvdel av 1980-tallet at kommunal fritidsklubbvirksomhet ble spredd utover hele landet. Midt på 1980-tallet fantes det ca. 1000 fritidsklubber i Norge. Siden det har tallet sunket noe, til ca. 700 klubber. Dette betyr neppe at den totale virksomheten nødvendigvis har blitt redusert, men at det er etablert en rekke større allaktivitetshus og ungdomskulturhus som hver for seg rommer samme mengde aktivitet som mange ordinære fritidsklubber.

Fritidssklubbene i Norge har blitt utviklet i spenningsfeltet mellom en sosialpolitisk og kulturpolitisk begrunnelse. Den sosialpolitiske begrunnelsen har dreid seg om å legge til rette for aktiviteter for vanskeligstilte barn og unge – de som mange steder har gått under betegnelsen «uorganiserte». De må få et alternativ til «gata», et trygt sted «å være og å lære», sammen med andre ungdommer og trygge voksne. I et slikt perspektiv skal klubbene primært være et sted «for de som trenger det mest». Den kulturpolitiske begrunnelsen for fritidsklubber fokuserer på at de primært skal være en arena hvor ungdom selv kan utvikle sine kulturuttrykk og hvor de selv kan ha stor innflytelse på hvilke aktiviteter de kan delta i. Fritidsklubben skal være et sted for alle ungdomsgrupper – et fristed hvor de kan delta på tvers av ungdomskulturelle skillelinjer, hvor de kan utvikle sine kulturuttrykk og lære sosial kompetanse gjennom deltakelse med andre.

Etableringen av kultur- og fritidsetater/avdelinger ute i norske kommuner på 1970- og 80-tallet resulterte i at mange fritidsklubber ble overført fra sosialadministrasjonen til de nye kulturetatene. Derved fikk nok den kulturpolitiske begrunnelsen sterkere fotfeste. På den annen side har ikke den sosialpolitiske begrunnelsen blitt parkert på sidelinjen, men har vært snar å ta fram igjen når situasjonen har avkrevd det – spesielt når kommunene har opplevd større problemer i ungdomsmiljøet. Både fra faglig/administrativt og politisk hold har det på nytt kommet krav om at nå må fritidsklubben klare å utvikle tilbud som trekker «problemungdommen» vekk fra gata, og ikke bare være et tilbud for ressurssterk ungdom. Mange fritidsklubber har derfor måtte forholde seg til begge målsettingene – å være et sted for varierte kulturuttrykk for alle ungdommer med stor vekt på demokrati og medbestemmelse, og samtidig også være et sted for «de som trenger det mest».

Dette har vært en krevende balansegang, og i mange tilfeller en helt umulig oppgave, gitt de rammebetingelser av bygningsmessig og personalmessig karakter som klubbene har vært underlagt. Overføringen av fritidsklubbene til de nye kulturetatene/avdelingene innebar at virksomheten ble overført til et virksomhetsområde i kommunene som hadde lite penger og samtidig et betydelig press fra andre interessegrupper som krevde ressurser og oppmerksomhet (jf. idrett, menigheter, fin-kultur, friluftsansjasjoner etc.). Den politisk mest fornuftige løsningen har da, de fleste steder, vært å forsøke å strekke ressursene mest mulig. En har forsøkt å gjøre flest mulig til lags og utvikle virksomheter/tiltak som synes «å være gode nok».

Mange kommuner har derfor tatt de ressurser man har hatt for hånden, alt fra bomberom og kjellerlokaler til fraflyttede skoler og fabrikkbygg. Noen har ligget utenfor «folketråkket» og der hvor ungdom normalt beveger seg.

Siden fritidsklubbvirksomheten primært er et kveldsforetakende, har en ansatt personale i mindre brøkstillinger for å begrense lønnsutgiftene. Mange ansatte har ikke hatt faglig utdanning på området – uten at dette alltid trenger å ha hatt så stor betydning forutsatt at man har et klokt hode og stort engasjement. Snekkere, studenter, bilselgere, lærere som har fritidslederjobben som bistilling, har operert som «vakter» på 5–10 timer i uka, og har neppe hatt særlig muligheter for å være noe annet enn «vakt». Det har vært begrensede muligheter for å legge til rette for demokratisk deltakelse, ansvarliggjøre ungdommen i driften av virksomheten, analysere det som skjer i ungdomsmiljøet, legge til rette for endringer i lokaler og av utstyr, tiltrekke ressurspersoner med annen kompetanse på prosjektbasis og samspille med det øvrige kommunale apparatet om ungdom generelt og utsatt ungdom spesielt.

For at fritidsklubbene skal oppfattes som gode og interessante av ungdommen, forutsetter det at de er endringsdyktige og kan tilpasse seg ungdommens interesser, verdier og prioriteringer. Ungdommens fritidsvaner er i kraftig endring, bl.a. pga. teknologiske endringer (jf. internett, chattekanaler, mobiltelefonen) som gir mulighet for andre typer kommunikasjon og nye former for sosiale nettverk. Kommunale ungdomstiltak konkurrerer med et økende antall kommersielle tiltak, alt fra kafeer og burgerbarer til treningsstudioer. Stadig flere ungdommer har fått gode private arenaer for aktivitet og sosialt samvær med andre ungdommer, som kjeller- eller loftstuer med marginal vokseninnblanding og det nyeste i datautstyr og spill. På samme måte som voksnes krav til utstyr og lokaliteter for sine aktiviteter har økt (jf. kvalitetsforbedringer på menighetshus, idrettshus m.m.), vil dagens ungdom neppe trives i ungdomsklubblokaler eller med utstyr som de oppfatter som ukomfortable, stygge eller teknologisk utdaterte.

Samtidig har ikke rammebetingelsene for å være endringsdyktige alltid vært tilstede ute i kommunene. Et resultat av dette har mange steder vært at klubbene har stivnet. Lokaler og utstyr har i liten grad vært tilpasset nye ungdomsgenerasjoner. Forrige generasjons datamaskiner og dataspill fenger ikke lenger, særlig ikke i et trist kjellerlokale. Besøkene har gått ned, mange steder har de nådd en kritisk masse. Det er så få ungdommer som deltar at det ikke lenger er interessant å gå dit. Det skjer ikke noe – det er ingen der.

I kommuner hvor en på nytt har fått større fokus på «utsatte ungdommer», har mange oppdaget at når disse får sette et for sterkt preg på virksomheten, har «vanlig ungdom» trukket seg ut. De synes det blir for utrygge. I stedet for å integrere utsatt ungdom i et positivt ungdomsmiljø, har de utsatte ungdommene fått gode rammebetingelser for å kunne videreutvikle en subkultur med vekt på antisosial atferd. Sannsynligvis har flere fritidsklubber i Norge virket mot sin hensikt. I stedet for å bidra til å løse opp utsatte ungdomsmiljøer, har de styrket dem ved å gi slike miljøer et tak over hodet. Derved kan et slikt negativt ungdomsmiljø «balle på seg» ved at nye utsatte ungdommer søker seg til fritidsklubben. Enkelte klubber har tidvis blitt ubehagelige og til dels farlige å jobbe i for personalet og har måttet stenge for kortere eller lengre perioder.

Et kjennetegn ved mange klubber, er at ting svinger – fra en ungdomsgenerasjon til en annen. En god klubb kan fort bli en dårlig klubb, hvis en ikke klarer å endre virksomheten i takt med ungdommens interesser og behov. På den annens side kan det være lett å endre en dårlig klubb til en god klubb – forutsatt at en har normalt gode rammebetingelser når det gjelder personell, lokaler og utstyr. Nye ungdomskull vokser hele tiden opp, noe som betyr at en alltid kan begynne på ny frisk.

Mange større kommuner (for eksempel Bergen, Kristiansand, Drammen, Tromsø, og Sandnes) etablerte på slutten av 1990-tallet store ungdomskulturhus på flere tusen kvadratmeter, med sentrumsnær beliggenhet, gode og foranderlige fasiliteter for aktiviteter og kulturuttrykk og med heltidsansatte med tung sosialfaglig eller fritidspedagogisk bakgrunn. I tillegg har ungdomshusene trukket til seg ressurspersoner med toppkompetanse som på prosjektbasis har gitt ungdommene instruksjon og utfoldelsesmuligheter gjennom musikk- og rockeverksteder, videoproduksjon, dans, tegning og maling med mer. Ungdomskulturhusene har dessuten vært så store at de har gitt rom for mange aktiviteter og for ulike ungdomsgrupper og subkulturer. Et eksempel på dette er kulturhuset Samsen i Kristiansand som er arena for en rekke aktiviteter for normalt ressurssterk og kulturinteressert ungdom, samtidig har en gruppe «utsatte ungdommer» som har droppet ut av videregående skole, fått opplæring innenfor lydteknikk, film- og videoproduksjon, grafisk design, malekunst og teater.

Det er liten tvil om at ungdomskulturhusene representerer en betydelig kvalitetsheving fra de enkle og mer bomberomspregede kommunale ungdomstiltakene en hadde tidligere. De er mye mer enn en ungdomskafé eller et diskotek. Kulturaktiviteter synes å være «inn», mens mer tom fritid er «ut». Ungdomskulturhusene innebærer samtidig en konsentrasjon av de kommunale ressurser til ungdomsarbeid til byens sentrum. Mens mange fritidsklubber som ble etablert på 1970–80-tallet, skulle være et alternativ til bysentrums skadelige påvirkninger og mangel på sosial kontroll, representerer de nye store ungdomshusene det motsatte. Et bysentrum i en stor norsk by, som i en internasjonal sammenheng er en småby, er ikke noe ungdommens skal skjermes fra. Tvert i mot er dette steder som en 14–16 åring bør kunne beherske. Om noen år skal de på egenhånd reise på ferie til både Roma og London, eller kanskje studere i Edinburgh, Krakow

eller Sydney. Et levende bysentrum er ikke først og fremst «smittefare», men liv, røre og muligheter. Ikke minst gir det anledning til å komme i kontakt med andre ungdommer enn de en vanligvis er sammen med, og til å delta i aktiviteter som er det er umulig å legge til rette for i enhver bydel.

Mindre og mellomstore kommuner kan selvsagt ikke gjennomføre samme satsing som kommuner som er fem til ti ganger større. De må finne løsninger som er tilpasset lokale forhold og forutsetninger. Men også her ser en noe av den samme tendensen som en så i de norske «storbyene» for et ti-år siden. Det satses på større og mer sentrale fritidsklubber/kulturhus. De enkle fritidsklubbene er «ut».

Vi skal her presentere de løsninger som henholdsvis Vågan kommune (9000 innb.) og Alta kommune (18000 innb.) har valgt for å gi et bedre kommunalt fritidstilbud til stedets ungdommer.

KLUBB Z

KLUBB Z I VÅGAN: fra fritidsklubb i krise til klubb i vekst

Vågan kommune i Lofoten er en mellomstor norsk kommune med sine 9000 innbyggere. Kommunesenteret er Svolvær med ca. 4300 innbyggere. Svolvær er i dag det mest kjente turiststedet i Lofoten og har et tydelig bypreg med en tett bebyggelse som er omkranset av spisse Lofotfjell. Kun ei halv mil fra Svolvær ligger kommunens andre store tettsted, Kabelvåg med ca. 1900 innbyggere. Resten av kommunens befolkning er spredt på mindre tettsteder som Skrova, Henningsvær og en del spredt bebodde bygder. Kommunen har hatt en befolkningsnedgang på ca. fire prosent de siste 10 år. De siste fem årene har befolkningsnedgangen vært klart lavere enn de fem foregående årene. Vågan scorer relativt dårlig på SSBs levekårsindeks. Kommunen har blant annet lavt utdannings- og inntektsnivå, lav sysselsettingsprosent og relativt mange sosialhjelpsmottakere.

Oppbygging av den nye ungdomsklubben på «ruinene» av den gamle

Den første kommunale ungdomsklubben i Svolvær ble åpnet i 1983. Først var den lokalisert til biblioteket. For 12 år siden ble den flyttet til et annet kommunalt bygg som ligger sentrumsnært, kun et par-tre hundre meter fra torget i Svolvær. Utenfra ser bygget ut som en større privat villa i mur på tre etasjer. Klubben fikk lokaler i kjelleren, mens den måtte dele 1. etasje med et værested for flyktninger. Det psykiatriske dagsenteret hadde og har fortsatt lokaler i 2. og 3. etasje. Ungdomsklubben ble bemannet med tre personer i ¼ stilling hver. Hovedaktiviteten var diskotek og noen bandøvinger i kjelleren. Ved inngangen til 2000-tallet var lokalene nedslitte. Møblene ble ikke reparert eller skiftet ut i takt med at de ble ødelagt. Oppslutningen blant ungdommen sank, og stedet ble delvis et samlingssted for noen få «utsatte» ungdommer. Det var en del fyll og bråk utenfor lokalet, og en god del naboklager. Klubben fungerte slett ikke lenger etter intensjonene.³

I 2001 startet en snuoperasjon for å få klubben på beina. Klubben ble «nullstilt». De deltidsansatte ble sagt opp. Det ble ansatt en velkvalifisert klubbleder på heltid. Klubben fikk et anstendig budsjett, kjellerlokalet ble pusset opp, gamle møbler ble kastet og nye kjøpt inn. 25. mai 2001 gjenåpnet fritidsklubben, omdøpt til «Klubb Z». Etter hvert ble det kjøpt inn mye nytt utstyr, (delvis

med midler fra Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet). Den nye klubblederen tok ungdommene med på råd, og fikk dem også engasjert i de fysiske forbedringene på huset. Etter hvert fikk de også hele 1. etasjen i bygningen til sin disposisjon slik at klubben nå disponerer et samlet areal på ca. 325 kvadratmeter. Den heltidsansatte klubblederen sluttet, men kommunen klarte på nytt å rekruttere en velkvalifisert fagperson til stillingen. I tillegg ble det opprettet en 33% prosjektstilling innenfor film/video og foto, og to 8% stillinger som klubbmedarbeidere (begge har filmbakgrunn). Dessuten har en kulturinteressert ungdom på 20 år som tidligere var aktiv deltaker i klubben, fortsatt som frivillig og ulønnet ressursperson de siste fire årene.

Oppussingen og forbedringene i huset har skjedd nesten kontinuerlig, med stor innsats fra ungdommene. Klubbstyret har spilt en viktig rolle prosessen, både gjennom å bestemme hvilke aktiviteter en skal ha i huset og hva som skal gjøres av fysiske forbedringstiltak. De har i tillegg deltatt i mye av det konkrete oppussingsarbeidet. Biljardrommet er pusset opp. Diskoteket har fått nytt høytaleranlegg og videokanon, og det er etablert en internettkafé med nye datamaskiner og flatskjermer.

³ Situasjonen var ikke særlig bedre på det andre tettstedet i kommunen, Kabelvåg. Her hadde ikke ungdommene ved inngangen til 2000-tallet noe egen fritidsklubb. En del ungdommer oppsøkte i stedet en lokal kafé som også var et samlingssted hvor voksne drakk og røykte. Dette var populært for ungdommen, det var ikke barnslig å gå der – tvert i mot.

Vinteren 2003 ble det avdekket flere tilfeller av seksuelt misbruk av unge jenter i Kabelvåg, hvor bl.a. voksne menn hadde utnyttet jenter på 13–14 år seksuelt – ved å spandere brennevin på dem. Saken fikk en enorm mediaoppmærksomhet da den ble avdekket. I etterkant framsto det som lite fornuftig at det viktigste uformelle samlingsstedet for stedets ungdom var en kafé som også ble frekventert av voksne, og hvor det ble drukket alkohol. Som et akuttiltak for å gjøre noe med ungdomsmiljøet på stedet, etablerte kommunen en ungdomskafé, «Kers Pink», to ganger pr. uke. Over 30 ungdommer besøkte stedet til å begynne med, men etter hvert dalte interessen. Det var for lite aktivitet og den lå på feil sted. Kun en fem-seks ungdommer brukte etter hvert tilbudet. Ungdomskaféen ble så lagt ned i 2006.

Selv om det fortsatt gjenstår en del oppussingsarbeid, framstår klubben nå (sommeren 2007) som et helt annet sted enn før:

«Det har blitt et mye triveligere sted å være. Det var veldig stygt før. Vi har malt, tettet hull og fått inn nytt biljardbord. Hvis vi ikke hadde gjort det, hadde det ikke vært trivelig. Nå kan vi gå inn i bare lestan.»

(Ungdom i klubbstyret)

Fra sesongen begynner i slutten av august til det dabber av etter påske, er snittedeltakelsen på de to ukentlige klubbkveldene (tirsdag og fredag) 47 ungdommer. På disse klubbkveldene er det alltid noen som spiller biljard, bordtennis eller bruker de nye datamaskinene. Dette er aktiviteter som også er sosiale, i betydningen av at flere er tilskuere som gir kommentarer, heiarop og anerkjennelse. På diskoteket er som regel flest jenter, men «noen gutter og».

Våren 2006 ga ungdommen uttrykk for at de ønsket seg noe mer enn kun klubbkvelder to ganger i uka. De ønsket å kunne utøve andre kulturuttrykk, forttrinnsvis som sjølorganiserte og ikke voksenstyrte aktiviteter. Samtidig ønsket de instruksjon og hjelp til å komme over en del nybegynnerter skler og derved bli bedre utøvere innen de respektive kulturuttrykk. Svaret på ungdommens initiativ var at det høsten 2006 og våren 2007 ble arrangert flere verksteder med profesjonelle instruktører, blant annet låtskriverkurs⁴, flere kurs i film og animasjonsfilm, Hip Hop-kurs, og DJ-kurs.

Det er nå etablert grupper på de kulturuttrykk som er nevnt ovenfor. 35 ungdommer deltar regelmessig i slike sjølorganiserte aktiviteter. Ungdommene ønsket tilgang til huset, slik at de kunne øve uten at de var avhengig av at voksne klubbansatte var tilstede. Som et resultat av dette er det utdelt 20 nøkler. Det er aktiviteter i huset stort sett hele uka.

Ufordringer for driften

Fra å være et ungdomstiltak med få deltakere, med lite engasjement og hvor en del engasjement fikk utløp gjennom hærverk og ødeleggelse, er situasjonen nå det omvendte. Det er lite hærverk og det er så mye aktivitet at lokalene er i ferd med å bli for små. En har ikke plass til rockeband – som trenger lydisolerte lokaler og god lagringsplass. Det er også behov for rom for videoproduksjon og animasjonsfilming – som krever mye opp- og nedrigging av utstyr. I tillegg trengs det et ordentlig kjøkken slik at det er mulig å servere enkle retter. En mulighet er at fritidsklubben etter hvert overtar hele huset. Dette forutsetter at det finnes andre egnede lokaler for det psykiatriske dagsenteret. Et annet alternativ er at de nyetablerte rockebandene får øvingslokaler i Arbeider'n i Kabelvåg, som er et etablert spillested for rock som også er med i Norgesnett⁵. Ulempen er at da vil en splitte opp det allsidige ungdomsmiljøet som nå er etablert på ungdomsklubben.

Den andre utfordringen er å håndtere skifter i både ungdomsgruppa og personalgruppen på en god måte. De ungdommene som har deltatt aktivt i å utvikle ungdomsklubben de siste årene, er nå i ferd med å bli 16–17 år og er i ferd med å vokse ut av klubben. De opplever at de nye 13–14 åringene som nå har begynt å bruke klubben er for barnslige for dem. De lager dessuten mye støy. Dette representerer en type skifte som skjer helt regelmessig og forutsigbart i de fleste ungdomstiltak.

Verre er det at alle de ansatte som har vært med på snuoperasjonen nå slutter samtidig. De tre deltidsansatte klubbarbeiderne slutter pga. studiene. Den ene frivillige som har lagt ned mye tid i klubben de siste fire årene, vokser også ut av tiltaket. Den heltidsansatte klubblederen, som kom inn i klubbvirksomheten med betydelig fagkompetanse og engasjement, har fått en nyopprettet rådgiverstilling i kommunen innen forebygging. I tillegg slutter også kultursjefen som har hatt et hjerte for klubbvirksomheten. Utfordringen for klubbvirksomheten i Vågan kommune blir å overføre de positive arbeidsmetodene som man har utviklet de siste par årene, spesielt evnen til å få klubbdemokratiet til å fungere og til å stimulere ungdommene til å ta ansvaret for sine egne aktiviteter. Å få til en slik veksling er selvsagt heller ikke et ukjent fenomen i små eller mellomstore kommuner. Små kommunale virksomheter med en eller et par ansatte, blir spesielt sårbare for skifter av personale.

⁴ Kursleder her var musikeren og tekstforfatteren Lars Bremnes – som også har vært brukt i Alta.

⁵ NorgesNettet sørger i dag for at det finnes 24 scener for levende musikk, spredt over hele landet. Gjennom høy kvalitet på teknisk utstyr og kompetente medarbeidere sikrer organisasjonen at det er mulig å oppleve gode konserter både i de store byene og ikke minst i distriktene.

Konklusjoner og refleksjoner

Ungdomsklubbvirksomheten i Vågan viser at det er mulig å snu en dårlig fritidsklubb til en god klubb hvor ungdommen tar et betydelig ansvar for egen virksomhet, og hvor de spesielt er opptatt av å kunne utøve ulike kulturuttrykk. Den viktigste årsaken til at man har fått til dette, er trolig at kommunen for noen år siden valgte å satse på en klubbleder i heltidsstilling, hvor begge de to som har hatt stillingen har klart å legge til rette for ungdommens medvirkning i klubbdriften. Ungdommen er ansvarliggjort og de har vist at de kan ta ansvar. I tillegg har en fått inn god kompetanse gjennom deltidsstillinger og instruktører på kortvarige kurs og seminarer. Et resultat av dette er at en har klart å redusere tersklene for ungdommens deltakelse i ulike kulturaktiviteter.

Vågan kommune har i større grad satset på kvalitet i det kommunale ungdomsarbeidet. De har også kunnet nyttiggjøre seg de midler som er tilført gjennom *Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet* til å satse på utstyr og kursvirksomheten. Dette har gitt resultater. Den største utfordringen nå blir å kunne videreføre denne gode prosessen når alle de ansatte slutter, nye ungdomskull som ikke har deltatt i «opptursprosessen» kommer til, og de statlige utviklingsmidlene er borte. Hvis en klarer å opprettholde den store interessen som ungdommene har vist for klubb Z, både i de åpne klubbaktivitetene og de mer egenorganiserte kulturaktivitetene, vil en trenge større arealer. Å få til det vil være både en lederoppgave og en utfordring for de lokale politikere.

Kontaktperson:

Spesialrådgiver Ivar Martin Nordgård,

tlf: 75 42 01 41,

epost: ivar.martin.nordgard@vagan.kommune.no

HUSEET

ALTA: Når ungdomshuset sprenger alle grenser

Alta kommune er den mest folkerike kommunen i Finnmark med 18.000 innbyggere, hvorav ca. 13000 bor i Alta tettsted. I motsetning til de fleste kommunene i Nord Troms og Finnmark har Alta de siste 12–15 årene hatt en betydelig vekst i folketallet på ca. 1 prosent vekst pr. år. Med sitt gunstige klima og sin altmer bylignende karakter er Alta i ferd med å bli en svært populær kommune å bosette seg i. Med hele 28.2% av befolkningen under 18 år, har Alta kommune en av de yngste befolkningene i Norge. Kommunen har ca. 280 barn/unge pr. årskull. Kommunen har et relativt høyt utdanningsnivå, noe som trolig skyldes at kommunen huser både Høgskolen i Finnmark og videregående skole.

Ungdomsklubb med store ressurser og store problemer⁶

Ungdomshuset i Alta ble etablert tidlig på 1990-tallet. De første årene var driften relativt tradisjonell med mye vekt på diskotek og med mange ungdommer på klubbkveldene. Virksomheten på huset ble gradvis utvidet og det fikk etter hvert 12 heltidsansatte, både sosialfaglig personale og ansatte i kaféen. Den sosialfaglige innsatsen gjorde det også mulig å rette fokuset mer mot utsatte ungdommer – mot de som begynte tidlig med rus og kriminalitet.

I ungdomshusets kjeller ble det etablert et mekkeverksted for biler, hvor en del gutter på over 18 år fikk et fristed. Det var relativt mye alkohol i dette miljøet, slik at 15–16 år gamle jenter som også brukte huset, ble dratt inn i et lite heldig miljø. Spesielt for jenter som selv hadde en del problemer, kunne denne koblingen forsterke problemene. Huset fikk etter hvert et dårlig rykte i Alta. Det sies at mange ungdommer ikke fikk lov av foreldrene å bruke huset. Når «vanlige ungdommer» holdt seg unna huset, innebar det at de marginaliserte ungdommene kunne sette et enda tydeligere preg på stedet – som igjen gjorde det enda mer stigmatisert. Virksomheten var åpenbart inne i en ond sirkel.

Huset hadde en høy turnover og høyt sykefravær blant ansatte, noe som ga uforutsigbarhet og lite stabilitet med hensyn til kontinuitet, tilbud og åpningstider. Tilbakemeldingene fra ungdom var at man ofte ble møtt av stengte dører og en byråkratisk nei mentalitet.

Endring til ungdomskulturhus

Daværende ungdomsråd satte i år 2000 i gang en prosess for å få til endringer i driften. Det fikk formannskapet til å nedsette en egen arbeidsgruppe som fikk i oppgave å utarbeide en ny driftsform for Ungdommens Hus. Ungdom var godt representert i arbeidsgruppa. Tilbakemeldingene fra ungdom var at de ble tatt på alvor både sentralt i administrasjonen og på politisk nivå.

Ved utgangen av 2002 var «nye ungdommens hus» eller *Huset* en realitet. Huset fikk nå tre stillingshjemler og det ble ansatt helt nye personer i dem. Den filosofi som kom til å prege driften kan best kalles for ressurs- og mestringsorientert. Filosofien tar utgangspunkt i at ungdom er en viktig samfunnsressurs. Driften skal skje på deres premisser og gjennom tilrettelegging for positive aktiviteter og mestringsopplevelser. Fokusområder og aktiviteter på Huset er blitt til underveis, ut fra etterspørsel og interesseområder blant ungdom.

Det er etablert et eget Husstyre som er valgt blant ungdom som bruker Huset. Dette har vært litt av og på, men var på plass igjen høsten 2007. Husstyret består av sju ungdommer (pluss varamedlemmer) som er valgt på allmøtet, eller Husetparlamentet som det kalles. Sekretariatet for ungdomsrådet er lagt til Huset.

⁶ Innsamling av data fra Ungdomshuset i Alta skjedde i juni 2007. Det betyr at alt som har skjedd av viktighet etter uke 26 2007 ikke har vært mulig å beskrive. Dette gjelder blant annet GIGANT 2007.

Mulighetenes hus

Ungdomshuset i Alta er plassert tett ved de to ungdomsskolene og den videregående skolen. Over to tusen ungdommer i alderen 13–19 år befinner seg i området på hverdagene. Ned til sentrum er det ca. 10 min. gange⁷.

Ungdomshuset er en brakkelignende bygning. Her finnes det dans/teaterscene med plass til ca. 100 tilskuer. Det har to øvingsrom for band, et mediaverksted, en stor kafé med scene og med plass til ca. 200 tilskuere, et kafékjøkken, et møterom og kontorer for de ansatte. I kjelleren er det mekkeverksted for mopeder og scootere (også snøscootere). I to andre brakker på samme området, som brukes til undervisningsformål, disponerer også ungdomshuset lokaler. I den ene er det et danserom og tre øvingsrom for band. I den andre er det rom for fotodesign og tre møterom for ungdomsråd og evt. andre ungdomsorganisasjoner. Til sammen disponerer ungdomshuset ca. 1100 kvm. lokaler.

Brakkene er ikke spesielt pene, men en viktig fordel med dem er at når andre brukere har flyttet ut, har ungdomshuset kunnet ta over. Hvis ikke ungdomshuset hadde gjort det, hadde de trolig blitt revet. En konsekvens av dette er at når aktivitetene blant ungdommene har økt, i form av nye band, danse- eller mediagrupper, har det vært lett å skaffe flere lokaler.

Kulturaktiviteter – mer enn uformelt treffsted

De tre heltidsansatte på huset har hatt som oppgave å stimulere deltakerdemokratiet gjennom ungdomsrådet og andre medbestemmelsesformer, legge til rette for aktiviteter og gi ungdommene muligheter for «å bli god» innen aktivitetene. Ungdomshuset har også trukket inn instruktører på deltid og på prosjektbasis for å etterkomme etterspørsel fra ungdom innefor ulike aktivitetsområder hvor man ikke har hatt nødvendig kapasitet og kompetanse selv.

Kjerneaktivitetene på huset er rock, dans, media, teater og mekkeverksted. Ei kafégruppe organiserer kjøkkenet med middagsservering tre ettermiddager/kvelder i uka. Alle aktive brukere som oppfører seg ordentlig har eget nøkkelkort. Huset kan brukes hver dag til kl. 23. Mange går på huset rett fra skolen ved 14-tiden.

⁷ Alta er en by med en ganske uvanlig sentrumsstruktur. En har to gamle sentre på hhv. Bossekop og Elvebakken som ligger tre-fire km. fra hverandre. Midt i mellom ligger et nyere sentrum med både nyere bygårder og en noe «brutal» 70-80-talls arkitektur. På en høyde mellom det nye sentrum og Elvebakken ligger skolene og ungdomshuset. I andre byer har det vært et viktig poeng å legge slike ungdomshus så nærme sentrum som mulig, slik at ungdommene vil bruke dem. I Alta ligger trolig ungdomshuset på et gunstig sted, i og med at det ligger ved skolene og idrettshallen.

Som regel er det en 30–40 ungdommer på huset når huset er ordinært åpent (tre kvelder i uka). Ungdommer kommer og går hele tiden:

«De som deltar mye her nå er slike som er interessert i musikk. Og så har du de som ikke er spesielt interessert i noe, men så blir de trukket inn i et eller annet. Selv gikk jeg hit, og så ble jeg dratt inn i drama/teatergruppa. De hadde instruktører fra Dramaklassen på 3. videregående. De var gode og hadde et veldig pågangsmot. De dro oss med seg.» (Aktiv deltaker på huset)

«Jeg gikk på kulturskolen, men passet ikke helt på dramagruppa der. Så byttet jeg til ungdomshuset. Det er mye friere her, ikke så mye skole. Her er det mye mer for og av ungdommen selv.»

(En annen aktiv ungdom på huset).

Informanter blant ungdommen sier at det finnes flere ungdomsmiljøer i Alta. Sportsungdom, som det er mange av, bruker i liten grad ungdomshuset. Men ellers rommer huset ulike typer ungdom; de som er opptatt av rock, dans/drama, skating og mekking. Aktivitetene er ikke opprettet for spesielt å trekke «utsatte ungdommer», men fordi ungdommen selv ønsker dem. Blant de ungdommene som deltar, kan det selvsagt være enkelte som «sliter» og som ellers kunne falle i kategorien «utsatt ungdom», men denne type kategorisering benyttes ikke.

Det finnes åpenbart utsatte ungdommer i Alta som ikke bruker huset. Det oppgis at kjønnsblandingen på huset totalt sett er ca. 50/50 – men en del aktiviteter som dans, skating og mekking er lite kjønnsblandet. Derimot er rocken godt kjønnsblandet. I den videre beskrivelsen av aktivitetene på Huset er det musikk/rock vi skal fokusere på.⁸

⁸ Det er viktig å understreke at også andre ungdommer på Ungdomshuset produserer kultur beregnet på et større publikum. Sommeren 2006 framførte et titalls ungdommer fra Huset et teaterstykke kalt Dreamkeeper. Stykket var skrevet av en av de ansatte på Huset. På et lite Black Box-teater som ble innredet for anledningen i Alta sentrum med ca. 50 plasser, ble 22 forestillinger framført. 18 av dem med gikk for fulle hus.

Videreutvikling av ungdommens kulturuttrykk gjennom GIGANT

Uavhengig av ungdomshuset har Alta i lengre tid hatt et aktivt rockemiljø, og i 1996 startet den lokale festivalen Aronnesrocken⁹. Idéen med festivalen var å gi nye og «up-coming» band et sted å spille. De første årene var dette et hageparty med 15–20 deltakere. Siden har det ballet kraftig på seg, og i 2006 deltok 26 band som trakk 1500–2000 tilskuere¹⁰.

Alta er et såpass lite sted at ildsjeler innenfor kulturlivet ofte snakker sammen. Vinteren 2006 drøftet ansatte fra Ungdomshuset og ildsjelene bak Aronnesrocken et nærmere samarbeid. De var vel klar over at både Aronnesrocken og Ungdomshuset har hatt samme filosofi – å få fram nye band. Gjennom disse samtalene ble de enige om å utvide Aronnesrocken med et prosjekt de kalte GIGANT. For nye band er det viktig å ha en scene og et publikum – det kan Aronnesrocken gi. Men nye band kan også trenge annen hjelp for å utvikle seg.

Tanken bak GIGANT er at den skal være et produksjonsverksted hvor nye og «up-coming» band får hjelp til produsere en *demo* som fortrinnsvis bør være så profesjonelt laget at den kan sendes til radiostasjoner for spilling og til festivalarrangører og plateselskaper for videre vurdering. En av hensiktene med GIGANT er å hjelpe band/artister over en stor teknisk og produksjonsmessig terskel, slik at de kan få en realistisk mulighet til å leve av musikken. Slik sett er dette ikke bare ungdomsarbeid, men også næringsutvikling. I tillegg skal GIGANT også være en møteplass for lokale band/artister fra Alta og band/artister fra andre steder.

GIGANT ble arrangert over en uke i august 2006 med 22 deltagende band/artister. I tillegg til lokale band/artister fra Alta, var det også deltakelse fra Suwalki i Polen, Murmansk, Alytus i Litauen, Notodden, Hammerfest, Kautokeino og Kirkenes. Musikkerne fikk gjennom verkstedene instruksjon/undervisning fra åtte profesjonelle instruktører til bl.a. låtskriving, det rent musikktekniske og presentasjon/image/markedsføring. Alle bandene/artistene fikk til slutt en hel dag i studio med profesjonelle produsenter og teknikere (fra både Norge, Sverige og England). For å hjelpe Aronnesrocken til å bli mer profesjonell, ble det også arrangert et verksted om festivalarrangering. På de to siste dagene deltok bandene/artistene på Aronnesrocken.

På grunn av samarbeidet med GIGANT kunne festivalen nå operere med fire scener, alle med topp lydutstyr.

Et resultat av GIGANT 2006 er en CD hvor ni av bandenes/artistenes demoer er samlet.

Seks av de lokale bandene som har fått utviklingsmuligheter både gjennom å være langvarige brukere av Ungdomshuset og gjennom GIGANT-prosjektet, har i løpet av den siste tiden gjort seg bemerket:

- *Creep Colony* spiller noe de kaller for Arktisk Metall. De tre guttene mellom 15–17 år har spilt på Bylarm og flere andre store festivaler, og har gitt ut egen CD/LP.
- *Petter Carlsen m/band* har gitt ut EP med en profesjonell produsent. Dagbladets anmelder ga den terningkast 5.
- *Cyaneed* er et jenteband som spiller punk/rock. Har gitt ut CD/LP, har laget tittelmelodien til filmen Kill Buljo, og spilte på Amandautdelingen 2007. Spiller på Bylarm 2008.
- *Zymphelia* er en akustisk trio bestående av jenter på 16–17 år. Kommer med CD/EP høsten 2007, hvor de samarbeider med landsdelmusikerne som legger på strykere.
- *Tre Små Punkere* består av to jenter og en gutt på 14–16 år. Kom på 3. plass i Melodi Grand Prix junior. Skal ha flere større spillejobber i 2007.
- Red Metal spiller «happy hard rock». Bandet består av fire gutter i alderen 17–18 år. Skal i august 2007 i platestudio med den svenske produsenten Ruben Engzell.

Internasjonalt samarbeid

Forut for GIGANT hadde Ungdomshuset i Alta utviklet et samarbeid med et tilsvarende ungdomskulturhus i Falun. Allerede våren 2006 var 50 ungdommer fra Alta deltakere på Gränsfesten i Falun. I denne ungdomsdelegasjonen deltok flere «up-coming» band, dansegruppe, teatergruppe og ungdomsrådet. De fleste deltok på selve festivalen med musikk eller kulturinnslag. Samarbeidet med Falun er etter dette videreutviklet. Falun har en mediehøgskole med et sterkt fagmiljø på lydteknikk. Teknikere fra Falun deltok under GIGANT i 2006 med utstyr til tre fullverdige studioer i Alta, noe som gjentas i 2007.

⁹ Aronnes er en landlig beliggende del av Alta, et par km fra det «nye» sentrum.

¹⁰ Aronnesrocken er trolig den eneste festivalen i Norge hvor tilskuerne får betalt for å delta – 1 krone pr. stykk fra hovedsponsor Posten.

Våren 2007 innledet Huset et samarbeid med LIPA – The Liverpool Institute For Performing Art, også kjent som Paul McCartney-skolen. Kontakten er etablert gjennom en elev på skolen fra Hammerfest, som også har vært engasjert på Ungdomshuset i Alta som instruktør. I januar 2007 var to studenter fra LIPA i Alta. De ga lokale band hjelp med å lage tekster på engelsk. I april 2007 dro 50 ungdommer og noen voksne fra Huset på en fem dagers tur til Liverpool og LIPA. Tre band deltok, og de fikk alle spille både på LIPA og the Cavern Club. I tillegg deltok dansegruppe, teatergruppe, ungdomsrådet og noen av de frivillige i kaféen.

Et resultat av denne kontakten er at to erfarne instruktører fra England skal delta på GIGANT sommeren 2007. Dette gjør de uten vederlag – kun mot dekning av reise og opphold. I tillegg skal en av landets fremste jazz-gitarister, Hallgeir Pedersen, gi timer i gitarspilling. Flere kjente norske musikere har fattet interesse for det som skjer i musikkmiljøet i Alta.

I sum betyr dette at musikkinteressert ungdom i Alta har tilgang på noe av verdens beste kompetanse til å utvikle sin musikk og presentere seg på best mulig måte for radiostasjoner, festivalarrangører og plateselskaper.

Konklusjoner og refleksjoner

Den ovennevnte fremstillingen viser at det med utgangspunkt i en relativt ordinær virksomhet – et kommunalt ungdomshus – er mulig å utvikle noe som er usedvanlig og kreativt. Fra å være et tradisjonelt lokalt ungdomstiltak, tar det nesten av. Gjennom aktivitetene kommer det fram ungdommer som får anledning til utvikle seg – stadig lenger. De er mange, de er dyktige og de imponerer hver for seg som artister. Det som er mest imponerende er nok likevel at det kan komme så mange dyktige unge utøvere, spesielt innen musikk og rock, fra et såpass lite sted som Alta. Hadde det vært Tromsø eller Kristiansand, hadde det kanskje ikke vært så spesielt. Det er noe annet når dette skjer i Alta med en ¼ av innbyggertallet. Jeg tror det er følgende forklaringer på at dette har vært mulig i «lille» Alta: Skal du bli god i et eller annet, enten det er idrett, dans eller musikk, må man øve mye. Da trenger man selvsagt *øvingsmuligheter*. Ungdomshuset i Alta har hatt muligheter til å gi mange rockegrupper egne øvingsrom. Det er slett ikke alle kommuner som kan gi en slik mulighet. I tillegg har Huset hatt ansatte som kan oppmuntre og gi ungdommen frihet.

En ungdomsinformant på Huset i Alta sier følgende om dette:

«Tidligere var det 12 ansatte her. Da var det vanskelig å be om ting. Du ble ikke kjent med dem. Med de tre som arbeider her nå er det annerledes. Spør du om noe blir du tatt alvorlig og de følger det opp. Du blir hørt. En blir kreativ av å være her. De ansatte sier at «dere kan gjøre det dere har lyst til». Det er ingen som forteller oss hva vi skal gjøre.»

Et resultat av den tilliten som ungdommen vises, er at de kan være mye på huset. I sin tur gjør dette det mulig å øve mye. Det er dessuten en god stemning på Huset. Det er ikke bråk eller hærverk – noe som gjør det trivelig å bruke mye tid på huset.

For å bli riktig god innen en aktivitet, vil unge utøvere også være avhengig av gode trenere eller instruktører. Det har man hatt tilgang til på Huset. Først gjennom egne heltids- og deltidsansatte – og i den senere tiden gjennom profesjonelle instruktører fra inn og utland. Og det er ikke bare det spesifikt musikalske som er viktig, men også presentasjonsteknikk og markedsføring.

En forutsetning for en musikalsk karriere er eksponeringsmuligheter. Konserter er en slik mulighet til å få vist seg frem – i dette tilfellet den lokale Aronnesrocken, men også arenaer i Falun og Liverpool. De unge har fått et publikum, noe som i sin tur også gjør artistene mer scenevante og trygge. Innen musikkbransjen er det dessuten viktig å lage gode demoer og/eller videoer som kan spilles på radiostasjoner, legges ut på nettet og sendes til festivalarrangører og plateselskap. Også dette har Huset i Alta lagt til rette for – gjennom GIGANT.

Alle blir ikke stjerner, men de fleste har fått gode opplevelser

En av målsettingene med satsingen på kultur på Huset, er at noen av de unge skal kunne gjøre dette til et yrke. Sannsynligvis vil kun et fåtall klare det. Noen vil kanskje bli skuffet. På den annen side vil de som ikke kan gjøre dette til et yrke, ha fått seg en musikalsk hobby som kan vare livet ut.

Ungdomshuset har hatt en annen målsetting til som det er viktig å nevne. Det er å la lokale ungdommer få være med på noe som er spennende, morsomt og kreativt, slik at de forbinder Alta med noe som gjør det verdt å komme tilbake til etter eventuelle studier og opphold andre steder. De som har deltatt på Huset, Dream-keeperforestillingen eller Gigant har møtt ungdommer fra andre steder. Ungdom utenfra har kommet til Alta og ungdommene i Alta har vært på uforglemmelige turer til Falun og Liverpool. Slike opplevelser gjør det i alle fall mer sannsynlig at de forbinder Alta med noe positivt i stedet for noe trist og traurig. Barneombud Reidar Hjermann formulerer det slik i et reisebrev etter et besøk i Alta våren 2007:

«De voksne vi møtte i Alta lover godt for fremtiden i byen, selv om det meste av fremtiden til byen ligger i en tid der de for lengst er ferdige med å bestemme. De voksne har skjønnt at fremtiden til byen ligger i gode opplevelser for barn og ungdom i dag. Hele voksenlivet oppsøker vi opplevelser og gjøremål som minner om de gode opplevelsene vi hadde da vi var små. Det er de gode opplevelsene fra barndommen og ungdommen som gjør at en ungdom vender tilbake til sin barndoms fjordarm. Ingen vil tilbake til et hjemsted som vekker minner om tomhet, svik og meningsløshet. Som voksen vil en vende tilbake til en hjemby som vekker til live minner om deltakelse, glede og livsutfoldelse, trygghet og overskudd.» (...) Vi har sett mange kommuner i Norge, og alle har sine utfordringer. Møtet i Alta vakte mest begeistring» (...) Vi har sett en av landets fineste – ja, kanskje en av verdens fineste ungdomsklubber.»¹¹

Det er nok noe av den samme begeistring som kan forklare at stadig flere ressurspersoner fra andre steder i Norge, Sverige og England tilbyr sin hjelp og bistand for å utvikle rockemiljøet i Alta – enten mot en symbolsk godtgjøring eller helt uten vederlag. De får anledningen til å være med på noe som egentlig ikke skulle kunne skje på en så liten plass som Alta, og som til og med ligger så langt mot nord at det med vanlige Europeiske øyne knapt skulle være mulig å bo der. Det er utrolig og eksotisk på en gang. Det ligner mye på det som har skjedd på Melbu i Vesterålen, som gjennom sitt Sommer-Melbu og Nordland Akademi for Kunst og Vitenskap har gjort noe som man egentlig ikke gjør på et lite sted oppe mot Nordishavet. Dette har utløst begeistring – først hos ressurspersoner¹² i Norge og deretter ute i Europa. Den enkelte ressursperson som kobles på, vil igjen ha nettverk hvor det inngår nye ressurspersoner – som kan bli begeistret av det de hører og som i sin tur kan tenke seg å bidra.¹³ Det er det samme som er i ferd med å skje i Alta. Når man har gjort de rette tingene, har begeistrede ressurspersoner bidratt med sine ressurser. Derved har de bidratt til å heve virksomheten til nye høyder – som i sin tur skaper mer begeistring. Ungdom i Alta som ønsker å utvikle seg innen rock har fått en veldig medvind. De har fått hjelp til å forsere hindre som de fleste andre må slite seg over med egen hjelp.

Spissformulert: Det er ikke primært størrelsen det kommer an på.

Kontaktperson:

Leder for Ungdommens hus Gunn Heidi Henriksen,
tlf: 78455160, epost: gunnheidi@alta.kommune.no

¹² Med ressurspersoner menes her utøvende kunstnere, vitenskapsmenn og politikere – som kan delta på Sommer Melbu i utøvende virksomhet. Det menes også beslutningsfattere som bestemmer over ressurser som kan gå inn i driften eller til lokaler/utstyr som er viktig for virksomheten.

¹³ En annen relevant sammenligning til Alta er Akranes på Island, en småby med 5500 innbyggere som i løpet av de siste 30 årene har levert 25 fotballspillere til store profesjonelle fotballklubber rundt om i Europa. Dette er sannsynligvis flere enn Oslo med 100 ganger så mange innbyggere. I utgangspunktet skulle stedets størrelse og beliggenhet tilsa at dette skulle være helt umulig. Eksemplet Akranes viser at det er mulig å utvikle enormt mange talenter på et lite sted forutsatt «at man gjør de rette tingene» Reidar Vågnes i Nordmøre og Romsdal fotballkrets har gjennom fire artikler som finnes på www.fotball.no gitt en fremstilling av det Islandske idrettseventyr generelt og Akranes spesielt. Den første artikkelen finner du her: <http://www.fotball.no/nordmore/t2.asp?p=53959&x=1&a=170788>

¹¹ <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker?id=27516>

INNLEDNING TIL EKSEMPLENE FRA RØROS, HØYANGER, KARMØY OG KRAGERØ

Stimulering av frivillig arbeid og utløsning av ungdommens eget engasjement

Hvis en ser tilbake på ni år med Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet, fordelt på tre perioder á tre år hvor til sammen 28 kommuner har deltatt, er det liten tvil om at det har vært mest fokus på arbeid og aktiviteter med basis i en kommunal virksomhet. Stikkord er kommunale fritidsklubber og ungdomshus, barnevern, forebyggende arbeid i skoler og barnehager – og koordinering på tvers mellom ulike kommunale virksomheter. Et erklært hovedmål med utviklingsprogrammet – å styrke og utvikle de lokale oppvekstmiljøene gjennom et bredt samarbeid mellom offentlige og frivillige krefter – har nok kommet noe i bakgrunnen. Ved avslutningen av Utviklingsprogrammet fase III er det likevel fire kommuner som har ønsket å fremheve prosjekter eller prosesser hvor samspillet med det sivile samfunn står sentralt. Dette er spesielt viktig siden det norske velferdssamfunnet ikke bare består av et vel utbygd statlig og

kommunalt forvaltnings- og tjenesteapparat, men også av en velorganisert og velutviklet frivillig sektor bestående av utallige frivillige organisasjoner mellom familie, marked og offentlig forvaltning. Sivilt engasjement omfatter også mer sjølorganiserte ungdomsaktiviteter, samt aktiviteter som springer ut av offentlig virksomhet, hvor kommunen initierer eller mobiliserer frivillig innsats og støtter opp om virksomheten. Dette gjøres blant annet gjennom å yte midler til anlegg, utlån eller rimelig utleie av anlegg, samt direkte oppmuntring, faglig og moralsk støtte til frivillige og ulønnede som organiserer aktiviteter for eller med ungdom.

Det første eksemplet gjelder Høyanger kommunes satsing på å etablere aktiviteter i offentlig regi hvor en deretter forsøker å få ungdommen selv, på frivillig basis, til å overta ansvaret for disse aktivitetene. Det andre eksemplet er Røros kommune hvor kommunen aktivt har lagt forholdene til rette for at ungdommen selv arrangerer såkalte LAN-parties for datainteressert ungdom. Her tar ungdommen selv ansvar for store arrangementer som krever en betydelig frivillig og ulønnet innsats. Det tredje eksemplet er Karmøy kommunes bruk av en strukturert mobiliseringsmetode – Open-space-metoden – og den påfølgende mobilisering av frivillige krefter i lokalsamfunnene. Det fjerde eksempelet er et mopedverksted i Sannidal i Kragerø kommune som drives av den lokale menighet. Mens Karmøy i all hovedsak har forsøkt å mobilisere voksne frivillige krefter, dreier eksemplene fra Høyanger og Røros seg i stor grad om å mobilisere til innsats fra ungdommen selv. Kragerø befinner seg i en mellomposisjon siden det her dreier seg om en viss voksen tilrettelegging, men hvor de unge i stor grad kan styre seg

selv. Samtidig viser Kragerøs eksempel noe som er typisk for ungdomstiltak som skjer i regi av «det sivile samfunn». Slike tiltak er ofte tuftet på et bestemt verdigrunnlag – i dette tilfellet et uttalt kristent verdigrunnlag. Det er legitimt å la dette komme klart til uttrykk. Noe av poenget i den offentlige politikk i forhold til frivillige organisasjoner er at de skal kunne forfølge sitt verdigrunnlag eller spesifikke interesse. De frivillige organisasjoner er ikke et instrument for verken kommune eller stat.

HØYANGER

HØYANGER: Ungdomshus som sentrum for sjøldrevne aktiviteter

Høyanger er en typisk industrikommune ved Sognefjorden med 4400 innbyggere. 2/3 av innbyggerne bor på selve industristedet Høyanger som etter etableringen av aluminiumsverket i 1918–1920 fikk en bymessig tettstedsstruktur. Folketallet i kommunen er redusert med ca. 300 innbyggere det siste 10-året. Det lokale næringslivet derimot går for tiden svært godt, og det er stor etterspørsel etter arbeidskraft. Som andre fraflyttingskommuner er det en viktig målsetting for kommunen «å holde på ungdommen», enten ved at de går rett ut i jobb etter videregående utdanning eller ved at de kommer tilbake etter å ha tatt høyere utdanning i Sogndal, Bergen eller andre steder i verden. Kommunen har gjort flere «grep» for å framstå som et godt og attraktivt sted å bo – blant annet er det bygd et flott badeanlegg på stedet. Høsten 2007 åpnet kommunen også en ny og flott ungdomskafé. Det er viktig at ungdommen trives og har et positivt syn på stedet. Det øker også sjansen for at de vil vende tilbake etter endt utdanning.

Høyanger er en liten kommune og det er begrenset hvor mye kommunale ressurser en kan bruke på direkte aktivitetsproduksjon for ungdom – i konkurranse med andre og tunge lovpålagte oppgaver. Kommuneøkonomien har dessuten vært vanskelig de siste årene – noe som også har ført til at kommunen er på Robek-lista og således satt under administrasjon fra fylkesmannen. En utfordring i kommunens ungdomsarbeid har vært: Hvordan kan en utvikle aktiviteter som ungdommen verdsetter og ønsker å delta i, hvor kommunens rolle er å legge til rette for at aktiviteter etableres, men hvor ungdommene selv tar ansvaret for driften av aktivitetene? I løpet av de siste årene har en langt på vei lyktes i å få til et slikt samspill mellom en tilretteleggende kommune og aktive ungdommer. Nå ønsker kommunen også å basere driften av den nye ungdomskafeen på denne type samspill mellom kommune og ungdommer.

Aktivitetsstimulering: Den gamle ungdomsklubben legges ned, og nye aktiviteter initieres

Høyanger kommune etablerte allerede på 1970-tallet en fritidsklubb for ungdom. På linje med mange kommuner på denne tiden ble fritidsklubben etablert i et bomberom på skolen. Klubben hadde bra besøk til midten av 1990-tallet, men så begynte ungdommens interesse for den å dale. På grunn av dårlig oppmøte mistet klubben stillingsressurser. Driften ble så satt bort til håndballgruppa i idrettslaget for 10.000 kroner i året, og en fikk også inn VOKT-arbeidere i denne perioden (VOKT står for volds- og konflikthforebyggende tjeneste. Som sivilarbeider i VOKT jobber sivilarbeideren i skoler, fritidsklubber, idrettsorganisasjoner o.l.). Dette ga ikke tilbudet mer kvalitet, og driften døde ut for en sju-åtte år siden.

Nedleggelse av ungdomsklubben betød ikke at alt ungdomsarbeid i kommunal regi stoppet opp. Kommunen hadde – og har fortsatt – en heltidsstilling som miljøarbeider/utekontakt som hele tiden har kunnet ta pulsen på ungdomsmiljøet i kommunen. Miljøarbeideren har derfor kunnet fange opp ønsker og behov som ungdommen har, og har fungert som fødselshjelper for å sette i gang aktivitet som ungdommene selv kan drive videre på egen hånd. I tillegg har kommunen også en heltids ungdoms- og idrettskonsulent som også har nær kontakt med både ungdoms- og idrettsmiljøet i kommunen.

Et viktig tilbud til kommunens ungdommer har vært helgeaktiviteter som Tjenesteområde oppvekst og miljøarbeideren har organisert og arrangert. Her har ungdommene kunnet prøve ut aktiviteter som rafting, go-kart, ski, paintball, innebandy, klatring og andre typiske friluftaktiviteter. Derved har de også hatt mulighet til å finne ut om aktiviteten er morsom, utfordrende, spennende – kort sagt: «Er dette noe for meg».

For noen år siden ga en del ungdommer uttrykk overfor miljøarbeideren at de ønsket å starte med innebandytrening. Ungdommene ønsket å spille innebandy fordi det er morsomt og lett å lære. De aller fleste klarer å tilegne seg de nødvendige tekniske ferdigheter på kort tid. Her er det få som blir tapere. Denne ungdomsgruppa fikk økonomisk støtte til utstyr (vant, mål, køller etc.) fra kommunen. Miljøarbeideren organiserte tilbudet og var med hele det første driftsåret. Altså var dette innebandyaktivitet i kommunal regi og ikke som en del av det lokale idrettslaget sin aktivitet. Etter hvert kom det flere ungdommer til – både gutter og jenter. Etter stabil drift overtid, ble innebandygruppa etablert som en egen gruppe i IL Høyang. Driften

av gruppa står ungdommene selv for, og i motsetning til mange andre grupper i idrettslaget mangler det her engasjement fra foreldrene, både når det gjelder organisering og transport til og fra kamper. Det er etablert både et gutte- og jentelag og et seniorlag. Ca. 40 personer deltar nå i innebandyaktivitetene. All innebandyaktivitet er et resultat av det initiativ som ble tatt for tre-fire år siden.

På samme vis har miljøarbeideren fulgt opp en ungdomsgruppe som ønsket å drive med klatring og en gruppe som ville spille paintball. De har fått økonomisk støtte til utstyr og hjelp av miljøarbeideren i en oppstartingsfase. Klatreaktiviteten har senere blitt innlemmet i Høyanger Bre- og Tindeklubb. Klubben har nylig åpnet en stor flott buldrevegg i et hus nede ved kaia. Til dette har man mottatt kr 400 000 i spillemidler og tilsvarende i kommunalt tilskudd. Ungdommen selv har også organisert en egen paintballklubb.

Høyanger har lange tradisjoner når det gjelder etablering av rockeband. Kommunen har gjennom mange år drevet rockekjeller i ungdomshuset Valhall som eies av Norges Ungdomslag. Her får ungdom opp til ca. 20 år øve så mye de vil med kommunalt utstyr for kr 250 pr. halvår. Det blir satt opp timeplan for de ulike banda og nøkkel henter de i resepsjonen på Eides Hotel i sentrum. Noen ungdommer som er for gamle til å øve i dette lokalet, har fått kommunal hjelp til å etablere et lite øvingslokale med privat utstyr i kjelleren på samfunnshuset. De har egen nøkkel til lokalet og ordner seg selv. Det er også etablert øvingslokale for band i et gammelt skytterhus i Høyanger, men dette er for den «eldre» generasjon rockemusikere der kommunen ikke er inne i driften.

På et framtidsverksted for ungdom – høsten 2002 – uttrykte jentene et ønske om et danseverksted. Dette tok kommunen tak i og bygde om fritidsklubblokalene slik at de passet for dans. Kommunen har bl.a. investert i utstyr, skiftet gulv og satt opp speilvegger. Dansverkstedet er innlemmet i dansprosjektet «Dans uten grenser» – som drives med støtte fra Sogn og Fjordane fylkeskommune. Ni ungdommer er utdannet som dansinstruktører av den kjente dansinstruktøren Ove Henning Solheim, og de har i tillegg fått kurs i Ung til Ung formidling. Verkstedet sorterer formelt under Høyanger kulturskole. Men det er de unge danseinstruktørene som ulønnet står for instruksjonen. Det er nå etablert flere dansegrupper rundt om i kommunen og til sammen danser regelmessig 30–40 ungdommer – absolutt flest jenter. For mange er Ungdommens kulturmonstring en viktig arena for å vise fram sine ferdigheter. Noen har blitt riktig gode.

Ungdommene i Høyanger har etter at fritidsklubben ble lagt ned fått en lang rekke aktiviteter som erstatning. Men ungdommen har ikke fått *tilbud* om aktiviteter, men snarere hjelp til å etablere og drive egne aktiviteter. Disse aktivitetene har blitt lagt til lokaler og spredd rundt i det lille tettstedet, og kommer i tillegg til aktivitetene i skibakken, på idrettsanlegget og i svømmehallen.

Desentraliserte aktiviteter – med ungdomskafé i sentrum

En ungdomskafé etter ungdommens ønske

Etter at fritidsklubben ble lagt ned, har enkelte politikere stilt spørsmålet om ikke ungdommen på stedet ønsker seg en ungdomsklubb eller ungdomshus som erstatning for den som ble nedlagt. Svaret fra ungdommene har vært at de ikke trenger en ungdomsklubb med flere aktiviteter. Det er nok å drive med i Høyanger nå. Derimot kunne de ønske seg en ungdomskafé – dvs. et sted å møtes på tvers av aktiviteter som drives spredd rundt i tettstedet. I og med at svært mange av aktivitetene er typisk kjønnssegregerte, har de ønsket seg et sted hvor gutter og jenter kan møtes sammen.

I 2004 satte rådmannen ned ei planleggingsgruppe for et nytt ungdomshus. Her deltok tre ungdommer, to politikere, ungdoms- og idrettskonsulenten og miljøarbeider fra kommunen og den videregående skolen. Ungdommens representanter ga klart uttrykk for at de ønsket en moderne *ungdomskafé* med småbord, muligheter for kjøp av enkle retter, uforpliktende aktiviteter som biljard og spill på datamaskiner. Det viktigste kravet fra ungdommene var at de ønsket ungdomskaféen plassert midt i sentrum – slik at det var enkelt å stikke innom før eller etter trening eller øvelser på idretts- eller kulturarenaer rundt omkring på tettstedet.

Ungdommens «sentrumsønske» ble møtt med skepsis fra flere hold i kommune og lokalsamfunn. Det var egentlig kun ett lokale i sentrum av tettstedet som kunne egnet seg – i rådhuset, i de gamle apoteklokalene i første etasje under kommunestyresalen. Noen mente at dette ville forstyrre kommunestyrets møter. Andre var engstelige for støy som ville ramme omsorgsboligene i bygget ved siden av. Og atter andre var bekymret for å legge et ungdomshus i umiddelbar nærhet av tettstedets to skjenkesteder. Ungdommens argumenter for en slik plassering var likevel vel begrunnet og engasjementet stort. For de andre i plangruppa, og etter hvert også for kommunens administrative og politiske ledelse, var det vanskelig å gå imot ungdommens ønsker. De gamle apoteklokalene i rådhusets første etasje ble valgt.

En annen vesentlig hindring for å realisere en ungdomskafé som forutsatte over fire millioner kroner i ombygging og innredning, var at Høyanger kommune var under administrasjon fra fylkesmannen på grunn av kommunens «overforbruk» tidligere år. Fylkesmannen ville helt sikkert satt foten ned for låneopptak til et slikt formål. Dette klarte man å løse på følgende måte:

Høyanger kommune lånte i 2003 ut 10 millioner kroner fra Omstillingsfondet til aksjekapital og etablering av bedriften Eras Metal A/S som gjenvinner sink fra stålproduksjonen. Dette lånet var en forutsetning for at bedriften ble etablert. På grunn av en uvanlig stigning i sinkprisene på verdensmarkedet, ble bedriften en umiddelbar suksess og gikk raskt med store overskudd. I 2007 gikk det Høyangerbaserte eierselskapet ScanArc på børs og ble verdsatt til 1,2 milliarder kroner. I 2007 fikk Høyanger kommune tilbake de 10 millioner kronene de hadde lånt bedriften. I tillegg fikk kommunen en gave på 7,5 millioner kroner som bedriftens styre avsatte til øremerkede formål. Tre millioner av disse ble øremerket til ungdomshus. Det er liten tvil om at nøkkelaktører i kommunen fikk bedriften til å øremerke midler nettopp til dette formålet. På denne måten ble beløpet unndratt fylkesmannens strenge kontroll.

I tillegg fikk kommunen 1,3 millioner kroner i investeringsmidler fra staten, samt at den brukte noen av midlene fra Utviklingsprogrammet til utstyr.

I september 2007 åpnet noe som utvilsomt må være en av landets flotteste ungdomskaféer. I den 150 kvadratmeter store hovedetasjen på gateplan finnes et godkjent kjøkken, en bar med 14 sitteplasser, fem småbord, en sofagruppe og en scene. Totalt er det sitteplasser til ca. 50 personer. Kaféen har tre stasjonære datamaskiner og et stort antall tilkoblingsmuligheter for medbrakte datamaskiner med trådløst nettverk og gratis internett. I kaféen kan ungdommene kjøpe pizza, lasagne, vafler, baguetter og kioskvarer til overkommelige priser. Kommunens miljøarbeider har også sitt kontor i tilknytning til kaféen. I underetasjen på ca. 100 kvm. finnes et biljardrom, sofa, TV og Playstation, toaletter og sminkerom.

Kafeen har åpent mandag, onsdag og fredag fra kl. 18–22. De første driftsukene har mellom 40 og 70 ungdommer vært innom hver kveld. Det er liv og røre i lokalet. For de som er på vei til og fra aktiviteter, er det stor sjanse for å treffe noen. Erfaringen fra de første driftsukene er at kaféen trekker veldig mange 13–14 åringer, noe som kan føre til at 16–17 åringer holder seg borte. En vurderer derfor allerede nå å

differensiere åpningstidene etter alder. En 17 åringer som har vært ildsjel i etablering av klubben sier det slik:

«Jeg pleier å dra hit etter trening. Da pleier det å være en åtte-ti stykker rundt datamaskinene, og kanskje en fire-fem som sitter ved et småbord og snakker. Nede er det kanskje et par som spiller biljard og så er det full sofa der. Hvis det er for mange fjortiser her, er det ikke så moro å være her. Når du er 17 henger du ikke sammen med fjortiser. Da vil det være bra hvis vi får egen tid her.» (17-åring)

En driftsmodell basert på at ungdommen selv skal ta ansvar

Å ansette eget personale i ungdomskaféen har ikke vært noe tema. Høyanger kommune har vært helt klar på at det har den ikke råd til. Driften har derfor vært planlagt etter samme modell som de andre aktivitetene som er igangsatt for og med ungdom i Høyanger de siste årene:

«Vi har tatt erfaringene fra de andre aktivitetene vi har vært med å bygge opp over til ungdomskaféen. Dette er ikke det første kullet med ungdommer i Høyanger som tar et ansvar for egne aktiviteter, men det tredje kullet. For en liten kommune er dette måten å gjøre det på. Vi har ikke muligheter til å ansette folk på alle aktiviteter.» (Miljøarbeider)

Strategien er at miljøarbeider og ungdoms- og idrettskonsulenten gradvis forsøker å motivere ungdommene til at ta ansvar for driften. De ungdommene som nå har meldt seg som dugnadsarbeidere i ungdomskaféen står ikke alene, men får oppfølging fra de kommunale støttespillerne:

«Vi er villig til å følge med i mange år. Vi følger med og ser om de klarer å ta ansvar og drifte dette sjøl. Vi kan ikke overlate dette til ungdommen og så abdisere. Miljøarbeideren følger med – og hvis det går tyngre kan han gå inn og støtte opp under driften.»

(Ungdoms- og idrettskonsulent)

En viktig oppgave for miljøarbeideren er derfor å motivere og mobilisere ungdom til å ville stå i kaféen og være kaféverter. Og det har ikke vært vanskelig å få ungdom som ønsker en slik oppgave. Ved åpningen i september 2007 meldte et ti-talls ungdommer seg – både jenter og gutter. Disse har nå fått opplæring i kjøkkenutstyret og kassapparatet, og de betjener kaféen i åpningstiden. Etterhvert vil de også få en nøkkelrolle i driften av diskoteket – når det kommer i gang.

Det er likevel en ting man har erkjent ikke egner seg for dugnad fra ungdommens side; vask av lokalene. Dette er en oppgave som neppe virker særlig motiverende for ulønnet og frivillig innsats. Siden lokalene ligger i rådhuset, er vaskingen innlemmet i rådhusvaskingen og dekkes over kommunens ordinære budsjett.

Ungdommen i Høyanger har et engasjement for ungdomskaféen. Dette fordi både plassering og utforming av den er et resultat av ungdommens egne ønsker, og at den nå framstår som både «cool» og innbydende. Ungdommen hegner om stedet. I løpet av den første driftsmåned har det ikke vært noen som søpler det til, og det har ikke vært noe bråk. Dette er ikke et sted for å utfordre grenser.

Konklusjoner og refleksjoner

Dugnadsinnsats i kafédrift er noe annet enn drift av tradisjonelle aktiviteter

Lesere som kjenner til hvordan ungdomshus og fritidsklubber drives rundt om i Norge, vil nok si at dette er en driftsmodell som ikke avviker mye fra det som er vanlig andre steder. Mange fritidsklubber har en kiosk eller kafégruppe hvor klubbmedlemmene har et ansvar for både innkjøp og salg. Noen har fått dette til å fungere i årevis, men andre har måttet gi opp fordi det har vært vanskelig å få ungdom til å ta et slikt ansvar. Det som kjennetegner organiseringen i Høyanger er at det overordnede ansvar ligger hos en miljøarbeider som også har andre oppgaver i kommunen – blant annet utekontaktvirksomhet. Miljøarbeideren er knyttet opp i mot ungdomskafeen med 50 prosent av sin stilling. Hans rolle er tenkt å være mer tilbaketrukket og mindre synlig i den daglige driften sammenlignet med en tradisjonell klubbleder. Rollen har et større fokus på å mobilisere ungdommer til å ta et selvstendig ansvar for driften. I dette arbeidet kan miljøarbeideren spille på en lokal kultur preget av erfaring med og forventninger om at nye aktiviteter forutsetter et aktivt engasjement fra ungdommene selv. Kommunen kan legge til rette, men driften forutsetter et frivillig engasjement.

Spørsmålet er om det er like lett å mobilisere et frivillig engasjement rundt selve driften av en ungdomskafé, sammenlignet med å drive aktiviteter som innebandy, fjellklatring, rock og dans? De sistnevnte aktivitetene er nok mye mer en verdi i seg selv. Aktivitetens iboende verdier – som mestring, spenning og glede – forutsetter at alle tar et visst ansvar for driften. Alle må betale medlemskontingent, de fleste må delta på dugnader, kjøre til og fra aktiviteter (selv eller foreldre) – og noen må ta et organiserende ansvar. Modellen for å organisere slike aktiviteter i Norge er den frivillige forening. Den enkeltes forpliktelser i frivillige sammenslutninger er vel kjent for de fleste og innsatsen er normativt regulert.

En ungdomskafé representerer en annen type aktivitet hvor selve kafédugnaden er et middel for at brukerne av kaféen kan ha det hyggelig. Dette er ikke en type arbeid som er normativt regulert på samme måte som i tradisjonell frivillig virksomhet. Det kan lett bli at noen få yter mye dugnadsinnsats for at alle de andre skal nyte ungdomskafeens gleder. Engasjementet kan falle hvis de blir *for få* som gjør en innsats og *for mange* som blir «gratispassasjerer». Utfordringen i Høyanger blir trolig å få mange ungdommer til å ta en slik dugnadsjobb slik at arbeidet ikke faller på for få personer. Dette innebærer en vedvarende mobilisering av ungdommer – fra det ene årskullet til det andre. På den annen side kan det tenkes at enkelte ungdommer kan være villig til å legge ned mye innsats i kaféen fordi de vil kunne realisere verdier som er viktig for dem. Det gir en mulighet for å bli synlig i ungdomsmiljøet. En blir kjent med mange og «blir noe» i en lokal kontekst. Men skal en «bli noe» i lokalsamfunnet, må selvsagt de andre ungdommene vise at de verdsetter denne type innsats. Da blir det svært viktig at de andre ungdommene oppfører seg ordentlig og at de avstår fra å prøve ut grenser i forhold til de frivillige dugnadsarbeiderne. Så langt har dette ikke vært noe problem. I følge informanter blant ungdommen er det en klar holdning i ungdomsmiljøet at hvis noen skulle prøve «å strekke strikken», vil de bli satt på plass med en gang. Og hvis noen skulle gå over grensene har de miljøarbeideren i bakgrunnen. Han nyter en veldig respekt i ungdomsmiljøet og i lokalsamfunnet generelt.

Den første driftsmåned har vært oppløftende. Et viktig fundament for at en skal klare å opprettholde den gode stemningen og dugnadsinteressen i tiden som kommer, er at kaféen er basert på ungdommens egne ønsker og behov. Kommunen har vært lydhør overfor ungdommens ønsker, og har bidratt til å realisere et av landets flotteste ungdomstiltak rent fysisk sett. Samtidig har kommunen vært klar på at dette ikke er

en tradisjonell ungdomsklubb hvor kommunen går inn med øremerkede stillingsressurser. Ungdommen har fått klare meldinger om hva som forventes av dem. Bare tiden vil vise om det vil melde seg nok ungdommer som vil ta ansvar i dugnadskaféen i årene som kommer.

Gode ungdomstiltak avhengig av lokale forutsetninger og ungdommens medvirkning

Dette eksemplet fra Høyanger tydeliggjør også et annet viktig poeng når et gjelder kommunal ungdoms- og fritidspolitikk. Ungdomstiltak i ulike norske kommuner kan neppe sys over samme lest. Hva som er et godt ungdomstiltak et sted, trenger ikke nødvendigvis være det et annet sted. Hva som er et godt ungdomstiltak er ikke minst avhengig av hvilke andre aktiviteter som skjer i regi av frivillige organisasjoner, i regi av kommunale og fylkeskommunale virksomheter (jf. svømmehall, aktiviteter på ungdomskole eller videregående skole etter skoletid) og hvilke kommersielle fritidstilbud som finnes (jf. kaféer og treningsstudioer). Ungdomstiltak må tilpasses lokale forutsetninger, økonomi og kultur – inklusive den lokale dugnadskulturen.

Hva som til enhver tid er et godt ungdomstiltak, er det i hovedsak ungdommen selv som må definere ut i fra sine verdier og interesser. Realiseringen av disse verdier og interesser må så igjen brynes mot de ressurser og den politiske vilje som finnes i kommunen. Da vil en i mange tilfeller kunne ende opp på løsninger som er gode for begge parter. I Høyanger har ungdommen fått en flott ungdomskafé, men driften krever en god del av ungdommen selv. Kommunen får forhåpentligvis fornøyde ungdommer som trives og som kanskje vil returnere etter endt utdanning utenfor kommunen. I dagens virkelighet hvor kommunene konkurrerer om innbyggerne, er de helt avhengig av at en betydelig del av de som vokser opp på stedet slår seg ned når de blir voksne. Og skal en trekke til seg nye innbyggere uten forhold til stedet som erstatning for utflyttere som ikke kommer tilbake, er en også avhengig av å kunne tilby et godt aktivitetstilbud og et godt ungdomsmiljø. Hvis ikke risikerer stedet en befolkningsmessig uttynning og forgubbing. Dette er hensyn som i tiden framover trolig vil gi dette politikkområde større gjennomslag i konkurranse med andre tunge og lovpålagte oppgaver.

Kontaktperson:

Ungdoms- og idrettskonsulent

Grete Bjørnsen Ulvestad, tlf: 57711500,

epost: grete.bjornsen@hoyanger.kommune.no

LAN

RØROS: LAN-parties...er ittno' som kjæm tå sæ sjøl

Stedet Røros trenger neppe særlig presentasjon. Bergverkshistorien, Johan Falkbergets fortellinger og de godt bevarte historiske bygningene, har gjort sitt til at de aller fleste har et tydelig bilde av bergstaden. Sentrum av Røros er et fredet verdenskulturminne. I dag har kommunen 5700 innbyggere – hvorav ca. 2/3 bor i byen. Kommunen har hatt en svak, men stabil befolkningsvekst de siste 20 årene. For en sju-åtte år siden opplevde småbyen en oppblomstring av ungdomsproblemer. Til og med nasjonale media ga fyldige beskrivelse av narkotikamisbruket i deler av ungdomsmiljøet. Situasjonen er nå klart forbedret og stedets gode navn og rykte er gjenopprettet. Det er neppe mange steder i Norge med et så positivt omdømme som Bergstaden.

På 1990-tallet kom en ny aktivitet og et nytt ord inn i det norske vokabularet – LAN-party. I følge Wikipedia er et LAN-party:

«Et arrangement hvor ungdom samles med datamaskiner og hvor hovedmålet er å spille ulike typer dataspill, «chatte» på f.eks. IRC og kopiere filer fra andre over nettverk. Grunnen til at 'LAN' er en del av navnet til denne betegnelsen er sannsynligvis fordi at de aller fleste aktivitetene ikke kan finne sted uten et lokalt nettverk. LAN-party kommer av ordet LAN som betyr local area network. Et LAN er lokalt nettverk innad på arrangementet.»

For uinnvidde som enten har sett LAN-parties på TV eller selv har vært og hentet en stuptrøtt ungdom m/datastyr etter to dagers aktivitet, kan et slikt evenement framstå som både kaotisk og usunt. Flere tiltalls – og noen ganger hundertalls ungdommer på rekke og rad – bak hver sin datamaskin. Et virvar av ledninger, Cola, pizza og potetgull. Trøtte ungdommer – noen liggende sovende over datamaskinen. Innestengt luft med en tydelig eim av svette. Mange vil nok tenke at dette er et uttrykk for en ny ungdomskultur – nerdekulturen. Usunt. Passivt. Innadvendt. Rotete. En klar kontrast til sunnere og mer oppbyggelige ungdomsaktiviteter innenfor idrett, friluftsliv, korps og kor.

De som sitter igjen med et slikt inntrykk, tar grundig feil. Det finnes neppe mange aktiviteter som har så mange positive funksjoner for både deltagende individer og samfunnet for øvrig som LAN-parties av den

type som drives på Røros. Resten av fremstillingen vil forhåpentligvis kunne underbygge en slik påstand.

Det startet i fritidsklubben (derav navnet KlubbLan) og det fortsatte i turnhallen

Forløperen til dagens LAN-parties på Røros ble uformelt etablert i det kommunale ungdomshuset i 2001. Noen få medlemmer i klubben tok med seg datamaskinene sine, koblet seg sammen og spilte spill. De var så få at de fikk plass i sofakroken i ungdomshuset. For å få med flere deltakere sprang de første ildsjelene rundt på skolene og rekrutterte. På de neste uformelle treffene kom det flere som ønsket å delta. Sofakroken ble for liten. Guttene måtte hente bord og stoler fra idrettshallen og plassere dem på rekke og rad inne i ungdomshuset. Slik holdt de på i ca. to år – og med et LAN-treff hver måned med rundt 15–20 deltakere. Deltakerantallet steg ytterligere og etter hvert ble selve ungdomshussalen på 150 kvadrater for liten. Siden datamaskiner gir fra seg varme, ble det ulidelig varmt og luftkvaliteten var elendig.

I 2004 spurte ungdommen leder for idrettshallen/«gymbygget» om de kunne låne turnhallen som ligger ved siden av storhallen. Han var umiddelbart positiv og ordnet en fast leiepris på kr. 1500 for hver gang (en hel helg) inklusive strøm. Denne driftslederen har siden vært en viktig og positiv støttespiller for tiltaket.

Flyttingen til turnhallen medførte at flere kunne delta – helt opp til 100 deltakere. Målgruppen ble utvidet fra å være ungdommer på Røros til også å gjelde ungdommer i nabokommunene Os, Tolga og Tynset. En trappet ned antallet LAN til fem-seks – noe en har holdt på de siste tre driftsårene. Organiseringen av arrangementet kunne ikke lenger gjøres uformelt og på sparket. Tiltaket fikk derfor et eget styre – «crewet» – bestående av fem-seks ungdommer.

De fremstiller målsettingen for KlubbLAN'et slik:

«Målet for oss som sitter i styret i KlubbLAN er ikke nødvendigvis å gjøre LANet, «datapartyet», så stort som mulig. Vi legger heller vekt på at hver enkelt deltaker skal få en så god som mulig opplevelse. Vi synes også at det er flott at vi kan være med på å skape en større interesse for databruk i området. For at så mange som mulig skal kunne oppleve gleden av et skikkelig LAN, holder vi prisene nede på et minimum. Alle inntekter går tilbake til LANet i en eller annen form, for eksempel utstyr, servere, premier og så videre. Vi som arrangerer KlubbLAN jobber fullstendig gratis.»

(Fra hjemmesiden: <http://klubblan.net/informasjon/om-klubblan/>).

Aktivitetene på et LAN-party

Kjernen i et LAN-party er at deltakerne kobler seg på intranettet og maskinene settes i system slik at deltakerne kan spille mot hverandre. Fortsatt går mesteparten av aktiviteten til å spille mot hverandre på intranett. Men deltakerne har nå også tilgang til spill på internett – slik som World of Warcraft. På Røros har LAN-partyet fått «den feteste» båndbredden gjennom fiberoptisk kabel fra det lokale bredbåndsselskapet (Infonett på Røros). «Og det berre fer vi» – som en av guttene uttrykker.

Bygging av datamaskiner og oppgradering av maskiner er også en viktig aktivitet på LANet. Her er det mange som tilbyr seg å hjelpe, samtidig som det er mye prøving og feiling. På samme måte som motorsykkel og biltreff er også dette en anledning til å vise fram det nyeste i datautstyr. Det er litt konkurranse om å ha fetest PC.

Deltakerne på LANet oppgir at den viktigste drivkraften for å ta med seg datamaskinene sine og så «campere» i to døgn med andre ungdommer, er det sosiale. I dag kan en jo spille med hverandre på nettet slik at en rent spillteknisk ikke er avhengig av et lokalt nettverk (LAN) for å spille mot hverandre. Men internettspill har ikke de mange positive sosiale funksjonene

som å sitte fysisk sammen å spille, løse tekniske utfordringer, spise og prate. Pizzaovnen går kontinuerlig i 48 timer, og kjøkkenet er et viktig sosialt sted – det er «roligplassen».

Mens det i de første årene så og si kun var gutter som deltok, har antallet jenter steget gradvis opp til ca. 15–20 prosent av deltakerne. Dette gjør treffene enda mer interessante. Dessuten bidrar det til at guttene vasker seg, roter mindre og at de spiser litt sunnere – sies det.

Under LAN-partyet er det rigget til to sovesaler hvor det er god plass til alle. En betydelig del av deltakerne tar med sovepose og liggeunderlag, men noen sover også hjemme. Siden aktiviteten skjer i et stort idrettsbygg er de sanitære fasilitetene gode.

Praktisk og teknisk tilrettelegging rett før og etter et LAN-party

Deltakelse på KlubbLAN forutsetter at du er påmeldt. Dette skjer selvfølgelig på nettet via KlubbLANs hjemmeside. En av guttene i «crewet» har laget et påmeldingssystem likt det som flyselskapene bruker. Man kan reservere plasser ved siden av hverandre. Når fredagen kommer vet arrangøren hvem som kommer og hvor de skal sitte. Deltakeravgiften er 100 kroner pr. person. Alle deltakerne har med seg sin egen datamaskin. Personer uten datamaskin får ikke delta.

På torsdagskvelden begynner den tekniske tilretteleggingen med utplassering og oppkobling av servere. En har tre servere – en for intranett, en for internett og en for konkurranser. På fredag er ildsjelene i «crewet» travelt opptatt med å sette ut bord og stoler til de påmeldte deltakerne. Bord og stoler settes opp i rekke på 12. Ledninger og strømuttak legges ut.

Fram til søndag kl. 18 går mesteparten av aktivitetene av seg selv. Styremedlemmene går av og til rundt og samler inn søppel. De arrangerer konkurranser. Og de kan bli nødt til å løse små og store datatekniske eller andre tekniske problemer – enten selv eller gjennom de kontakter en har:

«Det er uansett ikke noen på Røros som kan dette bedre enn oss. Og ikke hadde vi hatt råd til å leie inn noen heller.» ... «På et LAN for ikke lenge siden gikk strømmen. Da var det helt krise. Da tilkalte vi Tormod som nå er elektriker. Han sto helt sentralt i dette arbeidet de første årene. Han kom og reparerte en jordfeilbryter. Du skulle hørt jubelen da strømmen kom tilbake». (Medlem i crewet)

Etter at partiet er over på søndag ettermiddag er det ildsjelene i styret – sammen med enkelte andre ungdommer som stiller opp – som rydder og vasker; pizzaovn, kjøkken, sovesaler, hovedsalen og doene. Søppel samles og flasker pantes – noe som gir 500–600 kroner i ekstraintekt.

Ifølge driftsleder for Gymbygget gir han guttene nøklene til bygget på fredag ettermiddag:

«Når jeg får dem tilbake på søndag kveld, er alt ryddet og fint. De har fått frihet under ansvar og takler det glimrende». ¹⁴

Regler og konsekvenser ved regelbrudd

Styret i KlubbLAN har diskutert og vedtatt et regelment for aktivitetene. De viktigste reglene er:

- Misbruk av Internett er strengt forbudt. Under dette gjelder hacking, og nedlasting av ulovlig pornografisk materiale. All trafikk til og fra internett vil bli loggført. De som bryter disse bestemmelsene vil møte sterke reaksjoner fra arrangør, ved fortsatt misbruk vil vedkommende bli kastet ut og nektet å være med på senere LAN arrangert av klubben over en viss tid. I verste fall politianmeldelse.

- Vi har nulltoleranse for alle former for rusmidler. Dette medfører øyeblikkelig utkastelse fra KlubbLAN.
- All røyking på KlubbLAN skjer utendørs.
- KlubbLAN-styret, «crewet», kan til enhver tid kaste ut personer som ikke oppfører seg ordentlig eller gjør skade på innbo. Vedkommende vil ikke få pengene sine tilbake.

En skulle kanskje tro at når nærmere hundre ungdommer er samlet over en hel helg, er det noen som vil ta med seg noe alkohol. Det skjer ikke. Alkoholforbudet er absolutt og det vet alle. En kan ikke ha fulle folk inne i et lokale med så mye dyrt utstyr. Det har heller aldri vært noe slossing verken i eller utenfor lokalet. Enkelte tilløp til kranling har stoppet etter at en av de eldre ildsjelene (dvs. 18–20 år) har kommet til.

Inntil høsten 2007 har det heller ikke vært noe problem at andre ungdommer oppsøker arrangementet og bedriver uønskede aktiviteter. Dessverre ble det siste LANet i desember 2007 preget av at noen «ikke deltakere» begikk hærverk på bygget. Dette var svært skuffende for styret som på hjemmesiden (den 10/12.07) uttrykte at de må ha en løsning på hærverksproblemet før de drar i gang neste LAN.

Livet mellom partiene

I de om lag to månedene som går mellom hvert LAN-party er nettsiden «klubblan.net» møteplassen. Aktiviteten i diskusjonsforumet er stor. Her diskuteres hva man eventuelt bør legge vekt på under neste LAN, tekniske utfordringer drøftes og den enkelte kan spørre om teknisk hjelp. På to år har det vært 4000 innlegg på forumet:

«Vi er nesten som en MC-klubb. Vi har våre datatreff hvor mange samles. Og så har vi forumet mellom trefene. Noen er der aktivt for å gi hjelp eller få hjelp. Det skjer noe hver eneste dag. Vi har ca. 170–180 brukere.»
(medlem av crewet)

¹⁴ (Driftsleder Buster Høsoien – intervjuet etter det åttende LAN-party i februar 2006 – i lokalavisa Arbeidets Rett)

Økonomi, ressurser og frivillig innsats

LAN-partyene arrangeres etter selvkostprinsippet. Det koster 100 kroner pr. deltaker, som dekker primært huseleie/strøm, men som også har gitt noe overskudd som er investert i mikrobølgeovn, stekepanne, kaffetrakter, vannkoker og annet kjøkkenutstyr. En forutsetning for at dette kan gjøres så billig, er at de får gratis internett av Infonett Røros og rimelig lokaleleie fra kommunen.

Alt arbeidet med nettsidene, forarbeid og arbeid under LANet gjøres på frivillig basis. Det er det til enhver tid sittende styret som gjør mesteparten av arbeidet. Noen legger ned et betydelig antall dugnadstimer i løpet av et år. Og det er ungdommene selv som står for all dugnaden:

«Det er ikke en eneste voksen som har hatt en finger med i spillet.» (Medlem i dagens styre)

«Jeg har forsøkt å regne på det. Gjennom de fem årene jeg var aktiv, har jeg lagt ned ca. 2500 arbeidstimer på «forumet», organisering og rydding.»

(Ildsjel som sto sentralt i de første driftsårene, men som nå har blitt voksen og har trukket seg tilbake).

«Det eneste vi har unnet oss er en pizza på Milano.»
(En som har vært med lenge)

Moralske belønninger og egenutvikling som drivkraft

På spørsmål om hva som driver guttene – som gjør at de legger ned så mye innsats er det to svar som går igjen. Det første de legger vekt på er den ære og anerkjennelse som deltakelsen gir i ungdomsmiljøet.:

«Jeg har vært møkka lei i perioder. Men så har jeg fått så mye positiv oppmerksomhet, og det gir drivstoff til å gå videre».

(En som har lagt ned et stort antall timer)

Alle som deltar på LANet, og det er en betydelig andel av ungdomskullet på Røros, vet hvem som legger ned et utall timer årlig for å få dette til. Ildsjelene får både ros og anerkjennelse. Dette er en form for moralsk kapital som ikke kan settes inn på bankkontoer, men som lever i bevisstheten til ungdommene på stedet. En

«blir noe» i den lokale kontekst – en som andre ungdommer ser opp til. Og dette oppveier mye av det tidkrevende slitet.

Den andre motivasjonsfaktoren er den læring og egenutvikling guttene går igjennom. De må hele tiden løse små og store datatekniske problem under LANet. De etablerer og utvikler stadig hjemmesiden «klubblan.net» og utvikler et nettbasert bestillingsprogram for LAN-partyene. Mye av arbeidet er basert på prøving og feiling – og læring. De har ingen voksne som kan hjelpe dem – fordi det neppe finnes voksne på Røros som kan særlig mer en dem. De utvikler selvtillit til å gå videre:

«Jeg har lært utrolig mye. Nå kan jeg ta betalte jobber utenom LAN'et. Til neste høst planlegger jeg å starte på en kybernetikk-utdanning ved NTNU i Trondheim.»

(Gutt som har vært med en god stund).

Rekruttering

De som etablerte KlubbLAN for fire år siden – den gang de var 15–16 år, har nå blitt ca. 19–20 og er i ferd med å vokse ut av tiltaket. Denne type tiltak vil selvsagt være sårbare for generasjonsskifter. Men nye ungdommer har nå kommet til og har meldt seg til innsats i «crewet», herunder to på 14 og en på 17 år. En ny generasjon ungdom er i ferd med å sørge for at tiltaket videreføres.

En sluttrefleksjon rundt et betydningsfullt sivilt engasjement

Det er mange som uttrykker bekymring over at det sivile engasjement – det som i Norge ofte kalles for dugnadsånden – er under press. I sosiologien har det vært en betydelig opptatthet av sivilsamfunnet og hvordan det utvikler seg i møtet med et ekspanderende marked, en stadig økende privat velstand og en omfattende offentlig sektor. Det er ikke vanskelig å se utviklingstrekk som kan bidra til å undergrave det sivile samfunn.

Idéen om sivilsamfunnet er tuftet på at folk brenner for en sak og ikke bare for seg selv. En er opptatt av å realisere det felles beste og en gjør det sammen med andre utenfor den nære familie. Penger og lønn er ikke avgjørende for deltakelsen, derimot kan ikke-materielle belønninger som ære og anerkjennelse være viktig som drivkraft. Ofte bruker vi ordet frivillig innsats om dette sivile engasjementet. I stor grad utfoldes et slikt sivilt

engasjement i de tradisjonelle frivillige organisasjoner – i idrettslag, korps og kor, religiøse organisasjoner, velforeninger, politiske partier etc. Inkludert i begrepet sivil innsats er også deltakelse i selvhjelpsgrupper, aksjoner og bevegelser, og deltakelse i ikke-formaliserte dugnadsnettverk hvor det er bygget opp gjensidige forpliktelser mellom deltakerne.

KlubbLAN på Røros er et utmerket eksempel på sivil innsats. Selv om tiltaket har klubb i navnet, er det ikke en tradisjonell klubb med demokratisk oppbygde institusjoner som medlemsmøter og årsmøte. Den representerer heller *den nye type frivillighet* hvor interessen for tidkrevende demokratiske prosesser er liten, sammenlignet med ønsket «om å gjøre noe» for et større fellesskap. Det er et fåtall deltakere som gjøre veldig mye, noe tiltaket har til felles med mange frivillige organisasjoner. De øvrige deltakere på LAN-partyene må bidra med en svært lav deltakelsesavgift, samt at de må innordne seg et sett normer for oppførsel og positivt bidra til at treffet blir vellykket.

Det kanskje mest interessante med KlubbLAN på Røros er at dette helt og holdent er et tiltak drevet av ungdom mellom 14 og 20 år. I motsetning til det meste annet ungdomsarbeid som drives i regi av de frivillige organisasjoner er det ingen voksne som har tatt initiativ til dette. Det er ingen voksne som legger rammene for hva barn og unge som medlemmer skal gjøre eller ikke gjøre. KlubbLAN er heller ikke knyttet opp til institusjonelle strukturer slik idrettslag er koblet til idrettsforbund, korps til musikkkorpsforbundet eller politiske ungdomsorganisasjoner til moderpartiet. KlubbLAN er ikke styrt eller regulert av et sett vedtekter gitt av andre. Det dreier seg om en type aktivitet som ungdommen selv bygger opp fra bunnen av.

Det er selvsagt ikke uproblematisk å gradere aktiviteter etter «oppbyggelighet». Følgende påstand framstår likevel som rimelig: Det finnes svært få andre aktiviteter som har så mange positive funksjoner både for deltagere, «crewet» og samfunnet for øvrig som LAN-parties *av den type som drives på Røros*¹⁵. Da siktes det ikke bare til aktivitetene på det to-dagers treffet som arrangeres fem-seks ganger i året, men også til alt arbeid, både før og etter, som er en forutsetning for et slikt party. Her løses kompliserte tekniske problemer hele tiden, normer for ønsket oppførsel drøftes og fastsettes, arbeidsoppgaver fordeles, sosiale nettverkdannes og tillitsfulle relasjoner mellom ungdommene etableres

eller forsterkes. Deltakelsen er lærende og utviklende for alle som deltar, og spesielt for de ungdommene som tar et organiserende ansvar for arrangementet. Her bygges og utvikles både enkeltindivider og lokalsamfunn. Tiltaket viser hvilken innsats, organisasjonstalent og teknisk kompetanse ungdommer selv kan mobilisere når de får utvikle en interesse fra bunnen av. Dette framstår som en kontrast til mye voksenstyrt ungdomsarbeid.

Kontaktperson:

Leder for Ungdommens hus Ove Testad, tlf: 72419516, epost: ove.testad@roros.kommune.no

¹⁵ Det er ikke vanskelig å se for seg at slike LAN-parties kan drives etter en mer kommersiell modell – hvor alt arbeid lønnes og finansieres gjennom store deltakeravgifter. Ved en slik modell vil en miste mange av de positive funksjonene som en har i «Røros-modellen».

OPEN SPACE

KARMØY: Utvikling av oppvekstmiljøet ved hjelp av «Open Space»- metoden

Karmøy kommuner er en folkerik kommune med ca. 38.500 innbyggere. Kommunen har tre lokalsamfunn som i dag har bystatus – Kopervik, Skudeneshavn og Åkrehamn. Det er en betydelig befolkningskonsentrasjon midt på øya, i aksen Åkrehamn-Vea-Kopervik. I tillegg dekker Karmøy kommune også en flik av fastlandet rett sør for Haugesund sentrum. Her ligger Norheim, nesten som en bydel i Haugesund uten at den formelt er det. Det er trolig ingen kommuner i Norge som har så mange og distinkte tettsteder/lokalsamfunn som Karmøy¹⁶. Dette er en struktur som selvsagt gir mange utfordringer når det gjelder kommunale prioriteringer – det er alltid lokalsamfunn som hevder å være «glemt». Samtidig gir en slik struktur også store muligheter for å mobilisere lokale krefter. Lokalsamfunnsidentiteten er sterk, stedene har sitt eget lokale næringsliv og stedbaserte frivillige organisasjoner. Karmøy har økt med ca. 2500 innbyggere de siste 10 årene (dvs. ca. sju prosent), og veksten har særlig vært høy de siste årene.

Karmøy kommune utviklet på første halvdel av 1990-tallet en egen lokalsamfunnsstrategi. Kommunen tok initiativ til og fikk etablert nærmiljøgrupper ute i flere av lokalsamfunnene. Disse gruppene fikk litt ulik sammensetning avhengig av lokale forhold og engasjement. De besto i hovedsak av representanter fra frivillige foreninger, lokale kommunale institusjoner (eks. skoler), noen steder næringsliv og enkeltstående ildsjeler. Som mobiliseringsmetode ble det brukt en forenklet utgave av den såkalte søkekonferansen – med spesiell vekt på å få opp initiativ til konkrete tiltak¹⁷.

Nærmiljøgruppene, med noen få unntak, lever og dør alt ettersom de mener å ha viktige lokale saker å jobbe med. Grupper som har hatt lite å jobbe med i en periode kan våkne til live når nye utfordringer blir definert lokalt. Høsten 2007 er ni lokal-/nærmiljøgrupper i virksomhet.¹⁸

Mobilisering av initiativ og engasjement ute i de enkelte lokalsamfunn har også stått sentralt i Karmøy kommunes deltakelse i Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet. Nøkkelaktører i den kommunale organisasjonen har vært nøye på å understreke at arbeidet med utviklingsprogrammet går langt utover å «svi av» de ca. 300.000 kronene kommunen årlig har fått i stimuleringsmidler fra Barne- og likestillingsdepartementet. I kommunen har en reagert på den betegnelsen slike midler har fått i en del kommuner – nemlig «gladpenger».

En har således ønsket å stimulere et engasjement ute i lokalsamfunnene som kan stå på egne bein, hvor en evt. kan bruke andre og etablerte kommunale eller statlige tilskuddsmidler. De frie midlene som fulgte med programmet har således kun blitt et lite supplement.

Sentralt i kommunens arbeid med å stimulere lokalt engasjement har metoden «Open Space» stått. Metoden har i årene 2005–2007 blitt brukt i alle de fem sonene i kommunen.

Open Space – som mobiliseringsmetode

Open Space er en møteform som tar sikte på å gi deltakerne optimal mulighet til å delta. Metoden ble utviklet av amerikaneren Harrison Owen på 1970-tallet. Han hadde observert at det på konferanser ofte var kaffepauser som var mest kreative. Han ønsket derfor en konferanseform som kan fungere som en kreativ kaffepause hele tiden, og som kan fremme deltakernes likeverdighet og genuine engasjement. Metoden kan brukes fra 5 til flere hundre deltakere. Metoden fremstilles på

<http://www.openspaceworld.org/>

Konferansen inneholder ingen foredrag eller innledninger. Hele konferansen dreier seg om de erfaringene, ideene, tankene og spørsmål som deltakerne bringer med seg inn i det «åpne rommet». Den enkelte deltaker gis anledning til å melde en idé eller problemstilling. De idéer/forslag som meldes, blir så gjenstand for et gruppearbeid hvor idéen/problemstillingen drøftes videre. Den – eller en av dem – som har tatt initiativ til temaet blir ansvarliggjort som initiativtaker. Initiativtakeren har ansvar for å få gruppa i gang og for at det blir pekt ut en referent. De øvrige deltakere kan melde seg på det tema de er mest interessert i ved å møte opp i respektive grupper. Deltakerne kan også vandre fra gruppe til gruppe

¹⁶ Befolkningen fordeler seg grovt slik på de ulike lokalsamfunnene: Sone 1: Skudeneshavn (15%). Sone 2: Åkrehamn/Vea (25%). Sone 3: Kopervik (20%). Sone 4: Torvastad/Avaldsnes (20%). Sone 5: Fastlandet (20%).

¹⁷ Den første lokalsamfunnskonferansen ble arrangert 30/9-1993 på Norheim. Metoden ble tilpasset til Karmøy kommune i et samarbeid mellom undertegnede (Yngve Carlsson) og Kåre Frøland – kommuneplanlegger i Karmøy kommune.

¹⁸ Karmøy kommune har pr. 1/10-2007 følgende lokalmiljøgrupper: Torvastad bygdautvalg, Avaldsnes bygdautvalg, Byen vår Kopervik, Vedavågen bygdeutvalg, Åkrehamn utviklingsforum, Langåker forum, Skudenes forum og Feøy forum. Eksempler på lokalmiljøgrupper som har våknet til live, er Feøy (trenger flere innbyggere), Kolnes (mye skjer og de ønsker å påvirke utbyggingen), Langåker (trenger flere tomter). Fastlandsutvalget (som var paraply for gruppene på fastlandet) var det ikke lenger behov for, og det ble lagt ned.

i løpet av det 30–60 minutter lange gruppearbeidet. Open Space-metoden kan ha flere gruppeøkter slik at deltakerne kan være med å utvikle flere ideer.

Når ideene har kommet opp, kan neste trinn være å prioritere hvilke ideer en skal arbeide videre med. Siste trinn i arbeidsformen kan være å sikre at idéene videreutvikles og konkretiseres. I det opplegget Karmøy har brukt, har siste del av prosessen bestått i å svare på spørsmål som hva, hvorfor, for hvem, av hvem, med hvem, hvor, hvordan, når og hvem som skal ta det første skrittet. En kan velge om en vil gå gjennom disse trinnene på en samling, eller om en vil dele det på to eller flere dager.

Som ledd i arbeidet med oppvekstmiljøet i Karmøy har en fortrinnsvis fordelt arbeidet over to ettermiddags-/kveldsøkter – med par uker i mellom. Møtene har vært åpne for alle interesserte. Deltakerne har aktivt måttet forhåndspåmelde seg (pga. bespising). Hvis det har meldt seg under 15 deltakere har en avlyst seansen. Deltakere har vært foreldre, besteforeldre, representanter for lokalt foreningsliv og representanter fra politi, barnevern, skoler, helsestasjon og fritidssektor. På de fem Open Space-konferansene har antallet deltakere ligget på ca. 25–40 personer. Den enkelte kommune kan selvsagt selv velge frekvensen på slike mobiliseringskonferanser. På Karmøy har en valg å gjennomføre en konferanse i et lokalsamfunn pr. halvår. Dette fordi det krever en del for- og etterarbeid, i tillegg til at kommunen også skal ha mulighet til å ta imot de forslag og idéer som kommer opp på en skikkelig måte. Hvis Karmøy hadde gjennomført fem slike konferanser på et år, ville trolig kommunen ha blitt overbelastet med prosjekter og initiativ som en hadde måttet forholde seg til. I løpet av 2005–2007 er det gjennomført slike Open Space-konferanser i fire soner, samt en konferanse rettet spesielt mot ungdom i den femte sonen.

Erfaringer fra metoden og arbeidet i etterkant

Open Space-kveldene har vist seg å være en viktig møteplass for foreldre, foreningstillitsvalgte og kommunalt ansatte. En har møttes på likefot og har kunnet drøfte ideer og tiltak på tvers av etablerte organisasjonsgrenser og innfallsvinkler. En viktig erfaring er at de voksne deltakerne som dominerte i fire av lokalsamfunnene var mye mer orientert mot konkrete tiltak enn ungdommen som dominerte i det femte lokalsamfunnet. Ungdommene var opptatt av relasjoner dem i mellom, og langt mindre fokusert på realisering av konkrete tiltak.

Et par av informantene på Karmøy peker på at Open Space-metoden med dens vekt på å konkretisere ideer

passer godt til lokalkulturen på Karmøy. Fiskere, bønder og lokale næringsdrivende er vanligvis veldig konkrete i sin tilnærming og veldig opptatt av å «få til ting». En svakhet ved hvordan metoden ble praktisert var at deltakerne ikke visste særlig mye om hva som skulle skje på møtet/konferansen, slik at de ikke på forhånd hadde kunnet drøfte litt mer på hjemmebane (i hjem, forening eller offentlig instans) hva en burde foreslå. Ideene ble kanskje litt for spontane og litt for lite gjennomtenkte.

De konkrete tiltakene som ble foreslått på konferansene og som har blitt videreutviklet til prosjektforslag i etterkant, representerer ikke store og dyre luftslott. Det har dreid seg om tiltak/prosjekter som det har vært enkelt å realisere med de ressurser som finnes tilgjengelig.

På Vormedal på Fastlandssida kom et forslag om å anlegge en kunstgressbane. Gjennom prosessen som skjedde i etterkant av konferansen ble dette forslaget modifisert til å bli en lokal ballbinge. Gjennom samtaler mellom de voksne initiativtakerne og barn/unge i lokalsamfunnet, ble det tydelig at en primært trengte et anlegg for mer uorganisert lek og aktivitet, ikke en fullverdig fotballbane. Nå trenger neppe norske idrettslag en mobiliseringskonferanse for å komme på tanken om at «vi trenger en kunstgressbane». Men deltakelsen på konferansen resulterte i at forslaget ble framskyndet og at det i etterkant ble modifisert. En prosjektgruppe arbeidet videre med ballbingeprojektet – som ser ut til å la seg realisere i 2008 med ressurser fra lokal dugnad, spillemidler og tilskudd/gaver fra lokalt næringsliv.

En Open Space-konferanse virker ikke umiddelbart. Den kan også sette i gang tankeprosesser blant deltakerne som i sin tur generer atter nye tiltak. I etterkant av Open Spacekonferansen på Nordheim utviklet Sportsklubben Nord et verdiaktivitetsprogram hvor et viktig mål er å kunne gi et tilbud til ungdom som ikke lenger har lyst til å delta i konkurranseidretten. Dette prosjektet har delvis en konkret anleggskomponent – som å anlegge en sandvolleyballbane og tennisbane som kan brukes til ikke-konkurransorientert aktivitet. Men det inneholder også kurs for ledere og trenere hvor viktige verdispørsmål tas opp. Og når dette prosjektet ble lansert overfor kommunen, hadde kommunen prosjektmidler til å støtte opp under det (ca. 70.000 kroner).

Fra velforeningen på Syre på sydspissen av Karmøy kom det opp mange ideer på Open Space-konferansen for Skudeneshavn. Flere av forslagene er nå under realisering. Fra velforeningens leder oppgis det at selve konferanseformen og kommunens oppfølging etterpå representerte en svært positiv erfaring:

«Vi fikk tatt opp ting som vil ellers neppe ville ha tatt opp. Nå fikk vi det opp på papiret, og så fikk vi raskt se resultater. Det er spesielt viktig for de yngre. Ungdommene kom med forslag om skatepark. Da var det så flott at (navngitte personer i kommuneadministrasjonen) hjalp ungdommen videre i prosessen. Her opplevde vi kommunen fra en ny og positiv side. Jeg kan ikke få skrytt nok av måten kommunen har møtt oss på.»

(Leder i Syre velforening)

Et resultat av Open Space-konferansen på Åkrehamn høsten 2005 var prosjektet «Karmøy leser». En aktiv ressursperson – som også deltar i Åkrehamn Utviklingsforum – forsto et leseprosjekt for barn. Et par voksne kvinner – ei bestemor og ei som ellers arbeider i barnevernet i kommunen – meldte seg for å konkretisere og utvikle idéen, noe som ble gjort i etterkant av konferansen. I snart to år har det vært arrangert lesestunder for barn med profesjonelle fortellere. I en periode ble de gjennomført månedlig, seinere med noe lengre mellomrom. Noen av lesestundene har samlet 30 barn i førskolealder. Midler til tiltaket har en delvis fått fra kommunen og delvis fra den lokale banken. Også i dette tilfellet gis det uttrykk for en betydelig tilfredshet når det gjelder hvordan «deler av kommunen» har kommet initiativet konstruktivt i møte. Samtidig gis det også uttrykk for en del frustrasjon over manglende evne i andre deler av kommunen når det gjelder vilje til å bistå med å realisere prosjektet.

Konklusjoner og refleksjoner

Den ovennevnte fremstillingen representerer noen av de positive erfaringene fra Open Space-konferansene på Karmøy. Det finnes langt flere eksempler som kunne ha vært nevnt. Samtidig er det viktig å understreke at det ikke bare er solskinnshistorier som fortelles. Det finnes også eksempler på at enkelte er misfornøyde med hvordan lokale initiativ har blitt møtt fra enkelte kommunale aktørers side. Slik vil det alltid være ute i kommune-Norge. Den kommune finnes ikke i hvor *all* samhandling mellom lokale aktører og kommunen går lett og smidig. Det vil alltid oppstå interessekonflikter og uenighet om hvordan ressurser skal brukes, enten det er penger, bygninger, materiell eller personell. Det kan også være en mulighet for at en aktiv lokal

mobilisering fra kommunens side kan skape frustrasjon og konflikter mellom kommune og lokale ildsjeler. Dette gjelder særlig hvis kommunen bidrar til å skape forventninger om kommunal deltakelse og ressursinnsats som den i ettertid ikke klarer å innfri. Samtidig kan kommunen ikke la være å skape noen slike forventninger – for da vil neppe lokale aktører delta. Aktiv mobilisering fra kommunens side forplikter.

Ved at en kun har gjennomført én slik lokalsamfunnskonferanse pr. halvår, synes det som om Karmøy kommune har klart å innfri de forventninger som er skapt. Det har også gitt mulighet til mye kommunikasjon med lokale ildsjeler – slik at de på sin side har latt være å videreutvikle luftslott som ikke kan realiseres. Slik sett har Open Space-konferansene bidratt til å initiere små og mellomstore tiltak som ellers kanskje ikke vil ha kommet opp. Store og dyre tiltak vil som regel allerede stå på agendaen eller så vil det alltid være organiserte aktører som vil kunne fremme slike – uavhengig av strukturerte mobiliseringsmetoder. En styrke ved formaliserte idéutviklingsmetoder er at de kan få fram små og lokalt tilpassede tiltak som er viktige for barn/unge.

En ulempe med denne type metoder, særlig hvis deltakerne i hovedsak er voksne, er at de tiltak som foreslås egentlig kan være ganske frakoblet hva barn og unge selv mener er viktig. Ideer til tiltak kan være ryggmarksreflekser over hva velmenende voksne mener er viktig for barn og unge. Det er interessant å merke seg at det i det ene lokalsamfunnet, hvor i hovedsak barn og unge deltok på konferansen, var det et mye større fokus på relasjoner og mellommenneskelige forhold enn på konkrete aktivitetstiltak. Dette er en erfaring som tilsier at en slik metode enten bør suppleres med en tilsvarende mobilisering av barn og unge i lokalsamfunnet, eller ved at representanter for barn og unge (eks. elevråd fra skolene) deltar sammen med voksne i samme konferanse. Med en god møteledelse er det neppe vanskelig å få aktivisert de unge på en slik måte at de ikke blir gisler i en ellers voksen setting.¹⁹

Kontaktperson:

SLT-koordinator Eivind Jahren, tlf: 52 85 75 00,
epost: SlT@karmoy.kommune.no

¹⁹ Undertegnede har mange erfaringer fra at barn og unge kan fungere svært godt i slike settinger – også sammen med voksne. Hvis for eksempel elevrådslærer i forkant har introdusert problemstillinger og fått til en diskusjon på skolen, vil en kunne få opp flere reflekterte forslag til tiltak. Poenget er at en Open Space på samme måte som søkekonferanse og fremtidsverksted med fordel kan bygge på en prosess i forkant som har stimulert til refleksjon og diskusjon, og hvor barn og unge er aktive deltakere.

SMUK

KRAGERØ: Mopedverksted i regi av menigheten

Kragerø er en bykommune med 10500 innbyggere. Bykommunen inkluderer også småstedene Sannidal og Helle og flere øyer hvor Skåtøy og Jomfruland er de største. Ca. 2/3 av befolkningen bor i sentrum eller sentrumsnære områder. Kragerø forbindes av mange med sjø, sol og sommer. Kommunen har ca. 4000 fritidsboliger. Noen av landets mest velstående har fritidsbolig i Kragerøskjærgården. Kragerø kommune kjennetegnes av lav sysselsetting, lavt utdanningsnivå og dårlige levekår. Kragerø scoret nest dårligst av 431 kommuner på SSBs levekårsindeks for 2006. Et resultat av dette er at kommunen har store sosiale utfordringer og relativt beskjedne inntekter. Spesielt bortfallet av Tangen verft med over 200 arbeidsplasser for et par år siden, skapte mange negative ringvirkninger. Kommunen har tapt 280 innbyggere de siste 10-årene. Men i 2007 ser det ut til at det blir en merkbar tilflytting. I første halvår økte befolkningen med hele 82 personer. Kommunen opplever for tiden også en betydelig gründer-virksomhet. Ting kan være i ferd med å snu i Kragerø.

På grunn av store sosiale utfordringer koblet med begrensede inntekter, har Kragerø sett seg nødt til et nøkternt kommunalt fritidstilbud til barn og unge. Kommunen har en ungdomskafé i sentrum og en fritidsklubb i Sannidal med til sammen 1,3 klubbarbeiderårsverk som fordeles på 0,3 årsverk som klubbleder og ti små brøkstillinger på ca 10% hver. Det har vist seg vanskelig å engasjere kompetente ungdomsarbeidere i så små brøkstillinger og med en beskjeden assistentlønn.

Dessuten står en i det kommunale ungdomsarbeidet over for en utfordring til som slett ikke er ukjent i mange kommuner: Ungdomsmiljøet i byen er klikkete. Det har vist seg å være vanskelig å få ungdommer med ulik sosial bakgrunn og livsstil å bruke samme kommunale ungdomstiltak. Hvis én gruppe har tatt det i bruk, har andre grupper holdt seg unna. Og en kommune med så begrensede ressurser som Kragerø kan ikke lage et kommunalt ungdomstiltak for hver ungdomskulturell gruppe. På den annen side viser dette at Kragerø er en mangfoldig by, noe som *kan* tale for at mange aktiviteter egner seg for gjennomføring via sivile aktører som forsøker å realisere sine egne interesser og verdier.

Barn og unge i Kragerø kommune er derfor kanskje mer avhengig enn i mange andre kommuner av et sivil engasjement for å få et godt fritidstilbud – både fordi det er begrenset med kommunale ressurser og fordi byen er sosialt og kulturelt mangfoldig. For å stimulere til frivillige aktiviteter har kommunen en relativt stor pott midler til barne- og ungdomstiltak som organisasjoner og lag kan søke på (ca. 400.000 kroner). I 2007 kom ca. 300.000 kroner fra Utviklingsprogrammet i tillegg. Pengene fordeles etter politisk beslutning. Søknadsskjemaet er enkelt og krever ikke all verdens arbeid fra søkerens side.

Det tiltaket Kragerø ønsker å løfte fram er et mopedverksted i regi av Sannidal Menighets Ungdomsklubb. Ungdomsklubben har fått 45.000 kroner i investeringsmidler til møbler, utstyr og bygningsmessige utbedringer på ungdomshuset. Inklusive i dette beløpet er også midler til innredning av ei arbeidsbrakke til mekkeverksted for mopeder og innkjøp av nødvendig utstyr.

Mopedverksted som del av en kristen ungdomsklubb

Sannidal er den delen av Kragerø som ligger opp mot E-18, ca. 12–15 km fra bysentrum. Dette er ikke et tettsted, men snarere ei bygd. Bygda består både av enkelte boligfelt og mer tradisjonell spredt landsbygdbebyggelse. Bygda har både et aktivt idrettslag og en menighet med et aktivt ungdomsarbeid. Sannidal Menighets Ungdomsklubb (SMUK) ble startet opp på 1970-tallet. Den lå nede noen år på slutten av 90-tallet, men ble så dratt i gang igjen for fem-seks år siden av aktive foreldre. Klubben holder hus i kirkestua – en gammel trebygning – rett ved Sannidal kirke. Hovedaktivitetene er klubbkvelder, turer og ledertrening/styremøter. Klubben har et tyvetalls medlemmer og seks styremedlemmer – alle ungdommer. Klubben støttes opp av fem voksenledere. Klubben har et uttalt kristent innhold. På klubbkveldene (hver tirsdag) forsøker man alltid å holde en liten andakt, og en ønsker eksplisitt at deltakerne skal blir bedre kjent med Jesus.

Hvilke aktiviteter som drives i SMUK er delvis avhengig av medlemmenes interesser og delvis av hva som er mulig å få til på et lite sted. Det er i stor grad opp til ungdommen selv å foreslå aktiviteter eller tiltak. Så må en i neste omgang se om dette kan la seg gjennomføre. En uttalt fellesinteresse er mopedmekking. Dette

skyldes at de fleste ungdommer i bygda, også de som deltar i det kristne ungdomsmiljøet, får seg moped etter at de fyller 16 år. Skal de kunne bevege seg mellom hjem, skole, aktiviteter og venner uten å bli kjørt av foreldrene, trenger de moped. Avstandene er store og kan være både tre-fire-fem kilometer eller mer. Bussavgangene er få, noen steder i bygda har ikke bussforbindelse etter skolebussens siste tur etter skoleslutt.

Det finnes ikke noe kommersielt mopedverksted verken i Sannidal eller Kragerø. Det er ikke stort nok marked til det. Hvis en moped skal repareres på et verksted, må den sendes til Porsgrunn. Det er dyrt og det tar lang tid. Det beste er derfor å kunne mekke på mopedene selv.

Ønsket om et mopedverksted har vært signalisert fra deltakerne i det kristne ungdomsmiljøet i flere år nå, men det har vært vanskelig å finne et egnet lokale til det. Sommeren 2006 fikk SMUK ei større brakke av en lokal entreprenør som var blitt kjent med mekkebehovet blant ungdommene. Denne ble heist på plass ved siden av kirkestua. Penger til å innrede den med benker, legge inn strøm, kjøp av sveiseutstyr og verktøy fikk SMUK via en søknad på 45.000 kroner til kommunen. En del av dette beløpet skulle også gå til oppussing og innredning av et ungdomslokale i 2. etasje i Kirkestua. Søknadsskjemaet til kommunen var enkelt, og responsten rask.

I brakka skrur nå ukentlig et ti-talls gutter på mopedene sine. I løpet av høsten 2007 har en 17–18 ungdommer vært innom tiltaket. Mopedverkstedet har to voksne ledere – to menn fra menigheten som «virkelig kan mekke». En av dem arbeider som ingeniør ved et større mekanisk verksted. Han kan få ordnet dreieing av en bolt og han kan låne med seg spesialverktøy hvis det er nødvendig. Guttene på mopedverkstedet har nå lært hva som er typiske feil på mopeder, hvordan de kan feilsøke og hvordan reparere typiske feil. Og etter hvert har det ikke bare vært mopeder de har gått løs på, men det meste annet som kan skrus og mekkes på. Dette innbefatter en scooter som eieren har gitt opp, en to-hjulstraktor, jordfreser, påhengsmotor, gressklipper og motorsag:

«Det er mekkeinteressen som driver oss – se om ting funker, finne feil og så forsøke å rette dem opp.» (Gutt 1)

«Vi prøver å fikse det andre har gitt opp – som denne scooteren her» (Gutt 2)

På denne måten lærer deltakerne i SMUK seg viktige tekniske ferdigheter. De klarer selv de mest vanlige reparasjonene på mopedene sine. De omgås i et tett fellesskap hvor deltakerne deler tro og verdier. I tillegg har aktivitetene en ikke-intendert positiv konsekvens som er verdt å nevne. Aktiviteten er en viktig kvalifikasjon til voksenlivet – særlig for de som ønsker en mer praktisk orientert yrkesretning. De har fått en kvalifikasjon som også potensielle arbeidsgivere verdsetter²⁰:

«Veldig mange ønsker seg lærlinger fra litt opp i dalen og helst fra en gård. Byguten leverer mopeden sin til service. På landet reparerer de den selv... Bygdegutten har bedre håndlag og initiativ.»

(Thor Strand ved Bilbransjens opplæringskontor).

«Vi ser en tendens til bedre yrkesmessig kvalitet blant ungdom med bakgrunn fra landet.»

(Daglig leder Egil K. Leira ved Opplæringskontoret for industribedrifter)

Det kristne ungdomsmiljøet – en viktig ramme

De guttene som deltar mest i mekkingen ute i brakka, gir uttrykk for at det har stor betydning at dette skjer som en integrert del av det kristne ungdomsmiljøet i Sannidal. De gir uttrykk for at ungdomsmiljøet i bygda er todelt – og da særlig i den forstand at ungdommer som ikke regner seg som kristne, heller ikke kommer til SMUK:

«Det er et skille mellom de som er kristne og de andre. Det er få andre som kommer hit. Det er noen som ikke vil være med fordi det er kristent, de vil ikke engang komme hit for å se. Men det er mange kristne som er med i andre aktiviteter.» (Gutt 1)

²⁰ De to påfølgende sitatene er fra en artikkel om forskjell mellom by- og bygdeungdom når det gjelder motivasjon og tekniske ferdigheter i Drammens Tidende den 4/1-2008

Men heller ikke alle kristne finner seg til rette utenfor det kristne miljøet:

«Jeg sluttet i idretten fordi det var et mye mer ukristent miljø. I stedet deltar jeg i KRIKs aktiviteter i gymsalen ved ungdomsskolen. » (Gutt 2).

KRIK står for Kristen Idrettskontakt og arrangerer aktiviteter i ungdomsskolens gymsal en gang i uka. Mange av de som deltar på den kristne ungdomsklubben SMUK, deltar også her. Deltakerne er fra 16 år og et stykke opp i tjue-årene. Det drives upretensiøse idrettsaktiviteter med vekt på mestring og det å ha det morsomt. Konkurransmomentet er nedtonet. På hver trening er det lagt inn en liten andakt – som understreker den kristne rammen rundt aktivitetene. Hele opplegget styres av ungdommene selv. De som initierte aktiviteten er nå over 18 år, og de kjører bil – noe som også gjør dem mobile i forhold til turer og aktiviteter utenfor bygda.

I dette tilfellet er ikke Kragerø kommune inne med noen form for direkte økonomisk støtte. Men KRIK og guttene får låne gymsalen gratis, noe som har gjort det mye enklere å få realisert denne aktiviteten.

Konklusjoner og refleksjoner: Et sært tiltak?

Det er sikkert noen som vil mene at «dette er et sært tiltak» som kun kommer noen få ungdommer til gode. Det dreier seg om en uttalt kristen fritidsklubb hvor mange lokale ungdommer ikke vil føle seg hjemme. Og det er sikkert riktig. Poenget for SMUK er å drive gode tiltak for ungdommer, hvor det kristne budskap er en viktig ramme om aktivitetene. Derfor har en også andakt på klubbkveldene. Dette illustrerer også noe av poenget med sivile aktiviteter – de er tuftet på et bestemt verdigrunnlag eller en spesiell interesse. Da er det selvsagt legitimt å la verdiene eller interessene komme klart til uttrykk. Noe av poenget i den offentlige politikk i forhold til frivillige organisasjoner er at de skal kunne drive sine aktiviteter uten direkte innblanding fra verken kommune eller stat. I den grad de får støtte bør ikke det offentlige stille krav om at de skal endre sitt verdigrunnlag eller interessebase. De frivillige organisasjoner er ikke et instrument for verken kommune eller stat.

Kragerø kommune har kommet det kristne ungdomsarbeidet i møte med pengestøtte til enkle anlegg og utstyr, samt gratis utleie av en kommunal gymsal. Tilsvarende politikk har en også overfor andre frivillige organisasjoner.

Et resultat av samspillet mellom en aktiv menighet og kommune – er at en får svært mye aktivitet ut av de kommunale midler som bevilges. I tillegg bygger en opp under ungdommens egen deltakelse og ansvar for aktivitetene. Både mopedmekkingen og idrettsaktivitetene i gymsalen er tuftet på ungdommens egne ønsker og engasjement. De er mindre voksenstyrt enn mange andre foreningsaktiviteter.

Noen vil sikkert innvende at kommunal støtte til denne type aktiviteter i regi av kristne organisasjoner, bidrar til å skape eller opprettholde skiller i ungdomsmiljøet. Og det kan i noen grad være riktig. På den annen side er ungdomsalderen en periode hvor ungdom søker seg mot andre ungdommer som deler mange av de samme verdier, normer, forbruksmønster og livsstil. Ungdomsalderen er en periode for skiller. Slike skiller er også noe som preger den kommunale ungdomskafeen i Kragerø. Når en klikk ungdommer bruker den, holder andre klikker ungdommer seg borte. Sånn er det i mange byer og større tettsteder i Norge.

Det kan ikke være et mål i oppvekstpolitikken at alle skal delta på den samme arena. Slike arenaer finnes ikke. På den annen side kan en ikke basere seg på at religiøse organisasjoner skal dekke alle behov. Det er selvsagt også behov for arenaer for både mekking, sosialt samvær og upretensiøse idrettsaktiviteter uten at en må forholde seg til en kristen ramme. Derfor er det også viktig med en aktiv kommune som sikrer at andre grupper, interesser og ungdomskulturelle uttrykk får anledning til å utfolde seg. Det er en selvsagt også klar over i Kragerø.

Kontaktperson:

Kulturkonsulent Siri Fossen, tlf: 35986200,
epost: siri.fossen@kragero.kommune.no

INNLEDNING TIL EKSEMPELET KRISTIANSUND

Når det blir stadig flere problemer å løse, blir utfordringen å løse dem «godt nok»

I presentasjonen av norske kommuner oppgis det ofte at de har tre hovedoppgaver. Det ene er å være *myndighetsutøver* – å forvalte lover og forskrifter på vegne av staten, som for eksempel plan- og bygningsloven, alkoholloven og barnevernloven. Det andre er å være *tjenesteprodusent* – å gi innbyggerne tjenester av type barnehage, skole, helse- og pleie/omsorgstjenester. Den tredje hovedoppgaven er å være *samfunnsutvikler*, hvilket innebærer å skape levende, trygge og miljøvennlige byer og bygder.

Kommunene har én oppgave til som ofte underkommuniseres, og det er å løse problemer. Problemene kan være av henholdsvis økonomisk, sosial, medisinsk og pedagogisk art – og ofte er disse problemene sterkt innvevd i hverandre i problemkomplekser både på system og individnivå. En grunn til at problemløsning ikke løftes fram som eget tema, er at problemløsningen i stor grad skjer innenfor både myndighetsutøvelse (jf. barnevern), i

tjenestene (eks. helse, barnehage, skole) og i noen grad også gjennom samfunnsutvikling (eks. planlegging). Det er ikke mulig å lage et entydig og klart skille mellom problemløsning og de andre oppgavene. Derved blir ikke problemløsningen så lett synlig.

En grunn til at det er viktig å løfte fram problemløsning som en kommunal hovedoppgave på linje med de andre tre, er at hva som defineres som et problem som kommunen kan eller bør gjøre noe med, hele tiden er i endring og i vekst. Et kjennetegn ved den skandinaviske og norske velferdsstaten – som jo i stor grad er en velferdskommune – er at vi er opptatt av at alle skal «ha det godt». Folk skal slippe unødig lidelse, og alle skal ha en mulighet til å utvikle seg og sine interesser. Dette betyr ikke nødvendigvis at kommunen kan løse alle tenkelige problemer for folk. Mye av arbeidet går ut på å *gjøre innbyggerne i stand til å mestre* hverdagslivets store og små problemer. Hvis dette ikke er mulig, skal folk få hjelp til å lindre smerte, uro, utrygghet og fortvilelse.

Hele velferdsstatsprosjektet har derfor en iboende «drive» etter å definere problemer. Hva som faktisk defineres som problemer er i stor grad avhengig av hvilke normer, verdier og trosforestillinger som dominerer i samfunnet. Problemer er sosialt konstruerte. Seksuelt misbruk av barn, barn som får bank som ledd i oppdragelsen, ensomhet, spiseforstyrrelser, mobbing med mer eksisterte åpenbart som fenomener for 50–60 år siden. Men ingen snakket om det og det ble i alle fall ikke definert som en kommunal oppgave «å gjøre noe med det». I dag er det mye som vi ikke snakket om før, som nå løftes fram som problemer hvor kommunene har et særlig ansvar for å forebygge, intervenere eller reparere.²¹

En annen årsak til at vi definerer stadig nye fenomener som problemer som «vi må gjøre noe med det» er at samfunnet har fått mer kompetanse og flere ressurser som faktisk kan settes inn for å forebygge, reparere eller redusere problemene. Det er mye vi kan gjøre noe med i dag, som en ikke kunne for noen ti-år siden. Den medisinske og psykologisk/pedagogiske vitenskapen har for eksempel frambrakt nye diagnoser og behandlingsmetoder i forhold til fenomener som en hadde vag eller feilaktig forståelse av tidligere, men som en ikke kunne gjøre noe adekvat med. Den betydelige veksten i den offentlige økonomien i Norge, har også gjort det mulig å legge til

rette for behandling, opplæring og meningsfulle aktiviteter for slike og andre grupper. Når det er mulig å gjøre noe, vil det igjen bli et press for å gjøre det mulige mulig.

Eksemplet fra Kristiansund viser hvorfor og hvordan kommunen har angrepet et bestemt problem – nemlig at enkelte barn og unge har foreldre som ruser seg eller er spillavhengige. Dette er noe som gir ungene skyldfølelse, bekymringer, savn og skam. Samtidig er dette et problem som det kan være mulig å lindre eller avhjelpe med en overkommelig ressursinnsats.

²¹ Hva som defineres som problemer er selvsagt også avhengig av hvilke fenomener som faktisk finnes i samfunnet – som man deretter evt. kan definere som et problem «som man må gjøre noe med». Vårt samfunn står ikke stille. En mer globalisert og åpnere verden, migrasjon, den teknologiske utvikling, mediautviklingen m.m. skaper nye fenomener som vi for en generasjon siden aldri hadde hørt om, men som vi nå definerer som et problem vi må gjøre noe med. Med migrasjonen har vi fått tvangsgifte, omskjæring og barn med krigstraumer. En stadig mer åpen verden har gitt oss nye og farlige rusmidler. Den teknologiske utvikling har gjort det mulig for barna å oppleve verden via datamaskinen, samtidig som de kan mobbes både på nettet og på SMS. «Søppelmat» har blitt stadig billigere sammenlignet med sunn mat – med det resultat at mange unger enten er svært overvektige eller feilernære. Forutsetningen for at disse og lignende fenomener skal bli et kommunalt anliggende, er igjen at noen definerer dem som et problem. Narkotika, mobbing eller feilernæring er ikke noe problem før de defineres som det. Det samme er heller ikke tagging eller tvangsgifte.

KRISTIANSUND: «Det er ikke din skyld»

– Gruppe for ungdom med foreldre/ pårørende som er rus- eller spilleavhengige

Kristiansund kommune hadde fram til 31/12-2007 17000 innbyggere. Folketallet har vært stabilt i en årrekke. Etter 1/1-2008 ble bykommunen slått sammen med nabokommunen Frei og fikk da et tilskudd på 5000 innbyggere. Kristiansund har det siste ti-året stått overfor store omstillinger i det lokale næringsliv, og har tidvis hatt en betydelig arbeidsledighet. Selv om arbeidsledigheten nå er lav, er allikevel andelen av den voksne befolkning som er sysselsatt klart lavere enn landsgjennomsnittet. Kristiansund befinner seg blant de kommuner i Norge som scorer dårligst på SSBs levekårsindeks.

Eksemplet fra Kristiansund viser hvordan «et nytt problem» blir definert lokalt – og hvor ungdommer selv har spilt en nøkkelrolle i å definere problemet. Bruken av anførselstegn rundt «et nytt problem» indikerer at det ikke er en helt ny erkjennelse at barn med foreldre som ruser seg er utsatt for betydelige belastninger. Dette problemet ble for alvor satt på den offentlige dagsordenen av Pål André Grinderud for ca. 15 år siden. Problemet har verken vært ukjent i barnevernet, på skoler eller helsestasjoner i Kristiansund. En del barn har vært «kjent av» hjelpeapparatet siden foreldres rusproblemer ofte kan henge sammen med generell omsorgssvikt som så har blitt fanget opp. På den annen side kan også en god del rusmisbruk skje i det skjulte uten at noen i «apparatet» får vite det. Mange barn og unge klarer å dekke over det som skjer hjemme – blant annet ved å ta et ansvar som langt overstiger hva de faktisk bør gjøre.

Eksempeltiltaket fra Kristiansund dreier seg om et lavterskeltiltak hvor en *også* forsøker å fange opp ungdommer som apparatet ikke kjenner til. Som tittelen på tiltaket viser, gjelder dette ikke *bare* barn og unge som har foreldre som ruser seg, men også de som har foreldre som er spilleavhengige. Dette er i alle fall et nytt problem – som i betydelig grad har blitt satt på dagsordenen de siste par årene. Da har det i hovedsak vært fokusert på de problemer ukontrollert og overdreven spilling har for den spilleavhengige. Dette har selvsagt også konsekvenser for den spilleavhengiges nærmeste, og særlig barna.

Den andre grunnen til at tiltaket i Kristiansund er interessant er at dette er en kommune som de senere år har stått overfor mange og store sosiale utfordringer. Dette innebærer i sin tur at kommunen må spre sine *begrensede* menneskelige, faglige og økonomiske ressurser på

mange problemer. For kommunen har det vært viktig å forsøke å gjøre en «god nok» jobb på de fleste definerte problemområder.

Rus – som et spesielt satsingsområde

Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet har medvirkning fra ungdommen som et av sine satsingsområder. Som ledd i dette medvirkningsarbeidet sendte *Ungdomsrådet* i Kristiansund høsten 2005 ut et spørreskjema til elevene ved både ungdomsskoler og den videregående skolen om hvilke problemer, behov og ønsker de hadde. Svarene viste at overraskende mange av ungdommene ønsket å ta opp rusproblemer blant nære pårørende. Det var med andre ord ungdommen selv og ikke politikere, media eller fagfolk som definerte hva som er problematisk og hvor kommunen bør gjøre en ekstra innsats. På den annen side var ungdommens svar sammenfallende med de erfaringer helsesøster på Helsestasjon for ungdom hadde gjort i løpet av de siste årene. Unge med foresatte som ruser seg befinner seg i en vanskelig livssituasjon. I stedet for å være barn må de opptre som voksenpersoner for sine foreldre. Ofte opplever de skyldfølelse, bekymringer, savn og skam. De utsettes for betydelig stress over tid. De står overfor problemstillinger av typen:

- Er det mat hjemme når jeg kommer hjem fra skolen?
- Er mor eller far overstadig beruset, sint, lei seg eller ute av balanse?
- Kommer de/han/hun ruset i konfirmasjonen i kirken eller på foreldremøte på skolen?
- Vil de/han/hun være overstadig beruset på julekvelden?
- Får jeg penger til helgas fritidsaktiviteter – eller er pengene drukket opp eller spilt bort?

Våren 2006 – noen måneder etter at ungdommene selv hadde definert rusproblematikk som et spesielt viktig satsingsområde, ble for øvrig rusproblemene generelt i Kristiansundsområdet satt høyt oppe på den lokale dagsordenen. På 15 måneder hadde ni personer fra Kristiansund og omegn mistet livet som følge av narkotikamisbruk. Politiet i Kristiansund oppga at 350 personer misbruker narkotika. Både politiet og kirken ropte et klart varsku, og det ble kalt inn til et stormøte med bred «tverretattlig» deltakelse. Det var en klar oppfatning blant fagfolk at byen hadde langt flere tunge rusmisbrukere enn folketallet skulle tilsi. Det var også kjent at mange hjemmeboende og hybelboende elever på videregående skole hadde et urovekkende drikke-mønster. Lokalavisa fulgte opp med flere reportasjer hvor situasjonen ble beskrevet i detalj. Situasjonen syntes å være mer alvorlig enn tidligere. Det allerede foreslåtte arbeidet for ungdommer med rus- og spill-avhengige foreldre, fikk forsterket aktualitet.

Utvikling av et enkelt konsept

Når flere ungdommer selv hadde signalisert et ønske om å ta opp rusmisbruk blant foresatte som et tema, ble neste problemstilling hvordan en skulle få til dette i praksis. Dette ble diskutert i den tverretattlige arbeidsgruppen som var etablert rundt Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet. Her deltok det representanter fra politiet, barnevern, kommunens fritidssektor, videregående skole, ungdommens helsestasjon, menighet og idrett.

Det ble hentet inn informasjon om hvordan en hadde arbeidet med denne problemstillingen andre steder i landet, uten at en «ble så mye klokere». Lokale fagfolk var fortsatt usikre på hvordan de skulle gripe dette an, men de så for seg en eller annen form for gruppesamtaler ledet av kompetente voksne. Dette hadde helsestasjonen gode erfaringer med fra andre problemstillinger og målgrupper.

Gjennom nettverket til helsesøster ved *Helsestasjon for ungdom* fikk man kontakt med en psykolog ved Voksenpsykiatrisk poliklinikk som var svært opptatt av temaet, og som i tillegg hadde spesialutdanning i rus og spilleavhengighet og god kompetanse i gruppeterapi. Hun ble så leid inn på timebasis for å arbeide med dette tiltaket – sammen med helsesøster fra Ungdommens helsestasjon. For helsesøster var det viktig å kunne lære av psykologen slik at helsestasjon for ungdom selv kan drive denne type gruppe senere. Samtidig var det viktig å kunne gjøre noe som ikke var for vanskelig og tilpasset de ressurser som helsestasjonen har.

Å opprette samtalegrupper ble vurdert som et godt, enkelt og rimelig virkemiddel:

«Jeg har sett hva det gjør med ungdom som har foreldre som ruser seg. Som helsesøster får du mange problemer opp i fanget. Spørsmålet er da: Hva kan jeg gjøre? Mange helsesøstre er usikre. Noen tror at det skal være så avansert. Det trenger det slett ikke være. Det viktigste er at du kan være tilgjengelig, snakke med dem og ta fra dem ansvar og skyld.» (Helsesøster)

Målgruppe og målsetting

Målgruppen for tiltaket ble definert til ungdom mellom 13 og 19 år som har foreldre eller andre pårørende som ruser seg eller er spilleavhengige.

Målsettingen er å frata de unge ansvar for foreldrenes situasjon slik at de kan ta et større ansvar for seg sjøl. Gjennom tiltaket skal en motvirke stress, skam, savn og skyldfølelse som denne type unge ofte føler, for derigjennom å forebygge de følgetilstander som dette kan føre til, slik som depresjon og angst. I tillegg er tiltaket ment å være en plass hvor man kan ha et «pusterom» og få informasjon om hvor man kan få videre hjelp.

Gjennom gruppedeltakelsen skal de unge møte andre som har det på samme måte som en selv. De skal lære om avhengighet av alkohol, narkotika, tabletter og spill. De skal få vite om konsekvenser av misbruket og avhengigheten – både for misbrukere, familien og seg selv. De skal lære å akseptere egne følelser og behov, lære mestringsstrategier i forhold til foresattes rusmisbruk, samt få vite hvem de kan søke hjelp hos.

Rekruttering som kritisk faktor

Det ble i utgangspunktet bestemt at dette skulle være et lavterskeltilbud. Deltakerne skulle ikke henvises til en slik samtalegruppe. De skulle kunne melde seg på selv. De svarene som ble gitt gjennom Ungdomsrådets (anonyme) spørreundersøkelse til ungdom i kommunen, ga et inntrykk av at det var mange som hadde behov for å ta opp foreldrenes rus. En tenkte derfor å etablere to grupper – en for ungdom i ungdomsskolealder (13–15 år) og en for ungdom på videregående skole (16–19 år). Utfordringen ble å rekruttere de som anonymt hadde markert et behov for hjelp gjennom spørreundersøkelsen som deltakere.

Det ble utarbeidet informasjonsmateriell som ble sendt til alle kommunens skoler, alle legene, barnevernet, sosialkontoret, trygdekontoret, voksenpsykiatrien, barne- og ungdomspsykiatrien, pedagogisk/psykologisk rådgivningstjeneste, sykehuset, politiet, pårørende foreninger (alkohol, narkotika). Dette for at disse skulle informere videre til ungdommer og anbefale unge med behov om å melde seg på ei samtalegruppe.

Ikke en eneste deltaker ble rekruttert gjennom denne kanalen. De ansvarlige for tiltaket vet ikke sikkert hvorfor dette informasjonsframstøtet ikke ga deltakere. De tror det kan skyldes at det har «kokt bort i kålen», at informasjonen har havnet hos feil personer, blitt forlagt, glemt etc. Det kan og delvis skyldes at mottakerne i det øvrige apparatet selv ikke helt har forstått hensikten med slike samtalegrupper og at de derved ikke har kunnet formidle informasjonen muntlig videre. Dette har gjort *registreringsterskelen* unødig høy for ungdommene. Når ikke personer i apparatet har kunnet formidle hva de skal anvende tiltaket til, kan det også tenkes at aktuelle ungdommer ikke helt kan forstå dette – hvis de tilfeldig har sett informasjon på ei eller annen oppslags-tavle. Det er ikke så lett å se forbindelsen mellom ens eget private problem og det tiltaket som er opprettet for å løse dette problemet.

Det var 11 ungdommer som meldte seg på som deltakere, og som derved kom over *registreringsterskelen*. Disse ble rekruttert ved at helsesøster og psykologen tok kontakt med ungdommer de kjente og som de visste var i målgruppa. Av disse 11 møtte sju stykker opp til første møte i gruppen. To stykker som var rekruttert gjennom Helsestasjon fra Ungdom og to stykker som gikk på videregående skole, dukket ikke opp. De kom ikke over *oppmøteterskelen*.

Hvorfor disse fire ikke møtte opp vet en ikke sikkert. Det *kan* skyldes at de tilfeldigvis fikk noe annet interessant å gjøre den dagen. Unge mennesker kan være ganske spontane. Men det kan også tenkes at terskelen for å stille opp til første møte for noen var ubehagelig høy. Det er et ømtålelig tema som det kan være vanskelig å snakke om – særlig når en ikke vet hvilke andre ungdommer som deltar og når en kanskje heller ikke kjenner de som skal lede gruppesamtalene. De som kom over oppmøteterskelen og faktisk stilte opp var ungdommer som kjente helsesøster eller psykologen fra før.

Også noen av de som kom til å delta, rapporterer om en høy oppmøteterskel:

«Jeg var først imot å delta. Dette var nytt for meg. Jeg ble spurt før påske av helsesøster og grublet mye gjennom påsken. Tenk om du ikke kjenner noen, eller det er noen fra klassen der. Men etterpå har jeg aldri angret på at jeg deltok.»

(En av ungdommene)

«Mamma hadde snakket med helsesøster. Jeg tenkte at det ville være greit å snakke med noen andre om det. Og så var det greit å kjenne [fornavn på helsesøster] på forhånd.»

(En annen av ungdommene)

En kan trolig utlede av dette at det er svært sannsynlig at oppmøteterskelen reduseres i betydelig grad når ungdommen kjenner de som skal lede et slikt opplegg. Hvis ungdommer skal rekrutteres inn gjennom andre instanser, er det viktig at de faktisk møter den eller de som skal drive samtalegruppen før første ordinære møte. De bør få informasjon om tiltaket fra denne personen og få anledning til å bli noe kjent med vedkommende, slik at de vet at de kjenner noen når de stiller opp til første ordinære møte.

En sentral erfaring fra evalueringen av programmet «Kultur gir Helse» – som i stor grad gjaldt tiltak overfor mennesker med lidelser det kunne være pinlig eller vanskelig å snakke om, var viktigheten av å «trygge situasjonen» mest mulig²².

Da samtalegruppene skulle starte opp satt man igjen med seks unge i alderen 13–15 år og en 18 åring. I og med at en ikke ønsket å koble ungdommer som var for forskjellige i alder og modning sammen, ble det kun satt i gang én samtalegruppe – for de seks i ungdomsskolealder. Av de seks hadde fem foresatte som ruset seg og en hadde en foresatt som var spillavhengig. Den ene eldre ungdommen fikk individuell oppfølging av psykologen og BUP.

²² Dette evalueringsarbeidet ble gjennomført av Bergljot Baklien og Yngve Carlsson i årene 1998–2000. Rapport: Helse og Kultur. Prosessevaluering av en nasjonal satsing på kultur som helsefremmende virkemiddel. NIBR-rapport 2000:11

Gjennomføring og erfaringer

Samtalegruppen ble ledet av psykolog og helsesøster. En av dem pratet og stilte mange spørsmål. Den andre var mer observerende og kunne derved sjekke ut hvordan deltakerne reagerte. Ved å være to har en mulighet til å se alle, også de som ikke ønsker å si så mye. Dessuten kan en drøfte problemstillinger med hverandre underveis og etter gruppemøtet. I tillegg er en ikke så sårbar for sykdom. Er én syk, kan allikevel den andre lede et møte.

Seks møter – med mulighet for individuell oppfølging etterpå

Arbeidsgruppa for Utviklingsprogrammet og psykologen tenkte seg først dette tiltaket som et kurs over fire ganger. De trodde i utgangspunktet at det var viktig med kun få ganger – fordi de unge også deltar på så mye annet. Det viste seg tidlig at de unge ønsket en gruppe som møttes flere ganger – i ei gruppe. Derfor møttes gruppen seks ganger i løpet av våren 2007.

Psykologen vurderte forøvrig først å anvende et manualbasert opplegg for arbeidet, men dette ble forlatt. En ønsket å være åpen for å ta opp ting som ungdommen selv brakte til torgs, det vil si være åpen for medvirkning fra dem:

«Vi må være der hvor ungdommene er. Samtalene tar sine egne veier. Det handler om å ta folk på alvor.»
(Helsesøster)

Samtalene i gruppa har blitt lett styrt fra psykologens side. Alle skal slippe til, samtidig som noen må begrenses når de er i ferd med å utlevere familien sin for mye. Samtalene ga i sin tur grunnlag for psykologens analyse hvor hun satte sine ord på de unges opplevelser: «Når du sier sånn, tenker jeg...». Slike analyser i samtalsituasjonen stimulerte igjen ungdommene til å følge på med flere erfaringer og egne refleksjoner.

Gjennom gruppearbeidet fikk deltakerne hjelp til å sortere: Hva kan jeg selv gjøre? Hva bør jeg ikke gjøre? Hvem kan/bør jeg ta kontakt med i forhold til de ting jeg ikke bør gjøre sjøl (eks. prosjektleder, ungdommens helsestasjon, politiet).

Det ble bevisst lagt opp til at de unge skulle snakke mer «meta» slik at de slapp å utlevere sine foreldre i unødige grad overfor hverandre. I den grad de skulle tematisere

og tydeliggjøre egne private erfaringer ble det gjort på egne ark/skjemaer, og hvor informasjonen ikke ble utlevert til de andre. Hvis de ønsket å drøfte mer individuelle problemstillinger, kunne de ta dette opp med enten psykologen eller helsesøster.

De prosesser som en setter i gang hos den enkelte gjennom gruppearbeidet, vil i noen tilfeller forutsette oppfølging etterpå. Etter at samtalegruppen ble avsluttet har derfor deltakere som har hatt ønske om det fått individuell oppfølging – enten fra helsesøster eller psykologen, eller ved at de har blitt henvist videre til andre deler av hjelpeapparatet (som BUP).

Ungdommens egne erfaringer

Tre av ungdommene som deltok i opplegget er intervjuet i etterkant. De er samstemte på at dette har vært et veldig viktig tiltak for dem, og at dette er noe som de vil anbefale andre ungdommer som sliter med denne type problemer:

«Dette har vært et kjempeopplegg. Jeg har fått mye informasjon og mange tankevekkere. Men det har og vært kjempetøft. For jeg skjønnte ikke at mor hadde et alkoholproblem. Det var gjennom samtalene med de andre at jeg forsto det.» (Ungdom 1)

«Jeg har lært mye av de andres erfaringer og de temaer som vi har tatt opp. Det er greit å høre at du ikke er den eneste som opplever slike problemer. Det har blitt lettere å takle den situasjonen som jeg er oppe i.»
(Ungdom 2)

«Jeg har lært hvorfor jeg har blitt som jeg er. Jeg har måttet ta et veldig ansvar hjemme, og har opplevd mye slossing. Har prøvd å gripe inn og være voksen fra jeg var fem år. Og så har jeg det med å ta på meg problemene til andre ungdommer som jeg kjenner. Jeg har for eksempel for vane å bryte inn når andre sloss, og da har jeg også fått meg noen på trynet sjøl. Men nå kan jeg forklare de andre hvorfor jeg reagerer som jeg gjør.» (Ungdom 3)

I tillegg til gruppesamtalene uttrykker også ungdommene at de individuelle samtaler med psykolog eller helsesøster har vært svært viktige for dem. De har hatt lett tilgang på forståelsesfulle og kompetente fagpersoner som de kan stole ett hundre prosent på. Et uttrykk for dette er at en av de intervjuede ungdommene gir uttrykk for å ville bli helsesøster, mens en annen ønsker å bli psykolog.

Konklusjoner og refleksjoner

Denne beskrivelsen av samtalegruppen for ungdommer som har rus- eller spillavhengige foreldre innebærer ikke noen grundig evaluering av tiltaket. De langsiktige virkninger vet vi ikke noe om. Vi vet ikke om ungdommene på sikt klarer å ta et større ansvar for seg selv, eller om dette tiltaket bidrar til å forebygge følgetilstander som depresjon og angst. Selv om kun tre av de seks unge er intervjuet, kan vi i alle fall slå fast at disse tre har hatt stort utbytte av tiltaket. De har fått en mye større forståelse for sin egen situasjon og de har forhåpentligvis fått redusert opplevelsen av skyld og skam. I tillegg har de etablert kontakt til to voksne fagpersoner som de stoler på og som kan hjelpe dem gjennom individuelle samtaler eller hjelpe dem videre til andre hjelpeinstanser. Det er mye som tyder på at dette er et svært kostnadseffektivt tiltak hvor en får relativt mye igjen for en begrenset ressursinnsats. Å drifte en slik gruppe gjennom seks ganger, inklusive forberedelse til selve tiltaket, forberedelse til det enkelte møte og etterarbeid/oppfølging av enkeltungdommer, har «kostet» ca. tre ukesverk fra psykologens side og ca. ett månedsverk fra en helsesøster. Dette er selvsagt ikke ubetydelige kostnader, men sett i forholdet til hvilke konsekvenser et ubearbeidet problem kan innebære for ungdommenes fremtidige livssituasjon og helse, må det allikevel sies å være beskjedent.

Det kritiske punktet i et slikt opplegg gjelder rekrutteringen. De unge må forstå forbindelsen mellom deres eget private problem og det tiltaket som er opprettet for å løse dette problemet – de må komme over *registreringsterskelen*. I neste omgang må de komme over *oppmøteterskelen*. Erfaringen fra Kristiansund viser at for å komme over registreringsterskelen vil det absolutt være en fordel at potensielle deltakere får personlig informasjon, noe som forutsetter at problemet er kjent for noen i «apparatet». Hvis det er mulig bør de få informasjon fra folk i apparatet som de kjenner, og som kan forklare dem hvorfor de bør delta. For å komme over oppmøteterskelen bør deltakerne allerede før samtalegruppen starter få møte den eller de som skal lede den, slik at det er etablert en relasjon allerede før første

gruppesamtale. Det første møtet er spesielt vanskelig – og da er det viktig «å trygge» situasjonen.

Andre viktige forutsetninger for at et slikt tiltak skal fungere er at en har fagpersoner som har et engasjement i forhold til problemstillingen og de ungdommer det gjelder, som kan lede gruppesamtalene på en god måte, som har empati, erfaring og evne til å lytte – og som besitter nok fagkunnskap og analytisk evne til å tydeliggjøre de unges erfaringer og til å forklare dem at situasjonen «ikke er deres skyld». Slike fagpersoner vil det være langt flere kommuner enn Kristiansund som har.

Kontaktperson:

Konsulent Helen Haga, tlf: 71574353,
epost: helen.haga@kristiansund.kommune.no

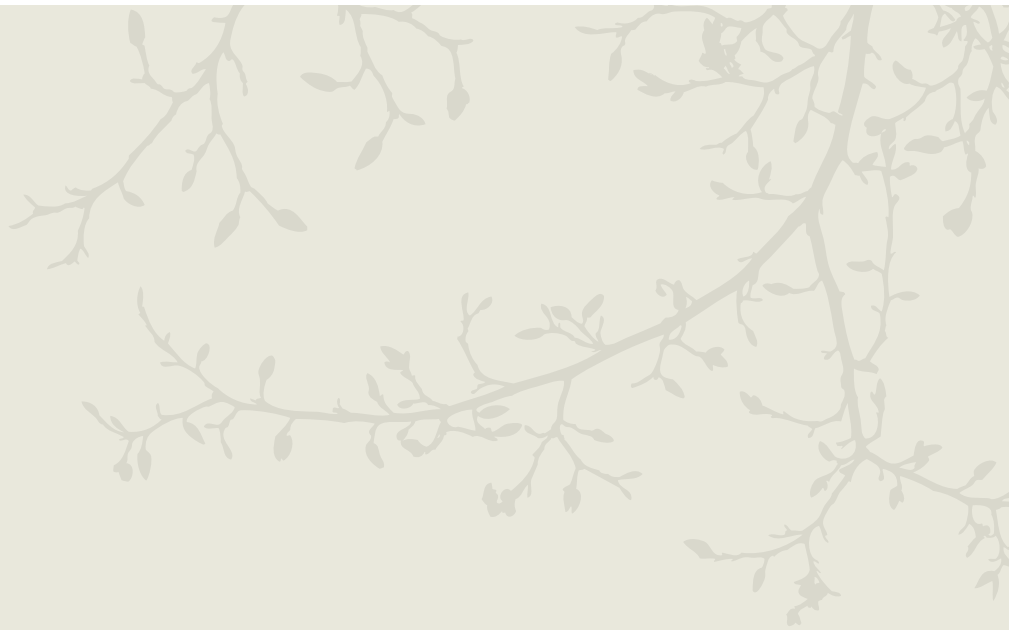

INNLEDNING TIL EKSEMPEL FRA RÆLINGEN

Jo mer spesialisert det offentlige tjeneste- og problemløsningsapparatet blir, desto viktigere blir koordineringen

Den norske velferdskommunen er kanskje verdens mest komplekse organisasjon. Dette skyldes delvis spennet i oppgaver. Kommunen er myndighetsutøver på vegne av staten (eks. barnevern, bygge- og plansaker), samfunnsbygger (skal skape gode og attraktive lokalsamfunn gjennom næringsutvikling og kulturpolitikk) og tjenestyrer (eks. pleie- og omsorg, barnehage, skole). I tillegg skal kommunen også løse stadig mer som defineres som problemer (rus, kriminalitet, uhelse, sosial eksklusjon etc.). Kompleksiteten har også sammenheng med at kommunene stadig spesialiseres mer – i nye virksomheter og stillingsbetegnelser, og at kommunen står overfor et komplisert samhandlingssystem bestående av fylkeskommunale og statlige aktører (eks. 2. linjetjenesten innen helse og barnevern, fylkesmannen, direktorater og departementer), næringsliv og frivillige organisasjoner.

Jo mer mangslungent og spesialisert hele vårt offentlige apparat blir, desto større behov blir det for å koordinere ulike virksomheter og se innsatser i sammenheng. Byggende og forebyggende arbeid overfor barn og unge, kriminalitetsforebygging og folkehelse er eksempler på slike innsatsområder som har et betydelig iboende behov for koordinering. Hvis en ikke koordinerer godt nok, kan en raskt komme opp i alvorlige vansker. På individnivå kan det resultere i at brukerne ikke får den hjelp de har behov for. Eller – de kan få hjelpen i feil rekkefølge med den følge at hjelpen kanskje ikke gir noen effekt. I noen tilfeller kan ulike instanser motvirke hverandres innsats, fordi tiltakene er forankret i motstridende teorier. I atter andre tilfeller kan brukerne bli overbelastet av å måtte forholde seg til et stort og spesialisert apparat og svært mange mennesker som de må fortelle historien sin til. Hver lille innsats blir for beskjeden, ingen blir ordentlig kjent med den det gjelder, og sistnevnte får ikke tillit til hjelpere som en knapt nok vet hvem er.

På systemnivå kan manglende koordinering føre til at en ikke får et samlet og realistisk bilde av de utfordringer man står overfor, fordi hver profesjon kun ser en liten flik av virkeligheten. Manglende informasjon og helhetsblikk kan føre til at problemer enten underdimensjoneres eller overdimensjoneres – avhengig av hva en egentlig ser. Manglende diskusjon og refleksjon rundt utfordringenes karakter kan i sin tur føre til at et problem mistolkes og feildiagnostiseres og at en møter dem med feil eller utilstrekkelige virkemidler. Manglende koordinering av ressurser kan også føre til at en ikke klarer å koble innsatser og målrette dem mot en bestemt utfordring. I forhold til det byggende, forebyggende og reparerende arbeidet, er det viktig at kommunene er gode til å koordinere. I noen kommuner skjer mye av koordineringen ad-hoc og litt tilfeldig – det vil si at det ikke er noen som koordinerer de som koordinerer. Andre steder skjer det mer gjennomtenkt og systematisk. Eksempel på det siste er Rælingen kommune utenfor Oslo.

SAFIR

RÆLINGEN: Koordineringssystemet SaFiR

Rælingen kommune er en typisk forstadskommune til Oslo som ligger i den sydlige delen av det folkerike Nedre Romerike. Kommunen grenser til innsjøen Øyeren i øst, Enebakk i syd, Lørenskog i vest og Skedsmo i nord. Her ligger kommunene nesten tett som hagl, og kommunegrensen til henholdsvis Skedsmo og Lørenskog går midt i bebyggelsen. Fra Lillestrøm – kommunesenteret i Skedsmo – er det kun et par-tre kilometer til de befolkningstette delene av Rælingen. Med sine 72 kvadratkilometer er Rælingen en av Norges geografisk minste kommuner. 15000 innbyggere gjør allikevel sitt til at det slett ikke er noen liten kommune. Innbyggerne i Rælingen er ganske gjennomsnittlige. 10 prosent av innbyggerne har innvandrerbakgrunn.

Koordineringsutfordringer som resulterte i SaFiR-modellen

Som alle andre kommuner har Rælingen utfordringer når det gjelder å koordinere innsatsen overfor barn og unge. Ved inngangen til 2000-tallet var det en bekymring i kommunen over «sektortenkningen» – noe som resulterte i at kommunen i 2002 gikk over til en to-nivå modell med et 30-talls virksomheter som ble lagt direkte under rådmannen (inkludert to kommunalsjefer). Men med så mange sidestilte virksomheter var det fortsatt behov for å se i en sammenheng de byggende og forebyggende innsatser overfor barn og unge.

Samtidig med at kommunen omorganiserte seg og var opptatt av koordineringsutfordringene, var det også en bekymring blant politikerne når det gjaldt antallet barn i barnevernet, rus blant ungdom og noe vold i enkelte ungdomsgrupper. Det var et ønske i kommunen om å finne en koordineringsmodell for det forebyggende arbeidet som også kunne fokusere på kriminalitetsforebygging.

Kommunen vurderte ulike modeller for å koordinere virksomheten overfor barn og unge, og en endte opp med en modell med tre samhandlingsarenaer, ikke ulik SLT-modellen til Det kriminalitetsforebyggende råd:

Styringsnivået: Ledergruppe bestående av ordfører, vara-ordfører, rådmann, lensmann, kommunalsjef og kultursjef. Denne gruppa har tre møter pr. år

Koordineringsnivået: Arbeidsutvalg bestående av kultursjef, leder for avdeling for familie og forebygging, leder for forebyggende helsetjenester, leder for ergo- og fysioterapitjenesten, leder rektorkollegiet, leder styrergruppen for barnehager og leder for forebyggende polititjeneste. Dette arbeidsutvalget møtes fire ganger pr. år.

Utførernivået: Enkeltvirksomheter og ansatte som står for det konkrete forebyggende arbeidet og som må inngå i et forpliktende samarbeid.

Inspirert av Skedsmo kommunes Sambus-modell ble utførernivåets arbeid delt opp etter de tre forebyggingsnivåene:

Primærforebyggende nivå: To nærmiljøgrupper – ei for hvert av de to geografiske områdene i kommunen.

Sekundærforebyggende nivå: To ressursteam – også her et for hver av de to «kommunedelene». Ressursteamene var tenkt å være et lavterskeltilbud for foreldre som trengte noe hjelp i sin foreldrerolle.

Tertiærforebyggende nivå: Her var tanken å kjøpe plasser i Skedsmo kommunes Ungdomsbase som er et tiltak overfor barn/unge som trenger en mer ressurskrevende oppfølging. Dette ble det ikke noe av. Det tertiærforebyggende arbeidet ble derfor de tjenester i kommune og stat (1. og 2. linjetjeneste) som har denne type oppgaver (barnevern, BUP og andre helsetjenester).

For å støtte opp om arbeidet på alle tre nivåene ble det opprettet en egen stilling som Oppvekstkoordinator – også det etter modell fra Skedsmo. I Rælingen ble denne koordinatoren knyttet til kultursektoren. Oppvekstkoordinatoren er sekretær for både styringsgruppe og arbeidsutvalg, og deltar også i de to nærmiljøgruppene.

Målsettingen med modellen ble formulert som følger:

- Å etablere et lokalt tverrfaglig samarbeid som virker forebyggende/helsefremmende i forhold til barns og unges oppvekstmiljø og dagligliv.
- Å få økt effekt ut av allerede igangsatte tiltak ved at forskjellige avdelinger og faggrupper støtter og utfyller hverandres arbeid.
- Å sikre informasjon og dialog med brukere og samarbeidspartnere i utforming og drift av tiltak.
- Å etablere et formalisert samarbeid med frivillige lag og organisasjoner.

SaFiR-modellen ble vedtatt i Rælingen kommunestyre i april 2003 – og har nå kunne virke i over fire år. Det interessante er selvsagt ikke at en har fått etablert en modell på papiret, men at den faktisk har utgjort en viktig ramme for det byggende og forebyggende arbeidet overfor barn og unge i Rælingen. Kommunestyret vedtok høsten 2007 å videreføre modellen med noen justeringer.

Erfaringer med SaFiR-modellen

Kommunen har evaluert modellen og det er en klar oppfatning i kommunen at dette har vært en god modell for å koordinere arbeidet rundt barn og unge i kommunen. Dette betyr ikke at alt har vært problemfritt eller enkelt. Det er også behov for justeringer i både modell og arbeidsformer.

Nærmiljøgruppene – et enkelt og godt nærmiljøarbeid

En av målsettingene ved SaFiR-modellen har vært å trekke frivillige inn i et tettere samarbeid med de lokale kommunale institusjoner ute i lokalmiljøene – som skoler, barnehager og fritidsklubb/ungdomshus. Det ble således etablert to nærmiljøgrupper i kommunen – en for området Løvenstad/Blystadlia og en for Fjerdingby/Rud og Nordby. Disse møtes fire ganger pr. år.

I praksis har disse nærmiljøgruppene blitt noe «kommunalt institusjonstunge». I disse sitter en barnehagestyrer, en rektor, en helsesøster, leder av ungdomshus og to frivillige. I tillegg deltar oppvekstkoordinatoren som sekretær. De frivillige representerer ikke de frivillige organisasjonene, men de representerer et eget personlig sivil engasjement. En riktig karakteristikk av kommunens og SaFiR sin tilnærming til organisasjonslivet i Rælingen er at en nok ikke har prøvd særlig hardt å få med de frivillige organisasjonene på dette.

Det er et enkelt nærmiljøarbeid Rælingen kommune har fremmet gjennom de to nærmiljøgruppene. Det har vært orientert mot små miljøtiltak som deltakerne i nærmiljøgruppene vet det er behov for – ut i fra deres kjennskap til oppvekstmiljøet i de to områdene. Hver gruppe har hatt 20.000 kroner i stimuleringsmidler. Utover dette har de også trukket veksler på andre ressurser i kommuneorganisasjonen, andre offentlige instanser og selvsagt også sivilt engasjement. Eksempler på tiltak som er stimulert av nærmiljøgruppen for Fjerdingby/Rud og Nordby er:

- Oppussing av gangtunnel. Brukt nærmiljømidler til å fjerne tagging. Barneskolebarn har malt den opp. Statens vegvesen har deretter tatt ansvar for å ruste opp flere gangtunneler i kommunen.
- Etablering av en akebakke i en nedlagt hoppbakke. Noe bruk av nærmiljømidler, samt at både frivillige organisasjoner og teknisk etat har bidratt. Etablert sitteplasser og grill.
- Lavvo i barnehage.
- Innebandyklubb med lavterskelopplegg, hvor unger kan prøvespille

Større prosjekter har vært kanalisert direkte til andre kommunale budsjetter – som skateboardbane og sandvolleyballbane.

For tiden planlegges det et leksehjelpprosjekt ved Fjerdingby skole i samarbeid med Røde Kors og Frivillighetssentralen – noe som kan være spesielt viktig for en del barn med minoritetsbakgrunn som lett kommer til kort i skolen.

Rælingens kommune har gjennom nærmiljøgruppene forsøkt å kople noen kommunalt ansatte fra de lokale institusjonene med noen enkeltstående lokale og frivillige ildsjeler, og så utstyrt dem med litt stimuleringsmidler. I realiseringen av enkelttiltak har de også kunne spille mer direkte på frivillige foreninger og folk de kjenner gjennom en «stille mobilisering».

Dette er kanskje den aller enkleste måten å drive et kommunalt initiert nærmiljøarbeid på. Det er ikke sikkert det kommer så mye stort ut av det, men store tiltak er det som regel alltid noen som allikevel tar initiativ til. Det en ofte trenger for å skape et variert oppvekstmiljø er noen som ut i fra sin lokalkunnskap og direkte omgang med barn og unge, vet hvor skoen trykker, og som deretter kan bidra til å realisere små og gode tiltak

som er viktige for barn og unge. Det har en så langt fått til gjennom nærmiljøgruppene i Rælingen.²³

Ressursteamene: Et lavterskeltilbud for bekymrede foreldre som blir lite brukt

Som et sekundærforebyggende tiltak opprettet kommunen i 2004 to Ressursteam – et for Fjerdingby distrikt og et for Løvenstad distrikt. Ressursteamene er et lavterskeltilbud til foreldre når: «hverdagen krever litt ekstra og bekymringene melder seg» (...) «Uansett hvor stor/liten ens bekymring er, kan det være god hjelp å ha noen å prate med; medmennesker som har tid til å lytte og gi veiledning og råd.» (sitat fra infobrosjyre til foreldrene).

I møtet med ressursteamet har foreldrene mulighet til å være anonyme, samtaler journalføres ikke, fagfolkene har taushetsplikt og en samarbeider med andre offentlige tjenester. Et ressursteam består av fem fagpersoner; en førskolelærer, lærer, helsesøster, barnevernspedagog/sosionom og pedagogisk psykologisk rådgiver. Teamet har møtetid en gang pr. måned kl. 16–19 på henholdsvis Løvenstad tnet helsestasjon og Fjerdingby helsestasjon. De som ønsker å snakke med teamet må ringe på forhånd og gjøre en avtale.

Deltakerne i de to teamene mener selv at dette er et godt tilbud til foreldrene. De kan gi foreldrene innspill fra sine respektive ståsteder, de kan gi anerkjennelse til det foreldrene gjør som er bra og de kan komme med innspill til det som er vanskelig. I noen tilfeller holder det med en samtale og litt hjelp med på veien. I andre tilfeller kan teamet hjelpe foreldrene videre til andre hjelpetjenester hvis det er nødvendig. Ved å møte flere hjelpere samtidig, slipper foreldrene å måtte møte opp hos alle etter tur og fortelle samme historie flere ganger. Fagfolkene koordinerer sine kommentarer og anbefalinger der og da. Deltakerne i teamene oppgir selv at de på denne måten har lært mye om hverandres ressurser og arbeidsmåter.

Svakheten med ressursteamene har hittil vært at de i liten grad brukes. Det meldes årlig inn seks-åtte besøk pr. team. Dette innebærer at teamet som regel kun har et foreldrebesøk pr. møte - mens de kan ha tid til flere. Det er også tre-fire møter pr. år hvor det ikke er meldt inn saker, og hvor møtet da blir avlyst.

Både fagpersoner og ledere i kommunene uttrykker overraskelse over at et tilsynelatende godt tilbud brukes så lite. De forklarer dette med at teamene ikke er godt nok kjent. Det har blitt gjort forsøk på å bedre informasjonen om tiltaket, men uten at henvendelsene har økt.

En annen mulig forklaring på at teamene brukes i så liten grad, kan være at kommunen allerede har et heldekkende system med *tverrfaglige team* på den enkelte barnehage og skole som også tar opp bekymringssaker. Disse tverrfaglige teamene har møte en gang pr. måned på barneskolene og to ganger i halvåret i barnehagene. I disse teamene tar skoler og barnehagene opp enkelt saker som de synes er bekymringsfulle. En drøfter hvor bekymringsfulle de er og hvilke videre hjelpe- og støttetiltak som kan være nødvendige. I noen tilfeller er sakene anonyme. De tas opp for å vurdere om dette «er noe å bekymre seg for», og om «dette er noe som bør meldes til barnevernet». I andre tilfeller er det allerede en bekymring og sakene drøftes da på navn. Da har teamet fått de foresattes samtykke til å ta opp sakene. Det er mulig at foreldre – når de vet at bekymringssaken faktisk tas opp i det tverrfaglige teamet – ikke ser behovet for også å ta opp saken i ressursteamet.

De tverrfaglige teamene er vel forankret i kommuneledelsen og de evalueres fortløpende og følges opp. Hvis de ikke fungerer eller har for få møter, går arbeidsutvalget i SaFiR-modellen (dvs. virksomhetsledernivået) inn og «sørger for at de fungerer». En aksepterer ikke at teamene forvitrer fordi fagpersonene gradvis mister interessen og slutter å møte.

Selv om det ikke er unikt at en kommune har slike team, er det nok mer unikt at en kommune har hatt dette i drift i et par ti-år, og at en har slike team i alle skoler og barnehager. Det er mange kommuner som aldri har «orket» å etablere en slik krevende koordineringsstruktur rundt hvert tjenestested. Samtidig er det mange som har prøvd, for så å oppleve at slike team forvitrer i mangel på gode arbeidsformer, definerte oppgaver eller manglende oppfølging.

I sin tur er nok disse fungerende tverrfaglige teamene i Rælingen en medvirkende årsak til at det blir færre saker som meldes til Ressursteamene. Disse blir en alternativ kanal for mindre alvorlige saker som ikke tas opp i de tverrfaglige teamene. Når sakene er mindre alvorlige vil det jo også være en problemstilling for foreldrene hvorvidt «dette er noe jeg trenger i drøfte i et slikt ressursteam». En del foreldre vil jo også ha alternative kilder til kunnskap – alt fra venner, familie og til

²³ Erfaringer fra mange andre kommuner viser at slike nærmiljøgrupper ofte rakner og opphører etter lengre tids drift. Dette trenger ikke være noe alvorlig nederlag. Det viktigste er at nærmiljøgruppene gjør en fornuftig innsats i den tiden de er i virksomhet.

internett. Målgruppa blir trolig begrenset etter hvert. Dette betyr ikke at Ressursteamene er mislykkede eller at en naturlig konklusjon er at de bør legges ned. De er sannsynligvis viktige for de som får hjelp fra dem. Og siden teamets medlemmer ikke trenger å møtes når ingen har meldt inn en «sak», påløper det heller ikke noen ressurser. Slik sett er dette en kostnadseffektiv arbeidsform.

KOORDINERING PÅ LEDERNIVÅ

Ledergruppa bestående av ordfører, varaordfører, rådmann, lensmann, kommunalsjef og kultursjef, møtes tre ganger pr. år. Her drøftes de større trekkene i situasjonen, og særlig verdifull er lensmannens informasjon om kriminaliteten i kommunen, og da særlig blant barn og unge. Politiet ser inn i rom som det kommunale apparatet ikke ser inn i (jf. det som skjer på natta og i helgene). I tillegg er mye av informasjonen systematisert. Politiet møter godt forberedt til disse møtene.

Arbeidsutvalget bestående av virksomhetsledere i kommunen samt leder av forebyggende tjeneste ved Fet og Rælingen lensmannskontor, møtes fire ganger i året. Også her er en fast post på programmet en situasjonsbeskrivelse av barne- og ungdomskriminaliteten fra politiets side. Rektor-representanten i utvalget forteller om situasjonen på skolene. Kultursjefen formidler fra den kommunale fritidsvirksomheten og oppvekstkoordinatoren fra nærmiljøgruppene. I tillegg redegjøres det for nye tiltak som er på initiativstadiet eller under planlegging. Tilbakemeldingen fra Rælingen kommune er at begge disse foraene er viktige og at de fungerer etter hensikten.

Oppvekstkoordinator som binder arbeidet sammen

Rælingen kommune hadde selvsagt også koordineringsfora tidligere hvor virksomhetsledere møttes, utvekslet informasjon og drøftet mulige samarbeidsprosjekter og tiltak. Men da var det mye mer tilfeldig, sies det. Nå er det mer satt i system, og det skjer også en mer systematisk og tydeligere rapportering til politisk nivå – som får en redegjørelse for arbeidet to ganger årlig. En viktig årsak til at dette har blitt satt mer i system, er at kommunen nå har en *oppvekstkoordinator* som holder tak i dette og som følger opp det som kommer fram i møtene. Koordinatoren er en person som binder sammen arbeidet som skjer på de ulike nivåene og i de ulike gruppene, og som sørger for møteinnkallinger og at referater blir skrevet. Rælingen kommune har innsett at koordinering er viktig og at koordinering koster

– i form av en stillingsressurs som har som hovedoppgave å få koordineringsforaene til å fungere.

Når flere forebyggingsområder innlemmes i samme struktur – noen refleksjoner

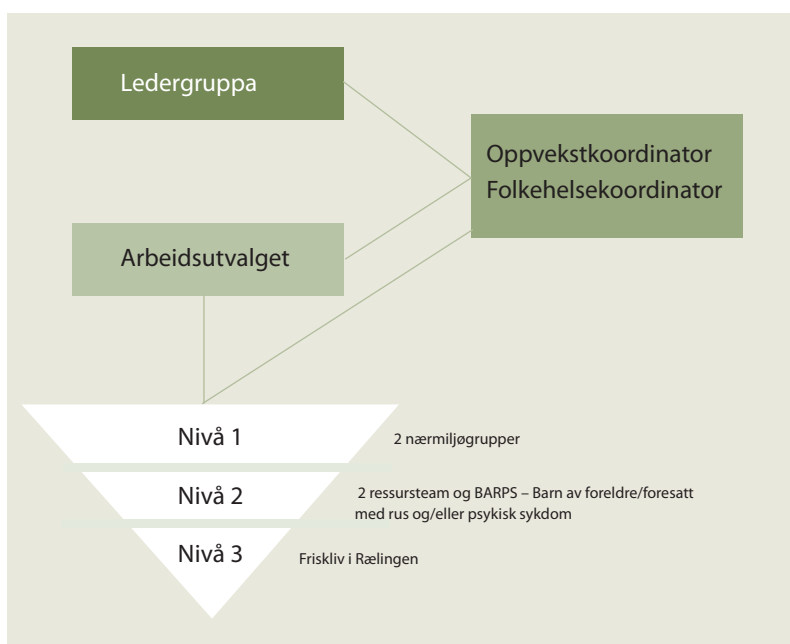
Rælingen kommunes koordineringsmodell er tilpasset *kriminalitet og forebyggende barne- og ungdomsarbeid*. Dette er blant de innsatsområder som krever mest samordning av informasjon og innsats på tvers mellom ulike virksomheter og tjenestekområder. Hvis en er dårlig på koordinering risikerer en å havne opp i kjente problemer som at en instans forsøker å skyve et problem over til en annen, en risikerer at to eller flere instanser gjør vidt forskjellige ting og motvirker hverandre innsats, at problemløsningen skjer i feil rekkefølge og således mislykkes eller at ingen gjør noe fordi en tror at noen andre gjør det. Samtidig er Rælingen kommunes koordineringsmodell (og SLT-modellen generelt) også tilpasset at spesielt kriminalitetsforebygging skjer i skjæringsfeltet mellom fag og politikk. Dette er et felt med mye faglig usikkerhet knyttet til «hva som virker» og derved stort rom for skjønn. Kriminalitetsforebygging støter også an mot andre viktige hensyn og hvor «avstemmingen» mellom dem tilhører politikken (eks. forebygging av vold vs. en liberal skjenkepolitikk). Dette innebærer også at det er viktig å ha en diskusjon mellom fag og politikk, og da ikke kun gjennom tradisjonelle saksframlegg, men gjennom en direkte dialog. I dette tilfellet skjer dialogen i ledergruppa hvor også ordfører og varaordfører deltar sammen med rådmann, kommunalsjefer og lensmann.

Men det er ikke bare kriminalitet som er avhengig av en slik omfattende og bred koordinering. Et slikt behov finner en også innenfor andre og brede problemfelt som inkludering av flyktninger og andre marginaliserte grupper, folkehelse og miljøspørsmål. Og inn under disse brede temaene kan en ha mer avgrensede problemstillinger hvor også koordinering kan være viktig – som tvangsgifte, ulykker, fedme, luftforurensning, støy etc.

For kommunene er problemstillingen: Hvilke oppgaver skal vi organisere gjennom et formalisert og forpliktende koordineringssystem – med deltakelse fra ulike virksomheter og ulike nivåer i organisasjonen? Skal en for eksempel ha det samme kompliserte systemet rundt folkehelse som kriminalitet/forebygging, eller skal en inkludere folkehelse som et tema i det koordineringssystemet en har?

Rælingen kommune har fra 2008 vedtatt å inkludere folkehelse inn i dette systemet, slik at en på alle møtearenaene også koordinerer spørsmål og saker som hører inn under folkehelse. En har fått en F til modellen – som dermed nå heter SaFFiR. En grunn til at Rælingen har valgt dette er at det er mye overlapp mellom folkehelse og forebygging i forhold til barn og unge (eks. fedme, spiseforstyrrelser, mobbing), og noe overlapp mellom folkehelse og kriminalitet (jf. rus, vold, politiets utrykninger til mennesker i psykisk ubalanse). Dessuten er ikke Rælingen kommune større enn at det er mange av de samme personene som allerede møter i SaFiR-systemet som også vil være de naturlige deltakere i spørsmål knyttet til folkehelse. Og når disse allerede har etablerte formaliserte arenaer for samarbeid, kan det være rimelig å trekke inn et tema til på disse arenaene.

Kommunen har opprettet en egen stilling som folkehelsekoordinator – slik at SaFFiR-nå har to koordinatorene – en for oppvekst og en for folkehelse:

Hvis en isolert betrakter Rælingens koordineringssystem ut i fra en kriminalitetsforebyggende synsvinkel, kan nok en slik tilkobling av folkehelse kunne være negativt. Koordinering rundt folkehelse vil kreve tid og energi. De som er mest opptatt av kriminalitetsforebygging (eks. politiet) vil nå også måtte overvære diskusjoner som gjelder folkehelseproblemstillinger som kan fortone seg som lite relevante²⁴.

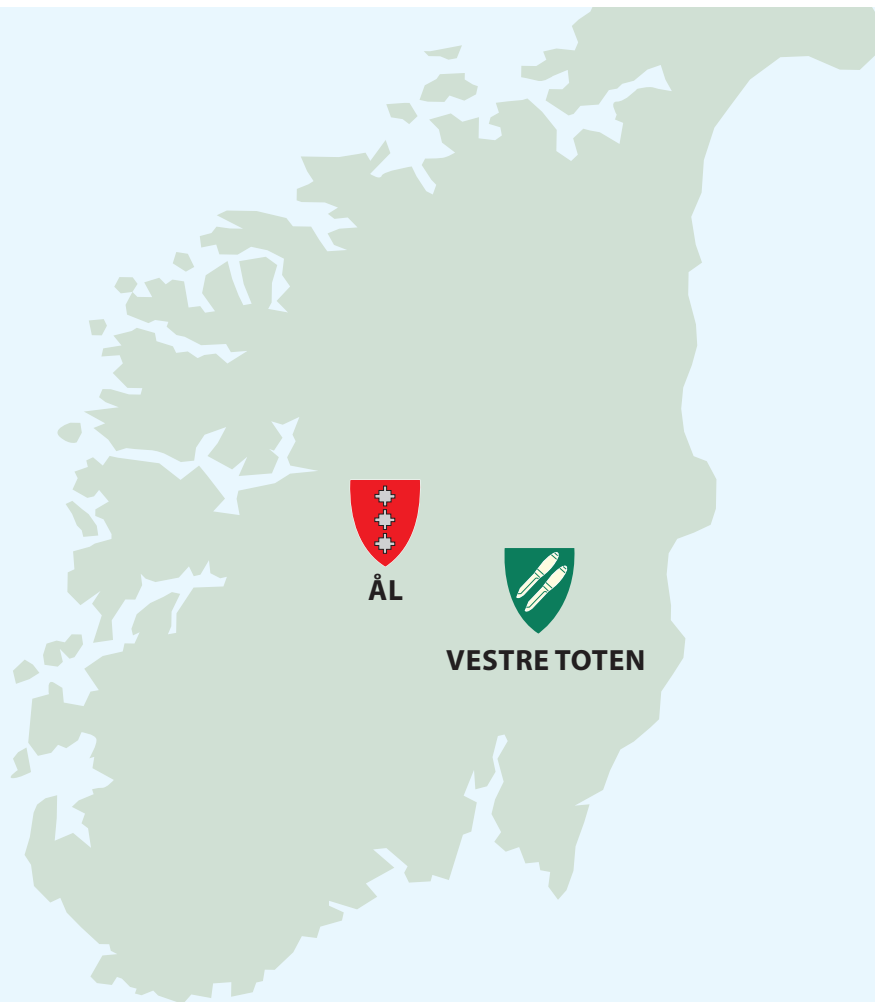
Sett ut i fra et folkehelsesynspunkt derimot, vil nok en tilkobling til dette systemet være positivt. En mulig konsekvens av den satsing mange kommuner har gjort på koordinering rundt kriminalitetsforebygging, er at andre viktige satsingsområder kan falle i en koordineringsskygge. Et hovedpoeng når det gjelder koordinering er at dette også krever ressurser – til å møtes, avklare ansvarsforhold, utveksle informasjon og ressurser etc. En kommune som bruker mye koordineringsressurser på ett felt, vil kanskje ikke kunne bruke så mye koordineringsressurser på et annet felt. Kommuner som ønsker å ha et bevisst forhold til hvor

mye koordineringsressurser som brukes, må derfor forsøke å finne en balanse mellom hvor mye koordineringsressurser en bruker på det ene satsingsområdet i forhold til andre satsingsområder. Hvor dette balansepunktet finnes og hvilke formaliserte samarbeidsstrukturer som passer best, må en avgjøre i den enkelte kommune. Norske kommuner er så forskjellige at her vil det være helt urimelig å anbefale en bestemt modell. Rælingen har funnet en modell som synes å være godt tilpasset sin virkelighet. Samtidig er den såpass enkel og generell at den sikkert også kan tilpasses en god del andre kommuner.

Kontaktperson:

Oppvekstkoordinator Trine Lise Vinje, tlf: 63835110, epost: trine.lise.vinje@ralingen.kommune.no

²⁴ Dette er det egentlig lett å gjøre noe med. En kan jo ta folkehelse som tema til slutt på møtene – slik at politiet evt. kan forlate møtet når slike saker skal tas opp.

INNLEDNING TIL EKSEMPLENE FRA ÅL OG VESTRE TOTEN

Det gjelder å finne gode modeller og arbeidsmåter for å stimulere barns og ungdoms medvirkning og innflytelse

Å sikre barn og ungdom innflytelse på utvikling av samfunnet har vært gitt høy prioritet i Norge de senere år. Flere lover inneholder bestemmelser som sikrer barn og unge rett til å uttale seg i saker som angår dem. I 2003 ble FNs barnekonvensjon inkorporert i norsk lov. Et av konvensjonens hovedprinsipper er barns rett til medbestemmelse. Barn har rett til å gi uttrykk for synspunkter i alle spørsmål som angår dem. Dette gjelder på de hverdagsarenaer og institusjoner hvor barn og unge oppholder seg og deltar – som i barnhage, skole, fritidsklubber og andre fritidsarenaer. Men det gjelder også retten til å delta i beslutnings- og planprosesser i kommunene. Barn og unge skal kunne påvirke hva slags tilbud og aktiviteter som kommunen skal prioritere, delta i utforming av dem, samt kunne påvirke planprosesser slik at barns og unges interesser kommer inn som et viktig premiss for kommunale beslutninger.

I løpet av det siste ti-året har det skjedd mye ute i kommunene når det gjelder barns og unges deltakelse. Om lag tre fjerdedeler av landets kommuner har opprettet et innflytelsesorgan for barn og ungdom; barne- og ungdomsråd, ungdommens kommunestyre eller lignende. Erfaringen viser at det er store forskjeller mellom kommunene når det gjelder hvordan man tilrettelegger for barn og unges innflytelse og deltakelse, hvor stor innflytelse barn og ungdom har og hvilke saker de får anledning til å uttale seg om. For å inspirere kommunene til å legge til rette for medvirkning fra barn og unge lokalt, har Barne- og likestillingsdepartementet de senere år utgitt flere publikasjoner om temaet, se departementets hjemmeside for nærmere informasjon: www.regjeringen.no/bld

For kommunene er det i deres egeninteresse å legge til rette for barns og unges medvirkning. Dette fordi barn og unge ofte er de mest aktive deltakere og brukere av lokalmiljøet og derfor kan bidra med verdifulle innspill som kan gjøre planer og beslutninger bedre. Dette gjelder på

felter som trafiksikkerhet, lekemuligheter, idrettstilbud, helsespørsmål, mobbing, kriminalitetsforebygging, skolestruktur og skolepolitikk, friluftsliv og miljøvern m.m. Dessuten er barns og unges medvirkning viktig som demokratiopplæring. De skal lære å fremme og argumentere for synspunkter, lære seg de viktigste spilleregler når det gjelder avstemninger, flertallsbeslutninger og representasjon. Og de bør erfare at deltakelse «lønner seg» gjennom å se resultater av sine innspill. Samtidig er det også en del av demokratiopplæringen å oppleve nederlag – i betydningen at en ikke alltid får gjennomslag for sine ønskemål eller kampsaker.

I det påfølgende skal vi presentere to kommuneeksempler på barn og unges medvirkning. Ål kommune i Hallingdal som har satset på å skape en klar modell som sikrer en innflytelseskjede fra klasseråd, via elevråd og til barn- og unges kommunestyre. Intensjonen er både at barn og unges kommunestyre i Ål skal være en arena for innflytelse og for demokratisk læring.

En sentral utfordring når det gjelder arenaer for barns og unges medvirkning er å unngå at de blir «demokratiske blindtarmer» hvor uviktige og trivielle saker drøftes og behandles, hvor deltakernes entusiasme synker og hvor barnas kommunestyre eller ungdomsrådet får et omdømme som et «supperåd». Det andre eksemplet som presenteres er fra Vestre Toten, og dreier seg om hvordan en kan gjøre det meningsfullt, interessant og spennende å delta i denne type arbeid. Eksemplet viser arbeidsmetoder som kan bidra til å gi ungdomsrådet status og økt interesse – både blant deltakere i ungdomsrådet selv, andre ungdommer og forhåpentligvis også i kommunens administrative og politiske ledelse. Et viktig grep er å gi deltakerne innblikk i legitime deltakelses- og aksjonsformer som kan brukes i tillegg til deltakelsen i selve ungdomsrådet, og som igjen kan bidra til å gi ungdommen større innflytelse på kommunale beslutninger og prioriteringer.

ÅL: Hva gir en til barn og unge som har det meste? Svar: Innflytelse

Ål ligger øverst i Hallingdal midt mellom Gol og Geilo. Kommunen har 4600 innbyggere. Folketallet har gått svakt nedover de senere årene. I Ål kan en si at hele folket er i arbeid. Kommunen har en av landets høyeste sysselsettingsprosjenter (76%). Arbeidsledigheten har i en årrekke ligget ned mot 0. I motsetning til i nabokommunene Hol og Hemsedal kjennetegnes ikke innbyggerne av privat rikdom. De private inntekter ligger faktisk noe under landsgjennomsnittet. Levekårene for øvrig er klart bedre enn landsgjennomsnittet. Som kommune er Ål velstående, noe som skyldes betydelige kraftinntekter fra de store kraftmagasinene oppe mot Skarveheimen.

Da Ål ble innlemmet i Utviklingsprogrammet for styrking av oppvekstmiljøet ønsket kommunen å få innspill fra innbyggerne om hvordan oppvekstmiljøet i kommunen kunne styrkes. Det ble utarbeidet en spørreundersøkelse som ble sendt til alle elever, lærere og alle husstandene i kommunen med spørsmål om hvordan det er å være barn og ungdom i kommunen, hvordan de trives og hvilke savn og ønsker de måtte ha. Resultatet var at så og si alle ga uttrykk for tilfredshet. Barn og unge ga uttrykk for at de hadde nok aktiviteter og tilbud. Det eneste savnet som ble markert var et ønske om noen flere motebutikker, og et noe bedre sentrum.

Ål kommune var altså blitt deltaker i et Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet – og så var tilbakemeldingen at det ikke er særlig mer å utvikle. Hva kan en da bruke deltakelsen i et slikt program til? Etter en del grubling på «tingstugu» – som rådhuset i kommunen kalles – ble svaret at en i alle fall kan gjøre noe med hvordan barn og unge utøver innflytelse og medbestemmelse. Selv om barn og unge er tilfredse her og nå, kan det i fremtiden dukke opp saker som er av stor viktighet for dem, og da bør de kunne komme klart og tydelig fram med sine synspunkter. Samtidig er det viktig for kommunen selv å få inn alle relevante synspunkter på planer og prosjekter. I tillegg kan måten man spør barn og unge på gjennom en spørreundersøkelse gi et noe vridd bilde av situasjonen. Det kan tenkes at hvis ungene diskuterer denne type spørsmål sammen, kan de gjennom dialogen komme fram til andre svar og ideer enn når de svarer hver for seg.

En medvirkende årsak til at en satte fokus på barns og unges deltakelse var også en viss misnøye på «tingstugu» over hvordan Ungdomsrådet fungerte og var organisert. Kommunen hadde i lang tid hatt et ungdomsråd. Ungdomsrådet hadde 50.000 kroner til årlig fordeling til aktiviteter. Inntrykket blant de ansvarlige for kommunens oppvekstpolitikk var at dette var blitt en

arena for de flinkeste og mest vellykkede ungdommene. I utgangspunktet trenger det ikke være negativt at det er de «flinke» som deltar, såfremt de også kan være talerør for andre grupper ungdommer. I dette tilfellet var oppfatningen i kommunen at ungdomsrepresentantene nok hadde en svært løs kobling til andre ungdommer og at de mest representerte seg selv. Det fantes ingen formelle arenaer hvor ungdomsrådet kunne møte andre ungdommer og få inn synspunkter fra dem.

I både oppvekstadministrasjonen og blant nøkkelpolitikerne i kommunen ønsket man en mer reell representasjon fra *alle* grupper barn og unge. Ål kommune endte derfor opp med å bruke Utviklingsprogrammet til å utarbeide et system for barns og unges medvirkning som kan sikre bred representasjon, og hvor barns og unges synspunkter har en mulighet for å nå fram til kommunens politiske beslutningstakere. Dette medvirkningssystemet, hvor kjernen er Barn og unges kommunestyre (BUK), var først ferdig utviklet høsten 2007. I skrivende stund har BUK kun hatt et møte. En har derfor ikke særlig med erfaringer å løfte fram. Derimot kan en løfte fram hva en har tenkt i Ål kommune og hva slags modell for medvirkning en har endt opp med.

Et medvirkningssystem utarbeidet av voksne og de unge i fellesskap

Medvirkningssystemet som Ål kommune endte opp med høsten 2007 ble utviklet av ei arbeidsgruppe bestående av fire elevrådsrepresentanter (to fra ungdomsskolen og to fra videregående skole), ordfører, oppvekstsjef, ungdomskonsulent og kommunens hovedansvarlig for elevrådsarbeid.²⁵ Spesielt elevrådenes kontaktlærere ble invitert til å komme med innspill i prosessen. De har kommentert forslag til retningslinjer, hva slags saker som egner seg for behandling i elevråd og klasseråd og hvordan en kan fremme saker nedenfra og fram til BUK. I etterkant av dette laget arbeidsgruppa et utkast til retningslinjer som ble sendt ut til skolene. Deretter stilte ordfører og ungdomskonsulent opp og presenterte opplegget på alle skolene – dvs. fem barneskoler, en ungdomsskole og en videregående skole. Elevrådene ga uttrykk for at de syntes at det nye medvirkningssystemet var greit, de hadde ikke særlig kommentarer eller innspill. Likevel understrekes viktigheten av denne prosessen:

«For oss var det viktig at de skal ha en mulighet til å uttale seg – selv om vi regnet med at de kanskje ikke hadde så mange innspill. Det at de skal kunne uttale seg er noe som skal gjennomsyre hele medvirkningssystemet vårt, og da er det viktig å agere slik fra første stund.» (Ungdomskonsulent)

Et barns- og unges kommunestyre bygget på elevrådene

Barns og unges kommunestyre i Ål har nå 11 representanter. Den enkelte representant er valgt av elevrådet på sin skole. I BUK deltar en representant fra hver av de seks barneskolene (inkl. en friskole), tre fra ungdomsskolen og to fra videregående skole. Alle de 11 har personlige vararepresentanter som kan delta på møtene hvis de vil. De har talerett, men ikke formell stemmerett. Spesielt for representantene fra barneskolene kan det være viktig å være to – det blir tryggere da. I tillegg skal elevrådenes kontaktlærere fra de seks barneskolene delta.

BUKs møter skal legges i skoletiden. Dette gjøres fordi barn og unge på Ål er så aktive på fritida at kveldsmøter trolig vil resultere i en del frafall. Dessuten er den offentlige kommunikasjonen dårlig, slik at det vil innebære et transportlogistisk problem å arrangere møter på ettermiddags- eller kveldstid.

BUK skal ha tre ordinære årlige samlinger. I tillegg kommer en årlig oppstartsamling som fungerer som en introduksjon for nye deltakere i BUK. En må regne med at det blir en del som skiftes ut hvert år.

De saker som skal opp i BUK kan komme både fra elevrådene selv og fra kommuneadministrasjonen. Men uansett skal alle saker være behandlet i elevrådene først. Ordfører har understreket viktigheten av at demokrati er å representere andre og ikke seg sjøl. Derfor skal alle saker fortrinnsvis også være drøftet i klasserådene slik at alle kan høres, og slik at klassens representant bringer videre elevenes synspunkter til elevrådet.

Hva slags saker skal behandles i BUK?

Forvalte egne midler

Et hovedinntrykk fra de 28 kommunene som har deltatt i utviklingsprogrammet gjennom ni år, er at de fleste barne- og unges kommunestyre eller ungdomsråd har penger til fordeling. Det har også BUK i Ål. BUK vil få det samme beløpet til fordeling som ungdomsrådet hadde tidligere – 50.000 kroner. BUK må selv ta stilling til om de skal forvalte de 50.000 kronene selv, eller om de skal gjøre midlene søkbare. Selv om dette ikke er et stort beløp, kan det ligge mye læring i hvordan det skal forvaltes og hva en konkret skal bruke penger på. I 2007 hadde BUK 300.000, men da inngikk også statlige midler fra Utviklingsprogrammet.

²⁵ Hvor stor innflytelse de deltagende ungdommene i praksis hadde i et slikt utvalg, har det ikke vært mulig å gå inn i. Det mest sannsynlige er at de voksne med lang erfaring fra demokratiske institusjoner og arenaer har vært de viktige premissleverandører.

Påvirke bruken av «de store pengene»

Et av møtene i BUK vil bli lagt til mai/juni våren slik at det kan drøfte og behandle innspill til kommunens årlige budsjettbehandling. Ungdomskonsulenten skal ha som oppgave å hjelpe BUK med å utvikle prosjekter og tiltak som kan spilles inn i budsjettprosessen:

«Vår intensjon er at de lærer demokrati tidlig. De må erfare at de får gjennomslag for sine forslag og at deltakelse gir resultater. Det er viktig at vi som er politikere ikke er så kritiske til hva ungene vil bruke penger på at vi tvert setter foten ned hvis de foreslår noe vi er uenig i.»

(Formannskapspolitiker)

Samtidig vil slike innspill i den «store budsjettprosessen» helt sikkert av og til innebære at politikerne vil gå imot ønskene fra BUK – ut i fra at de har så mange andre hensyn å ivareta. I dette ligger det selvsagt også viktig demokratisk læring. De unge må også kunne ta innover seg at andre hensyn kan være viktigere. Demokrati er ikke bare å få det som en vil. Det er også å måtte lytte til argumenter en er uenig i, samt å måtte forholde seg til beslutninger som går en imot. I møtet med BUK blir det viktig at politikerne kan gi gode argumenter for hvorfor de prioriterer slik de gjør.

Plansaker og konkrete saker

Ål kommune ønsker å bruke BUK som et høringsorgan i saker som berører barn og unge. Eksempler på dette er skolesaker inklusive skolestruktursaken²⁶, ungdomsarbeid, idrett, trafikksikkerhet og arealplanarbeid. I forbindelse med arealplanarbeidet ønskes innspill på hvor barn og unge faktisk leker og ferdes, og hvilken verdi arealene har for dem. Dette for at barns og unges interesser skal kunne vurderes opp i mot andre interesser og ikke uteglemmes. Barns og unges interesser skal inn som en helt sentral premiss i planarbeidet. Dette er for øvrig den samme tankegang som preger medvirkningsmodellen «Barnetråkk» som er prøvd ut i mange kommuner.

En stor utfordring blir å sile sakene til BUK slik at representantene ikke overleses med saker av liten betydning som kan trette dem ut. Tanken er at ordfører, leder i sektorutvalg for oppvekst og administrasjonen må sile ut hvilke saker som egner seg for BUK.

Dessuten har kommunen fortsatt et ungdomsråd i tillegg til BUK. Det er noe uklart hva man nå vil gjøre med Ungdomsrådet, men en mulighet er at dette også får i oppgave å sile hva som skal behandles i BUK. I tillegg er det også en mulighet at Ungdomsrådet utarbeider anbefalinger i de saker som leveres videre til BUK – omtrent som formannskapet gjør i forhold til det ordinære kommunestyret. Det er også tenkt at Ungdomsrådet skal behandle de saker som er direkte rettet mot ungdom. Utfordringen blir da at en risikerer at BUK mister ungdomssaker fordi de hører hjemme i Ungdomsrådet. BUK kan da mer bli et barnas kommunestyre, og derved bli mindre interessant å delta i for ungdommen.

En annen utfordring blir å tilrettelegge sakene slik at deltakerne i BUK, men også i de enkelte elevråd som behandler BUK-sakene på forhånd, skal kunne forstå det:

«Vi har tenkt å «oversette» vanskelige saker – som plansaker – slik at ungene har en mulighet å forstå det og ikke kun blir gisler. Også voksne kan synes det er vanskelig å forstå slike saker.» (Formannskapspolitiker)

Når det gjelder saker som barn og unge selv tar opp gjennom dette medvirkningssystemet, er tanken at ungdomskonsulenten skal hjelpe dem videre i saksgangen:

«Jeg har fått avsatt tid til å jobbe med dette. Dette er en av de viktigste oppgavene jeg har og er noe jeg vil prioritere. Jeg må videreformidle sakene til rette vedkommende i kommuneadministrasjonen, forsøke å skape et engasjement hos dem og eventuelt purre hvis det går tregt. Det viktige er at vi følger opp saker og at det ikke koker bort i kålen. I en del saker vil jeg helt sikkert måtte hjelpe til og ordne opp med helt praktiske ting.» (Ungdomskonsulent)

²⁶ Ved mer konkrete saker som gjelder den enkelte skole er tanken at en fortrinnsvis bruker skolens elevråd som høringsinstans.

Barn på de voksnes arena eller de voksne på barnas arena – hva har en tenkt?

I utgangspunktet tenker en seg at talspersoner fra BUK kan fremføre saker og synspunkter – det vil si ha talerett i alle politiske organer i kommunen, i både kommunestyre, formannskap og sektorutvalgene (teknisk, helse-sosial og oppvekst). En tenker da ikke at de skal kunne delta permanent, men at de deltar på de saker det er naturlig. Dessuten tenker en seg at politikere skal kunne opptre i BUK – både for å presentere saker og for å lytte.

Konklusjoner og refleksjoner

Den ovenstående presentasjonen av Ål kommunes system for barns og unges medvirkning er av typen «idealer» – det vil si hva en har tenkt og hva slags modell som er utviklet. Nå er det selvsagt ikke slik at ting alltid blir helt slik en har tenkt seg. Det er mye som kan utvikle seg annerledes. Med referanse til kommuner som har deltatt i Utviklingsprogrammet tidligere *kan* det for eksempel bli stort spenn å ha med både barneskolebarn og ungdommer på videregående i samme medvirkningsprosess. De eldre ungdommene *kan* oppleve deltakelsen som mindre relevant.

Å koble systemet så tett på skolene gjør det avhengig av oppslutning fra både skoleledere og kontaktlærere for elevrådene. En kan ikke ta for gitt at en over tid vil opprettholde en slik oppslutning. Kontaktlærerne kan for eksempel bli «spist opp av» andre oppgaver på skolen. Derved kan representantene i BUK frakobles de som de skal representere, slik at de mest representerer seg sjøl, slik tilfellet har vært i ungdomsrådet. Og det er ikke gitt at nøkkelpersoner i administrasjon og politikk vil følge opp sakene. De kan gå lei eller få andre prioriteringer. Dessuten kan representanter fra BUK risikere å oppleve seg både som maktesløse og som et gissel i møte med voksenverdenen når de skal framføre sine saker på de voksnes arena. I Ål kommune er en klar over at ting ikke nødvendigvis utvikler seg slik en har tenkt, og en gir da også uttrykk for at en skal evaluere dette medvirkningssystemet etter en tids drift for så å vurdere endringer eller justeringer.

I en kommune med så gode levekår som Ål, hvor barn og unge har et godt aktivitetstilbud, hvor det er lite påtrengende problemer i form av vold, kriminalitet, rus og rasisme, og hvor kommuneøkonomien stort sett alltid er god, kan det være vanskelig å bruke et program som Utviklingsprogrammet på en god måte. Det Ål har gjort har vært å konsentrere seg om et sentralt

element i programmet: «å bedre barn og ungdom sine muligheter til deltakelse, medvirkning og mestring» En kan kanskje si at det tok lang tid – en fikk først et gjennomtenkt medvirkningssystem på plass da den treårige programperioden var ferdig. Det positive er at når en fikk bestemt seg for å satse på medvirkning, ble det opparbeidet et betydelig engasjement fra nøkkelpersoner i både politikk, administrasjon og ute på skolene. Medvirkningssystemet med barn og unges kommune- styre i sentrum, med klare koblinger til skolenes elevråd og endog klasseråd, er tuftet på en grundig prosess i forkant hvor både barn og unge, nøkkelpersoner i politikk, administrasjon og på skolene deltok. Medvirkningssystemet synes å være godt *forankret* – for å bruke et av kommune-Norges mest brukte ord. Det er mange som har tenkt sammen på hvordan en skal lage et godt system. Det er selvsagt ingen ulempe med tanke på å få det til å fungere godt i praksis.

Ufordringene nå blir å skape liv i medvirkningssystemet i Ål, gjennom et engasjement både på skolene, i elevrådene, i BUK, i kommuneadministrasjon og blant politikere. En må gjøre det interessant å delta og en må klare å «oversette» vanskelige saker, slik at barn og unge kan forstå problemstillingene og komme med sine synspunkter. Og så blir det en utfordring å kunne evaluere arbeidet etter hvert, slik at en kan gjøre de nødvendige endringer og kursjusteringer.

Kontaktperson:

Ungdomskonsulent Eli Kiossovski, tlf: 32085000, epost.: Eli.Kiossovski@aal.kommune.no

KONFERANSER

VESTRE TOTEN:

Ungdomskonferanser for å skape entusiasme i ungdomsrådsarbeidet

Vestre Toten er en industri- og landsbrukskommune med 12.500 innbyggere. Kommunesenteret er Raufoss med 6000 innbyggere. Kommunen har tre tettsteder til: Reinsvoll med 1150 innbyggere, Bøverbru med 750 og Eina med 700. Over 4000 av kommunens innbyggere bor spredt – mange med direkte tilknytning til jord- og skogbruk. Kommunesenteret Raufoss er bygd opp rundt Raufoss Ammunisjonsfabrikker som i mange år var Opplands største industriforetak med 2000–2500 ansatte. I dag omfatter området mer enn 30 små og store selvstendige bedrifter med innpå 3000 ansatte under navnet Raufoss Industripark. Den sivile produksjonen er klart dominerende, og hvor bildelproduksjonen veier tungt. Kommunen har i løpet av de siste 10 årene hatt et stabilt innbyggertall.

Som mange andre kommuner i Norge opprettet Vestre Toten kommune et ungdomsråd i siste halvdel av 1990-tallet, nærmere bestemt i 1997. Kommunen var inspirert av den såkalte Porsgrunnsmodellen. Ungdomsrådet fikk sju medlemmer hvorav tre var valgt fra Raufoss ungdomsskole og fire fra Reinsvoll ungdomsskole. De ble valgt med urnevalg. Ungdomsrådet fikk 80.000 kroner til fordeling.

I løpet av de siste årene har engasjementet i ungdomsrådet dalt betydelig. Å sitte i ungdomsrådet ble ikke oppfattet som særlig interessant for ungdommen, og de visste lite om rådets funksjon og oppgaver. Problemstillingen for Vestre Toten kommune har derfor vært hvordan en kan skape nytt engasjement, blant ungdommene selv, i kommuneadministrasjonen og blant politikerne. Er det mulig å skape nytt engasjement og samtidig beholde ungdomsrådsmodellen man har? Hvilke arbeidsmetoder er egnet til å skape et fornyet engasjement?

Metoden kommunen valgte var en *ungdomskonferanse* – over to dager, på et hotell godt utenfor kommunen, og med et innhold som skulle virke inspirerende. En viktig grunn til å samle mange ungdommer og dra utenbygds på hotellseminar, var at tidligere erfaringer viste at hvis en arrangerer en ungdomskonferanse på Raufoss, kommer ikke deltakere fra kommunens mer rurale områder, mens hvis en arrangerer den på et av kommunens mindre tettsteder, kommer ikke ungdommer fra Raufoss. Vestre Toten inneholder både et urban industrisamfunn og et bygdesamfunn. Og selv om det kanskje ikke kan sies å være to distinkte ungdomskulturer i de to områdene, møtes ungdommene fra de to områdene i liten grad. Unntaket er når de møtes på idrettsbanen som konkurrenter tilhørende ulike lag.

Den første ungdomskonferansen – Gomobu i Valdres mars 2006

Den første konferansen ble arrangert på Gomobu fjellstue i Valdres med 42 ungdommer som deltakere en lørdag-søndag i slutten av mars 2006. Konferansen hadde fire målsettinger.

1. Bli kjent med hverandre på tvers av bosted i kommunen
2. Forstå hverandres situasjon på tvers av bosted i kommunen²⁷
3. Å få fram synspunkter på hvilke tiltak som bør gjennomføres for å skape et bedre oppvekstmiljø.
4. Skape entusiasme i forhold til medvirkning – og særlig deltakelse i ungdomsrådet.

Konferanseopplegget var en blanding av uhyttdelige konkurranser (eks. trugeløping, pulk-kjelkestafett, stultestafett etc.) hvor deltakerne skulle bli kjent med hverandre, og strukturerte idédugnadsopplegg og diskusjoner.

Under idédugaden ble deltakerne delt opp i fem homogene grupper. Det var to grupper fra Raufoss – en guttegruppe og en jentegruppe, og en gruppe fra henholdsvis Eina, Bøverbru og Reinsvoll. Problemstillingen var: «Hva skal til for at en lokalt har et godt oppvekstmiljø?» Hver gruppe hadde en voksen prosessleder/sekretær. Som middel for å rangere gode idéer fikk hver deltaker 10 gule klistrelapper som de kunne stemme med. De kunne velge å bruke alle på et forslag eller fordele dem på flere.

²⁷ En ønsket at ungdom fra Raufoss kunne få se og forstå at bygda har andre utfordringer enn kommunesenteret, og at bygdeungdom også kan trenge gode fritidstiltak. Likeledes ønsket en at bygdeungdommen fikk en forståelse for at det ikke er slik at ungdommen på Raufoss får alt og de ingenting.

De åtte tiltakene med flest stemmer ble så gjort til gjensstand for en ny vurdering. Hvor realistisk er forslaget? Er det så kostnadskrevende at det er urealistisk? Har en allerede gode tiltak på området som gjør forslaget mindre aktuelt? Kan det være andre «ting på gang» som gjør forslaget mindre aktuelt?

I denne prosessen falt et forslag om «Utebadeland» fordi en i diskusjonen fikk opp motforestillinger som gjorde et slikt forslag lite realistisk. Forslaget var vurdert grundig i kommunen i nær fortid og det ble da forkastet, både på grunn av store investeringsutgifter og høye driftsutgifter. Et annet forslag som falt var et forslag fra jentene på Raufoss om en skatepark. Forslaget falt, fordi et slikt tiltak allerede var planlagt og faktisk var under bygging. Et tredje forslag som falt ved nærmere ettertanke var et forslag om badeplass. Det falt fordi en faktisk allerede hadde dette.

Et hovedpoeng ved denne prosessen er selvsagt at en må stimulere fram idéer, men også at forslagene må vurderes. Det er viktig at ungdommen selv er med i denne vurderingen slik at det er de som forkaster et forslag eller gir grønt lys for å forsøke å føre forslaget videre mot realisering. I og med at en hovedhensikt med konferansen også er å skape entusiasme i forhold til medvirkning, er det lite lurt å forsøke å føre idéer fram mot realiseringen som med stor sannsynlighet uansett vil bli forkastet. Noe av tankegangen i en slik metode er at «det er bedre med mange små seire enn et stort nederlag». Av de forslagene som ungdommen først foreslo i idédugnadsfasen og som ble vurdert som realistisk å gå videre med, var helsestasjon for ungdom, en bedring av busstilbudet for ungdom i kommunen, felles skolearrangement, rockeverksted og ny svømmehall.

Oppfølgingskonferanse for foreninger, lag og andre aktører i lokalsamfunnene

Allerede en uke etter ungdomskonferansen på Gombo, inviterte kommunen foreninger, lag og andre som kunne tenke seg å delta for å bedre oppvekstmiljøet til en *søkerkonferanse*²⁸ på Kulturhuset i kommunen. Målsettingen med en slik søkerkonferanse var primært å engasjere deltakerne til å videreutvikle de tiltakene som ungdommene hadde foreslått uka før. En ønsket også at deltakerne seg imellom kunne komme fram til prosjekter og tiltak de kunne arbeide sammen om.

Ordet *søkerkonferanse* viser til at en der kan få informasjon om hvordan en bør gå fram for å søke om midler til gode tiltak. Styringsgruppa for prosjektet «Ungdom for moro skyld» hadde satt opp noen krav til søknader som skulle få midler. Søknadene skulle fremme enten mangfold, mestring eller ungdoms deltakelse. De midler man kunne søke på var de 250.000 kronene prosjektet hadde fått i prosjektmidler.

Oppfølgingskonferansen fungerte mindre tilfredsstillende. Det kom kun 20 deltakere – primært fra de aktive lokale frivillige organisasjonene. I hovedsak hadde disse deltakerne med seg sine «egne» forslag til mer tradisjonelle foreningsaktiviteter som de ønsket å finansiere med de «nye og friske midlene» – av typen «tur til Bornholm». Slik sett var det lite drahjelp å få fra frivillige lokale aktører.

Hvorfor fikk en så lite drahjelp fra de frivillige organisasjoner? En refleksjon

Dette eksemplet på å engasjere de frivillige organisasjonene viser noe som trolig er ganske typisk og forklarlig. Det er ikke så enkelt fra kommunens side å forsøke å vri de frivillige organisasjonene over til å skulle gjøre noe nytt og annerledes i forhold til det de vanligvis gjør. De frivillige organisasjonene er etablert for å realisere bestemte verdier og interesser. De har sine egne prosesser, planer og agendaer. Når kommunen inviterer dem til å søke penger til noe nytt – til tiltak som ungdommene selv har foreslått på en konferanse en uke tidligere, passer dette ikke helt til «hvor foreningene er». Hvis de skal gjøre noe nytt, vil det lett bli i forlengelsen av de aktiviteter de allerede driver med. Og som regel har de alltid planer om aktiviteter som de kan ønske seg, men disse vil da neppe være samsvarende med hva ungdommer har foreslått gjennom en åpen medvirkningsprosess.

Det er ikke lett å få slike foreninger over på et nytt spor. Og man kan kanskje også si at en heller ikke for enhver pris bør prøve. En bør kanskje være fornøyd med at «de frivillige foreningene gjør det de gjør». En kan ikke forvente at de skal være verken en problemløser for kommunen eller tiltaksløser for ungdomstiltak. Erfaringen med denne søkerkonferansen ble at en lot den passere i stillhet, og en har ikke gjort noe mer for å forsøke å gjenopplive denne type sivilt voksenengasjement.

²⁸ Ordet søkerkonferanse må ikke forveksles med *søkekonferanse*. En søkekonferanse er en strukturert medvirkningsmetode som har mye til felles med de såkalte fremtidsverkstedet. Konferansen går over to dager hvor deltakerne både ser bakover i historien og framover mot en ønsket fremtid, og hvor en alternerer mellom gruppearbeid og plenumsøker. Avslutningsvis legges det stor vekt på å ansvarliggjøre de som skal bringe forslagene videre mot en realisering.

Den andre ungdomskonferansen – Randsfjord Gjestegård oktober 2007

Målsettingen for konferansen høsten 2007 var at den i større grad enn «Gomobukonferansen» skulle vekke interessen for arbeid i Ungdomsrådet. Det ble derfor gjort et grundig forarbeid før konferansen. Alle lærerne på ungdomsskolene ble anmodet av skolens sosiallærere om å finne fram til ungdommer som kunne tenke seg å engasjere seg. To ansatte i Ungdomskontakten – som også har ansvaret for driften av ungdomsrådet – oppsøkte de to ungdomsskolene. De gikk rundt i «store-fri» og snakket med ungdommer og informerte dem om både ungdomsrådet og konferansen. På denne måte fikk en med 56 ungdommer som kunne tenke seg å engasjere seg. Ungdomsrådet skulle velges på konferansen av disse deltakerne.

Et fire timers inspirasjonsforedrag med påfølgende gruppeoppgaver

Konferansen ble lagt til Randsfjord Gjestegård i Søndre Land kommune, en times kjøring fra Vestre Toten. Til forskjell fra den første konferansen ble det her lagt mye mindre vekt på leik og uteaktiviteter for å bli kjent. Fokus var på å bevisstgjøre ungdommene på de muligheter og de virkemidler de har. Etter at ordfører og kultursjef hadde ønsket velkommen og fortalt litt om kommunen, ble ordet gitt til Paal Mangerud som holdt et inspirasjonsforedrag på fire timer. Mangerud er en AUF-politiker i begynnelsen av tjue-årene fra nabokommunen Gran på Hadeland. Han sitter i AUFs sentralstyre og har vært aktiv i lokalpolitikken i hjemkommunen. Et fire timers foredrag ble møtt med en viss skepsis, men i følge ungdommen selv var dette interessant og inspirerende:

«Herregud, tenkte vi – fire timer! Men han var så engasjert og sprudlende at vi fikk lyst til å høre mer. Han var flink til å krydre framstillingen med konkrete hendelser og personlige erfaringer. Han fikk meg til å forstå at hvis vi skal få til noe, må vi engasjere oss. Ellers har vi ikke noe rett til å klage.» (Gutt 1)

«Paal var veldig flink til å påvirke. Han klarte å tenne oss. Han stilte mange spørsmål. Da måtte vi tenke og ta stilling.» (Gutt 2)

«Etter at jeg hadde hørt han, da bestemte jeg meg for å stille til valg i ungdomsrådet.» (Jente 1)

«I innledningen fortalte han mye om hva han selv hadde vært med på gjennom ungdomsrådet på Gran. Han kom også inn på erfaringer og perspektiver fra andre deler av verden. Andre steder er folk villig til å dø for å kunne påvirke, mens vi ikke engang gidder. Dette sa han uten å moralisere.» (Ungdomsarbeider i kommunen)

I tillegg til å redegjøre for hva en kan gjøre i et ungdomsråd, kom innlederen også inn på hvilke andre legitime virkemidler en kan bruke for å få gjennomslag for ønsker og forslag, herunder også protester og markeringer i kommunestyresalen i forbindelse med budsjettmøtet.

Innledningsforedraget ble avsluttet med en gruppeoppgave. Deltakerne ble fordelt på 11 grupper. Hver gruppe skulle enes om et tiltak de gjerne ville fremme, og så skulle de forberede en framførelse av argumentene i plenum etterpå. Man stemte så over de 11 tiltakene, og de to forslagene med flest stemmer ble valgt til å være saker som Ungdomsrådet skulle fremme videre. De to sakene var kommunal ungdomsklubb på Eina og bedre kollektivtransport til Eina.

Valg av ungdomsråd

På dag to ble de som ønsket å delta i ungdomsrådet bedt om å melde seg. Det meldte seg 20 ungdommer, som ble samlet i et eget rom. De fikk så beskjed om å lage en presentasjon som skulle framføres foran alle de andre deltakerne om «hva brenner jeg for – og hvorfor stemme på meg»? De som ikke ønsket å gjøre dette fikk anledning til å trekke seg – hvilket to stykker gjorde. De 18 gjenstående kandidatene framførte en presentasjon av seg selv og hva de brenner for. De gjennomførte med andre ord en enkel valgkamp.

Valget ble foretatt ved at alle de 56 deltakerne skulle skrive ned navnet på sju kandidater. De ble anmodet å legge vekt på hvordan representanten fremsto og hvilke saker han eller hun brenner for, og ikke om han eller hun var pen eller tøff.

Til ungdomsrådet ble valgt de tre med flest stemmer fra Raufoss ungdomsskole og de fire med flest stemmer fra Reinsvoll ungdomsskole. De sju neste ble valgt til vararepresentanter. Ingen fikk vite nøyaktig hvor mange stemmer den enkelte hadde fått. Dette for å forhindre at noen enkeltungdommer kunne bli såret over at de kanskje ikke fikk særlig med stemmer.

De 38 deltakerne på konferansen som ikke meldte seg som kandidater til ungdomsrådet, og som derved heller ikke skulle forberede en presentasjon, fikk i oppgave å tenke ut metoder de kan bruke for å oppnå de saker som en hadde stemt fram dagen før. Forslagene varierte fra å demonstrere utenfor kommunestyremøtet, skrive leserinnlegg og arrangere underskriftskampanjer, til å ringe og tilkalle journalister.

I skrivende stund har ungdomsrådet hatt sitt første konstituerende møte. Man har valgt leder, nestleder, to representanter til Ungdommens fylkesting og to til ungdommens regionting for Gjøvik-regionen. Ungdommene selv oppgir at engasjementet er stort og at de ønsker å fremme langt flere enn de to sakene de stemte fram på ungdomskonferansen på Randsfjord Gjestegård.

Ut fra målsettingen om å skape et engasjement for ungdomsrådets arbeid, framstår ungdomskonferansen på Randsfjord Gjestegård som svært vellykket. Konferansen har virkelig skapt en «drive» i ungdomsrådets arbeid. Om dette engasjementet vil vare ved, avhenger av mange ting, blant annet at kommunens politiske ledelse klarer å komme ungdommene i møte på en del viktige saker, og at de vil være villig til å opptre på ungdommens arena for å drøfte problemstillinger som er viktige for ungdommen.

Konklusjoner og refleksjoner

Når det gjelder valg av barn- og unges kommunestyre eller ungdomsråd, er det nok mange kommuner som er opptatt av å sikre at slike fora er formelt representative, slik eksemplet fra Ål kommune viser. Dette kan være viktig i læringsøyemed slik at de unge deltakerne kan se hvordan et representativt demokrati fungerer.

På Vestre Toten har en vært mindre opptatt av at ungdomsrådet skal være hundre prosent representativt. Rammen er at det skal ha tre representanter fra Raufoss og fire fra resten av kommunen. Representantene er ikke valgt/utpekt av det enkelte elevråd, men gjennom en avstemming hvor 56 ungdommer fra de to ungdomskolene i kommunen deltok. Og disse 56 var ikke valgt, men fikk delta fordi de hadde signalisert et

engasjement gjennom å ville delta på en to-dagers ungdomskonferanse. Det er disse konferansedeltakerne som har stemt inn representantene i ungdomsrådet. Noen vil kanskje innvende at deltakerne ikke er representative og at dette ikke er helt demokratisk. Samtidig er dette en framgangsmåte som neppe skiller seg særlig fra det som er vanlig i de fleste frivillige organisasjoner, borettslag, fagforeninger etc. – som jo er demokratisk fundamentert. Det er et fåtall av medlemmene som møter og bruker sin demokratiske rettighet på årsmøtet. Sannsynligvis er det de mest interesserte og engasjerte som deltar. På Vestre Toten hadde alle ungdommene i utgangspunktet mulighet til å delta – hvis de ville.

Fordelen ved denne organiseringen av medvirkningsarbeidet er at en har klart å løfte fram andre sider ved demokratiet. Deltakerne har fått en engasjert innføring i demokratiet, dets verdier, muligheter og virkemidler – herunder retten til å bruke andre ytringer (jf. også protester). Deltakerne har måttet lytte og reflektere, og har blitt stimulert til å argumentere offentlig for saker de brenner for. Sakene har så blitt drøftet, og på bakgrunn av de argumenter som da har kommet opp, har en gjennomført avstemninger om hvilke saker som skal prioriteres i det videre arbeid. De som har ønsket å stille til valg, har også måttet begrunne sitt kandidatur og deretter måttet presentere seg for «valgkretsen». Deretter har valget skjedd på tradisjonelt demokratisk vis.

Så langt ser det ut for at disse demokratiske prosessene har skapt engasjement og interesse for ungdomsrådet²⁹. Dette er en viktig erfaring. Det kan tenkes at de formelt mer demokratisk «riktige» valgene som skjer ute på skoler (og evt. fritidsklubber) til ungdomsrådene i mange kommuner, lett kan bli ribbet for noen av de andre viktige funksjonene. Det blir lite refleksjon over demokratiet, dets virkemåte og legitime virkemidler. Det er lite valgkamp, presentasjoner, argumentasjon og diskusjon om hvilke saker ungdomsrådet skal prioritere. En risikerer å stå igjen med et formelt demokratisk skall – uten særlig innhold. Det er kanskje ikke så rart at mange deltakere i ungdomsråd eller barn og unges kommunestyre synes dette er kjedelig.

Men trenger en nå å ta med over et halv hundre ungdommer på hotell, dette er jo sløsing med penger – vil kanskje noen skeptikere si? En trenger sikkert ikke å dra på hotellseminar for å skape engasjement, men det synes absolutt å være en fordel. For det første viser det ungdommene at «dette er viktig» og at de tas på alvor.

²⁹ En av ungdomsinformantene som ble intervjuet uttrykte også at han ble så tent at han etterpå gikk hjem og begynte å lese de politiske partienes partiprogrammer.

Dessuten gir dette nettopp en ro og en ramme som gjør at en kan konsentrere seg om de temaer som skal tas opp og den prosess som skal gjennomføres. Det er jo derfor hotellseminarer i så stor grad brukes når voksne i kommunene skal drøfte kompliserte problemstillinger. Ved å legge seminarer langt unna rådhuset, hindrer en hindrer folk i å komme og gå – og derved bryte opp viktige prosesser. Det sosiale om kvelden gir nye muligheter for uformell diskusjon og etablering av kontakter og nettverk. Når det er behov for denne type «grep» for å skape engasjement og konsentrasjon om oppgavene hos voksne, bør en ikke være overrasket over at dette er en metode som også kan anvendes i forhold til unge i senpuberteten «hvor armer og bein går», og hvor det ikke alltid er så lett å konsentrere seg om en stor og langsiktig oppgave. Erfaringen fra Vestre Toten er at en slik ramme både skaper engasjement og konsentrasjon rundt oppgavene.

Om ungdomsrådet klarer å opprettholde engasjementet videre inn i «hverdagen» får tiden vise. Det er forhåpentligvis ikke noen ulempe å starte et slikt arbeid med engasjement, samt en realistisk øvelse i viktige demokratiske prosesser.

Kontaktperson:

Ungdomskontakt Hege Karsrud, tlf: 61153416, epost:
hege.karsrud@vestre-toten.kommune.no

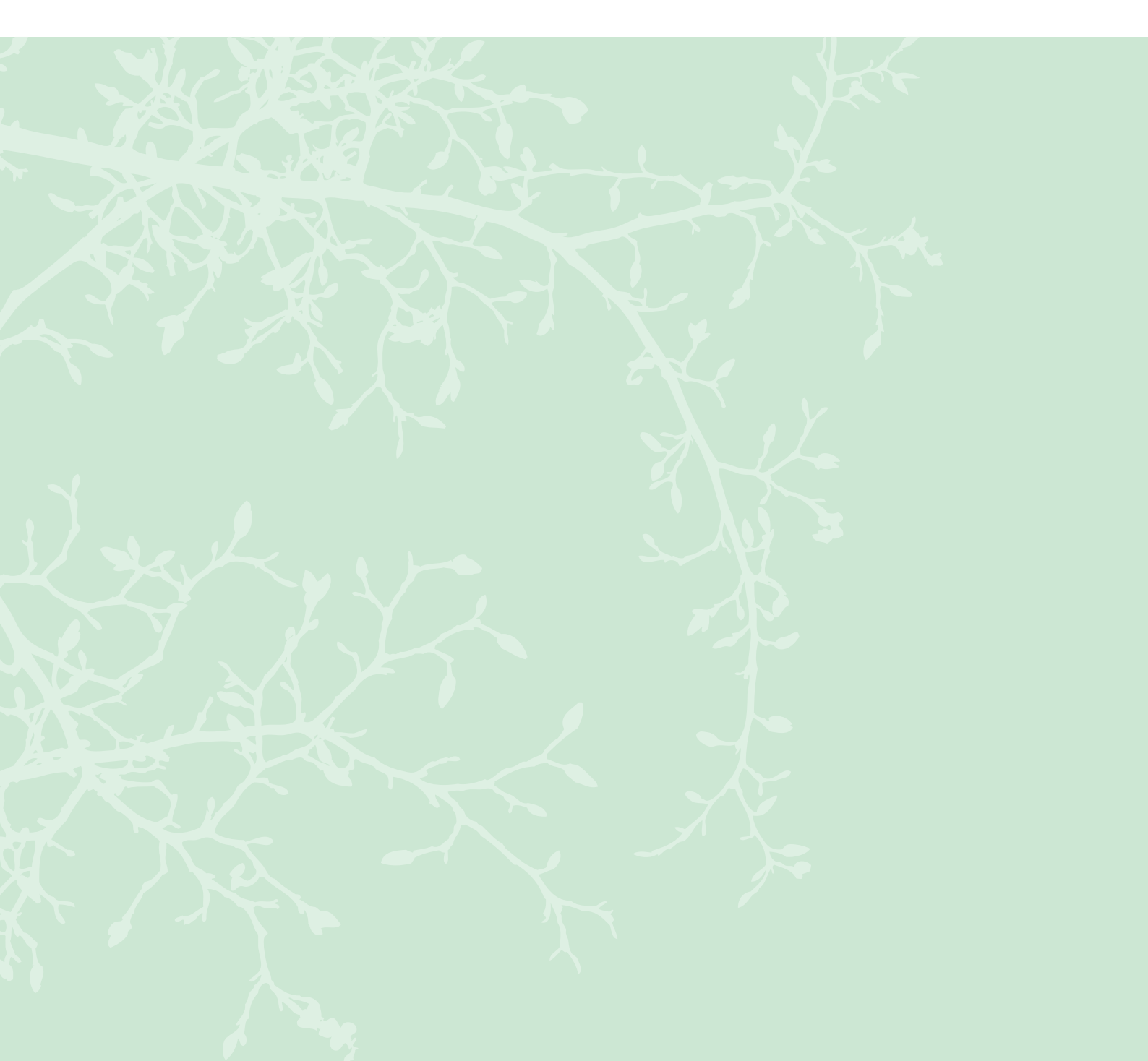

FOTO:

Omslag: Haakon Harriss / Scanpix

s.9: Øyvind Markussen / Scanpix

s. 14: Bård Ek / Scanpix

s. 18: John Eduard Petersen / Scanpix Denmark

s. 26: Nina Indset Andersen / Scanpix

s. 32: Tom Stewart / Corbis (RM) / Scanpix

s. 38: Nina Indset Andersen / Scanpix

s. 42: Steve Prezant / Masterfile (RM) / Scanpix

s. 48: Mikael Andersson / Mira / Samfoto

s. 56: Berit Roald / Scanpix

s. 64: Nils-Erik Bjørholt / Scanpix

s. 69: 62 Nord / Scanpix

s. 70: Anna Huerta / Johner (RM) / Scanpix

Utgitt av:
Barne- og likestillingsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer av denne publikasjonen fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefaks: 22 24 27 86

Oppgi publikasjonskode: Q-1142 B
Design: Lars Tothammer/Basta
Trykk: Zoom grafisk AS 04/2008 – opplag 3000

